



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ANDREAS NØRGAARD

TRÆK AF SEEM SOGNS
HJEMSTAVNSHISTORIE

MED ENKELTE BILLEDER

WITZEL BOGTRYK/OFFSET

**TRÆK AF SEEM SOGNS
HJEMSTAVNSHISTORIE**



Andreas Nørgaard

FORFÆDRES VIRKE

*Det er vel gjort, ihvo det kan,
At skrive om Forfædres Gjærninger alle.
Er de onde, man maa dem fly,
Er de gode, dem gjøre paany,
Og ingenlunde forfalde.*

ANDREAS NØRGAARD

TRÆK AF SEEM SOGNS HJEMSTAVNSHISTORIE

MED ENKELTE BILLEDER

WITZEL BOGTRYK/OFFSET

Ved Udarbejdelsen af min Hjemstavns-
historie har jeg særlig lagt Vægt paa at faa
alle Gaarde, Ejendomme og Huse med, hvilket
jeg ogsaa tror er lykkedes, hvor der kunde være
noget at skrive om. Alt har jo ikke kunnet
komme med, men derfor har jeg ogsaa kaldt
Bogen »Træk af Seem Sogns Hjemstavns-
historie«.

Ude ved Gjelsbro og Karkovgaard hører
Lille Karkov og Brogaarden, som nu er ned-
brudt, paa den anden Side af Gjelsaa ikke
med til Seem Sogn, men til Gram Sogn. Jeg
har taget det med paa Grund af, at Beboerne
har haft stærk Tilknytning til Seem Sogn, idet
Manden fra Kurkovgaard, Hans Broe, er født
paa Brogaarden, og nogle af de første Beboere
paa Varminglund, der efter 1864 bosatte sig og
byggede deroppe, var derfra eller havde stærk
Tilknytning til Lille Karkov.

Det store Hus (forhen tysk Toldsted) blev
jo opført efter 1864 og ligger ogsaa i Gram
Sogn indenfor den gamle sønderjydske Grænse.

Det, jeg her vil søge at nedskrive, er dels hvad jeg har hørt ældre Folk fortælle om Fædrenes Liv og Færden, og dels hvad jeg selv kan huske og har oplevet, og hvad andre nulevende har fortalt.

Til Seem Sogn hører Byerne Seem, Varming, Fauersholt og Høm, som er de egentlige Byer; men efter Udskiftningen er Udmarkerne blevet beboede, saaledes fra Seem: Faurlund og fra Varming: Skallebæk og Skolen samt Varminglund. Faurholt laa før mere samlet, men er nu ogsaa udflyttet. Fra Hønu kom Hømvejle, Høm Vestermark og Hømlund med.

Seem Sogn er et udstrakt Sogn, som grænser ind til Lustrup, Tange og Obbekjær, hvor det med Gjelsaa danner Skeilet til den gamle Grænse mod Sønderjylland ved Gjelsbro, følger Aaen Øst om Varminglund til Hømlund Kro — langs Aaskov Hede — derfra mod Syd til Fjedsted Nørre- og Vestermark og til Roager Mark, saa mod Vest Syd for Høm og Vestermarken til Klaabygaards Marker, hvorefter det igen støder til Lustrup Marker.

Seem Sogn har ca. 230 Tdr. Hartkorn.

Til Seem Sogn hører mest Sandjorder, men der findes dog ogsaa Lerjorder med Mergelunderlag, saaledes omkring Seemgaard og Fennerne til Munkemark, ved Fauersholt Banke op til Hømlund Kro, Høm Østermark og Vestermark, nede i Høm By og Havbjerg og desuden paa Varminglund fra L. Østergaards Jorder Øst paa til Hollænders Ejendom, ligesom et lille Stykke af Jørgen Jørgensens Mark og Varming Bys fælles Mergelgrave.

Mellem Seem, Hømvejle og gennem Fauersholt er der lave Jorder, hvor der tidligere dels har været græsset med Kreaturer og Heste og dels er slaaet Græs til Hø. Men nu ved den

udvidede Besætning er disse Jorder optaget til Dyrkning af Korn. Ligeledes er Høm Enge i de sidste Aar delvis blevet pløjet og tilsaaet efter Afvandingen.

Af Hede er i de sidste halvtreds Aar opdyrket ikke saa lidt; men endnu ligger der store Strækninger, som godt kunde indtages til Agerbrug.

Af Moser finder der ikke mange, og de er for Størstedelen opbrugt til Brændsel, saaledes Seem Mose, Høm Mose, Sjøp Mose paa Varminglund, Smaamoserne, Hvidemoserne, Moserne ved Varming Sø og Sortomosen paa Snepsgaards Mark.

Af Skove har Sognet kun den ældre Seem Skov, men i de sidste fyrre—halvtreds Aar er der blevet plantet meget Gran og Fyr, saa der med Tiden vil fremkomme ikke saa faa Plantager. Den største, Staunager Plantage paa 140 Tdr. Land, tilhører et Aktieselskab, Lavs Simonsens Plantage paa ca 60 Tdr. Land, J. Vestergaards paa 8 Tdr. Land, alle i Varming Distrikt, desuden findes mange mindre Plantager og Smaaplantninger omkring ved Gaardene, ligesom der ogsaa er foretaget Høgsplantninger til stor Gavn for Jorderne, især i Foraarstiden, da de tørre Storme sætter ind over Markerne, saa Muldet flyger bort, og gør stor Skade paa de nylig tilsaaede Marker, især hvor der efter Merglingen var kommet temmelig meget paa. I 1945 frededes de store Træer paa Holmen, hvor den gamle Munkegaard laa.

Markerne har ikke alle Dage set saadan ud. Før Merglingen, i min Drengetid, var der mest Rødknæ det første Aar ellers Naturgræs, dog mest Senegræs og Kalkkoste paa den høje Sandmark. Græsfrø og især Kløver kunde ikke gro før Merglingen; det var kun paa de nylig opdyrkede Jorder paa Heden, som skulde have Mergel, der saødes Frø. Men i 1911 kom Mergelbanen fra Klaaby ind i Sognet, og de gamle Agre og Tofter kunde faa Mergel, hvorefter der kunde gro Kløverfrø og Rodfrugter. Enkelte havde forinden begyndt at mergle den gamle Agermark paa Sandjorden nede i Varming.

Af Søer findes der kun to: den udtørrede Munke Sø og den nu næsten tilsandede Varming Sø, som Nøbsaaen gennemløber.

Af fredede Kæmpehøje findes der flere i Seem, og paa Anders Sørensens Mark i Varming er der flere, som er gennemgravede, den vestligste i de senere Aar; der fandtes her en Gulddolk og et Armbaand foruden nogle Stenkamre. Paa P. Søberg Jørgensens Mark ved Munkesø er der fundet nogle Urner, men de fleste var vist gaaet i Stykker ved Optagningen. Ligeledes findes der en Kæmpehøj paa den gamle Præstegaards Mark. Paa Chr. Christensens Mark en, og paa forhen Seemgaards nu Dokvejlers Mark er der tre. Paa Staunagergaards Mark blev der i 1938 gravet lige Syd for Haven, hvor der fandtes en Del store Kampesten, en Slibesten og nogle fint forarbejdede Mejsler af Flint. Ved Gravningen var Mathiesen fra Haderslev til Stede og fik Fundet med til Haderslev.

Paa Staunagergaard høde i ældre Tid en Tingskriver, paa hvis Grav paa Seem Kirkegaard der ligger en stor Sten med Indskrift, og op mod Væggen i Kirkens Taarn staar en lignende, men den har indtil Kirkens Restauration ligget paa Gulvet i Vaabenhuset, som nu er nedbrudt, og som Følge af Slid er Indskriften paa den ulæselig.

Øst for Staunagergaard, helt ned til Aaen, hvor den gamle Gaard har ligget, er der en Høj, der kaldes Tinghøj og som menes at være det Sted, hvor Folkene i ældre Tider samledes om det, der skulde forhandles paa Tinge.

Til Seem og Varming hører en Del gode Enge, som ligger ved Nibs Aa; af de lavestliggende er der før og for en Del endnu bjerget Hø to Gange om Sommeren.

Oversvanekær Enge, der ligger vestlig i Varming Enge, er af Varming Bys Gaardmænd i sin Tid købt fra Ribe Ladegaard under Riberhus Birk. Jeg har et gammelt Skøde, udstedt 1757 af Jørgen Tranberg, constitueret Birkedommer, for Hr. Doktor Ankersen og Hr. Borgmester Fridsk, Ribe, paa egne Vegne og som Formynder for Fru Kammerraadinde Helvads umyndige Børn, som daværende Ejere af Riberhus Ladegaards Hovedgaard (91 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Hartkorn), efter hvilket bemeldte Svanekær er solgt til følgende Varming Bys Mænd: Jens Jensen, Søren Hansen, Anders Pedersen,

Mikkel Pedersen, Mads Andersen, Knud Hansen, Jep Christensen, Laus Sørensen, Jørgen Nielsen, Skipper Iver Pedersen, Andreas Andersen, H. Christiansen, Samuel Jakobsen, Hans Pedersen, Kristen Hansen, Lars Lavridsen, Peder Jensen og Jørgen Nielsen, som blev højstbydende med 717 Rigsdaler for den dem tilslagne Eng af Hartkorn 3 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. $2\frac{1}{8}$ Alb.

Det er Mosejord i et Par Alens Dybde, hvori der er meget Træ, især Grøne; men hele Stammer er ogsaa fundet. Et Sagn fortæller, at Træet til Seem Kirke er hugget i Oversvanekær, og i Slutningen af det attende Aarhundrede staaer det anført som de saakaldte Svanekær Buske.

Varming Bys Distrikt strækker sig langs med Varming- og Nibs- eller Ribe Aa, som den ogsaa kaldes, om til Svanekær Bæk — hvortil dog Oversvanekær hører efter Overtagelsen 1757 — helt om til Lars Simonsens store Eng, derfra til Niels Nørgaards Nøreng, hvorefter det følger Obbekjærs Jorder — dog gaar to Englodder, A. Ebbesens og Knud Varmings, ned til Aaen — om til Staunager Eng, som ligger Nord for Aaen, hvorefter det følger Gjels Aa om til Gjelsbro, forbi Staunagergaard, Karkovgaard og Karkovgaards Mark til Sjøp Mose, hvorfra det fortsætter langs den gamle sønderjydske Grænse til Varminglund, Syd om langs med Bækken ned til Snepsgaarde, gennem Munkesø og følger Bækken Syd om Møllehuset og Skolen, gaar over Landevejen langs med Tjenkær, tilhørende Andreas Hansen, Skallebæk Kro, hvorfra det gaar ned til Søen.

Engene, som ligger Syd for Byen, har i ældre Tid været den saakaldte Varming Sø; men Sandet i Aaen Øst fra har aflejret sig, paa Grund af, at Møllernes Sluser i Ribe har opstemmet Vandet, saa det fik for lidt Kraft til at føre Sandet videre. Saa længe der var Plads nok i Søen, var der jo ingen Skade sket ved, at den blev omdannet til Eng; men nu aflejrer Sandet sig i Strømmen og danner Sandbanker, og ved lidt større Strømtilførsler sætter Vandet ind over de lave Engstrækninger, saa Høet ikke kan bjerges, og meget Hø er derved gaaet tabt i de sidste tre Aar. Ligeledes i Bækken fra

Skallebæk aflejres Sandet ud til Strømmen, som ogsaa her tranger til Oprensning.

Engene ved Aaen samt Vest og Nord for Byen er højere og vandes derfor fra en Sluse, der ligger Nord for Byen i l. Østergaards og nu H. Feddersens Eng. Den brugtes i lang Tid af baade Varming og Obbekjær, men i 1881 fik Varming den alene, dog maatte Obbekjær benytte den et Døgn bag efter mod at betale en Syvendepart af selve Slusen aarligt. Dette er dog nu ophørt, da Obbekjær efter Genforeningen fik sin egen Sluse. Nu er man vist i hver By tilfreds med, at der bliver bedre vandet over Engene, men Beboerne i Obbekjær vilde dengang selv have deres Sluse Øst paa i Harreby Enge for at faa større Arealer under Vand helt op til Agrerne. Dette viste sig at være uheldigt og gav store Bekostninger til Dæmninger, fordi Varming By maatte lede Vandet udenom den rette Vej og ind gennem Bjergene. Hertil havde de en Engmester Hans Jørgensen fra Branderup i Sønderjylland, og det kostede, saa vidt jeg husker, 1800 Kr. — en ikke saa lille Sum dengang, for i Firserne var Tiderne jo dalende.

Efter ældre Folks Udsagn skal der i ældgammel Tid have gaaet en Fjord herop, hvor der nu er Eng, og helt ind i Sønderjylland, og Stenene til Seem, Gram og Nustrup Kirker, som er bygget af Tufsten, skal være hentet nede i Rhinegnene i Tyskland og sejlet herop ad Fjorden, hvorfra de var lette at faa bragt paa Plads, da Kirkerne ligger langs med denne Fjord. Efter hvad jeg har hørt fortælle, skal der ogsaa have gaaet en Arm af Fjorden langs med Møllebækken gennem Munkesø helt op til Fjedsted, hvor der har været Sejlads; men det fører mange Aar tilbage, idet Seem Kirke er bygget paa samme Tid som Ribe Domkirke — altsaa i det tolvte Aarhundrede.

I ældre Tid skønnes det, at Vandvejen har været den mest brugte, hvilket nok kan forstaas, da Vejene har været daarlige og Køretøjerne ligesaa. Dengang gik Aaen om langs Engene hvilket medførte, at Vandet tit gik ind over Engene mod Vest, og i hvert Fald blev de sumpede og daarlige at køre paa, især med Høet, og alle Vandløb blev tilsandede efterhaanden med

Aaen Øst fra. I Aaret 1828 besluttedes det derfor at føre Aaen ned gennem Helebankerne og Agrene direkte i Søen, og der købtes da tre Agre af Matr. Nr. 5 A, nu Niels Nør-gaards og J. Vestergaards Gaarde. Men det blev et møjsom-meligt Arbejde med de gamle Rødskeer, for da var Grave-maskiner og lignende endnu ikke kendt; og da saa endelig Jor-den var kastet bort, var der endnu en Hindring, nemlig et fast Gruslag, der forhindrede Vandet i at løbe, men saa fandt Manden paa Vestengaard, der vist var den første Mand i Ar-bejdet, paa at faa en Harve derned, og der gik saa Mænd paa hver sin Side og trak Harven, saa Gruslaget løsnedes, og da det først var sket, skyllede Vandet stærkt ned i Søen, idet det havde temmelig stort Fald. Det var jo et stort Foretagende i denne Tid. Pengene var smaa, hvorfor Folkene havde Amt-manden oppe at se derpaa, og de fik da en Hjælp paa 200 g. Daler.

Aaen kaldtes i mine Drengaar altid den nye Aa i Modsæt-ning til den gamle, som blev liggende og grøede til, indtil den i 1935 blev optaget paa Regulativet, blev oprenset og ført ned gennem Fællesjorden ud til Aaen. Den nye Aa, som løber Vest for Varming og ned gennem Søen, var før 1899 ikke paa Amtsregulativet, men kun underkastet privat Oprensning, hvilket var meget uheldigt, da flere Lødsjere undlod at rydde, og ved stærke Vandtilførsler om Sommeren oversvømmedes de lave Enge, saa der gik meget Hø tabt, især i Bjergningstiden. For dem, der havde Høet liggende eller i Stak, var det meget alvorligt, da Høet var det meste af Vinterfoderet, og derfor skulde alle ud at køre Høet op paa Agrene, hvor man kunde komme til det med Heste — eller Stude, der bedre kunde gaa paa den bløde og vandede Engbund. Her i Byen kan jeg kun huske et Par Stude, der holdtes til det; men ude paa Varming-lund, der var Nybegyndere, kunde der saa lejes et Spand Stude og en Mand til at køre Høet til Vejen, hvorfra Hestene kunde køre det op paa Agermarken. Og man kunde da se det Særsyn, at hele Vestermarken omtrent kunde være overlagt med Hø; det kunde vel bruges, men naar det først havde lig-get i Vandet, var det aldrig saa godt, den gode Lugt og Kulør

havde det gerne tabt. I 1899 fik vi endelig Aaen paa Regulativet, og Oprensningen blev udliciteret i tretten Numre under Tilsyn af Vandsynsmændene og Vejinspektøren, der tillige blev Vandinspektør.

Aaret 1879 mellem 1. og 2. August — jeg husker det saatydeligt endnu, jeg var dengang ti Aar — havde vi det største Uvejr, jeg endnu har oplevet, med Lyn, Torden og Skybrud hele Natten. Om Morgenens tror jeg nok, det var nogle og tyve Ildebrande, man kunde tælle fra Bankerne i Varming. Op ad Formiddagen var alle Enge i Varming helt oversvømmede, og Vandet kom i stride Strømme Øst fra med Høstakke sejlene med Forke, River og Tømmetøj. De, der ikke var færdige med Høet, havde travlt med at faa Baade, hvoraf der ikke var saa faa i Varming — ja selv Porte tog man af til at samle Hø paa; men det meste sejlede bort med Strømmen, og Kreaturerne, som var kommet paa Eftergrøden, maatte skyndsomst hentes hjem. Det gav kun lidt Foder, og der maatte bjerges megen Lyng til Foder om Vinteren. Tofterne Syd for Byen og alle lave Jorder helt op til de høje Agre var som et eneste Hav.

I ældre Tid var der fælles Drift, og Kreaturerne dreves da ud paa Heden Øst for Byen, hvor Byhyrderne maatte passe dem og drive dem hjem om Aftenen, men der skønnes ogsaa at have været Folde, hvor man har kunnet lukke dem ind, for ude paa L. Østergaards Hede er der endnu saadanne Volde med Græs, og ligeledes nede paa Snepsgaards Hede.

Endnu i mine Drengaar havde Østergaard, Staunager og Karkovgaard Ungkreaturerne gaaende i Løsdrift hele Sommeren, for Østergaards Vedkommende dog kun til Eftergrøden i Engene i August Maaned, men ellers baade i Foraaret og i Efteraaret, naar Høet var indbjerget, fik de Lov til at gaa i Løsdrift, baade Byens Heste og Kreaturer.

Og naar Faarene var klippede i Efteraaret — Lammene i August og Faarene i September — blev de mærkede hver med sit Mærke for at kende dem, og de fik saa Lov at gaa, hvorhen de vilde paa Byens Marker, og det blev en stor Flok; dog gik de ogsaa delt i flere Flokke. Gav det Sne, saa de ikke kunde

hjerger Føden, maatte nogle af Byens Folk ud for at finde dem, og ligeledes skulde der passes paa, at de ikke kom over Grønsen, hvilket nok kunde ske, og saa gjaldt det om at faa dem hentet hjem, helst uden at Grønsendamerne fik det at se eller høre, for saa maatte de ikke komme tilbage. Jeg husker saaledes engang, der var kommet nogle Faar op til Roager, hvor de blev optaget, og vi maatte da køre Hø til dem, og siden blev Faarene solgt ved Auktion.

Dengang kendte man ikke til Hegn af Pæle og Traad som nu, men det bestod mest af en Grøft eller et Dige, hvor Aaen ikke kunde danne Hegn.

Syd for Varming, mellem Byen og Søen, ligger de saakaldte Tofter og Moser, hvor der i tidligere og ogsaa i min Tid blev strøget og soigt en Del Klyne — eller, som de ogsaa kaldes, Tørv — især til Teglovnene i Lustrup, men ogsaa til en Del private Folk og til eget Forbrug.

Mosejorden er ret Jyb og blandet med Trærødder, dog skal der ogsaa være fundet en stor Stamme i den Eng, som nu tilhører Mads Petersen, ligesom der skal være fundet et stort Mammut-Skelet, som skal ligge i Grøften mellem Niels Nørgaards og Chr. Dinesens Toft, lige ud for Chr. Dinesens søndre Skelgrøft. I Mosejorden er der ogsaa fundet talrige Tænder, som skønnes at være af vilde Dyr, der er omkommet i Moradset. Der er fortalt af en gammel Mand, at i hans Drengetid var der Sø med Rør helt op i Tofterne, og at de tillige har været bevokset med Skov, viser Mosejorden, da den er fuld af Trærødder.

Søen, som nu tildels er fuldt tilsandet, er den saakaldte Fællesjord, som af Byens Ejere hver Mikkelsaften udlejes til Slaagræs og Græsning. I ældre Tider kom der Folk fra Seem, Høm, Faurlund, Mølby og Varminglund for at leje til Høslet, men i Firserne og Halvfemserne, da Rodfrugtdyrkningen og Kunstgødningens Anvendelse ret begyndte, tog Besøget stærkt af, og nu lejes det mest bort til Byens egne Folk og Interessenter.

Fællesjorden og de lavere liggende Enge helt ind til Ribe har tit været udsat for Oversvømmelse om Sommeren paa

Grund af, at Møllerne i Ribe holdt Vandstanden for høj; og da Frislusen derfor ikke kunde tage Vandmængden, købte Interessenterne engang i Halvfjerdserne Ydermøllen i Ribe og mente, at de derved kunde bøde paa Vandstanden. Spekulationen faldt dog uheldig ud, hvorfor De igen afhændede Møllen for cirka 40 eller 50.000 Kr. til Fr. Hübschmann fra Hømvejle, Fader til nuværende Møller P. Hübschmann.

Sandet, som Vandet fører med sig, har omtrent tilsandet Spen og atlejrer sig nu i Aaløbet paa Grund af, at Møllerne giver for ringe Fald — kun to Fod — hvilket er for lidt paa saadan en Strækning, og der er nu Planer i Gang med en større Oprensning eller med at lede Aaen uden om, ind mellem Tved og Tange til Tved Aas Udløb Nord for Ribe, hvilket sidste dog nok bliver for dyrt et Foretagende.

Fra Grevens Sluse paa Gram blev der med Hedeselskabets Assistance udarbejdet et Projekt om at faa en Kanal gravet, og Vandet ledet ind over Karkovgaards, Varmings og Staunagergaards Marker, over Aaen til Vestermarken, hvorefter der skulde kunne overrisles ca. 400 Tdr. Land og befugtes andre 400 Tdr. Udgiften til Kanalen var anslaaet til mellem 60 og 70,000 Kr., men Ejerne var bange for at sætte sig for saa stor en Udgift, og Projektet blev henlagt foreløbig. Det har dog været optaget siden og blev da anslaaet til ca. 100,000 Kr., men blev ogsaa denne Gang henlagt. Det er et større Foretagende, som kræver, at en Mand maa ansættes til at passe Kanalen, Slusen og Tædene for hvert enkelt Areal, som skal vandes, og derfor skal have en aarlig Løn. Ellers er det vist klart, at det kan blive et rentabelt Foretagende, blot det kan føres igennem for Pengenes Skyld.

Bankerne Nord for Byen laa bare og øde hen helt til først i 1894, da min Nabo og jeg begyndte at plante dem til med Gran, og efterhaanden er de da blevet tilplantet, hvilket har gavnet og forskønnet Byen meget. Der var ogsaa en Plantage paa Østergaards Brinker Øst for Byen og paa L. Simonsens Mark Syd for, plantet i 1870erne af H. Simonsen, ligesom der er blevet plantet nøde i Nørre Bjergene først i Tyverne og foretaget Hegnsplantning.

Før Plantningen begyndte, troede ældre Folk ikke, det kunde nytte, for der kunde ingen Træer gro, og ligesaa med Merglingen, som de ældre troede var at ødelægge Agerjorden, men som senere viste sig at være gavnligt.

Ved Aaen mellem Staunager og Obbekjær kørtes i ældre Tider gennem Aaen, senere byggede Ejeren af Staunagergaard en privat Bro af Træ og tog Bropenge. Først i 1907 blev Seem og Obbekjær Kommuner enige om at bygge en Betonbro, og to Aar efter vältede den; den første var 18 Alen lang, nu blev den 25 Alen.

Fællesdriften blev drevet helt til Udskiftningens Tid i 1806. Varming By kom da til at udgøre 25 Ottinger, heraf Østergaard en hel Gaard, 4 Ottinger; Vestergaard, Peder Møller, Hans Peder Hansen og Peter Christensen hver en halv Gaard, 2 Ottinger, Hans Simonsen $2\frac{1}{3}$ Otting, Hans Sørensen $\frac{1}{3}$, Anders Knudsen 2, Ole Thomsen $1\frac{1}{2}$ og Peter Markussen $\frac{1}{2}$ Otting. Anders Jakobsen, Peter Andersen, Hans Jessen og Christian Christensen hver 1 Otting, ialt 4 Ottinger, og endelig Anders Hejtmanns Gaard 1 Otting, som senere blev udstykket og solgt til Spandetgaard, men senere igen købt tilbage til Byen.

Vestermarken kom til at tilhøre de tre vestligste Gaarde, og Nørremarken de næste to tilligemed Anders Jakobsen, Anders Knudsen og Kristian Kristensen, ligesom de fik hver et Stykke ude paa Nordlykke og i Havedal og ligeledes hver et Skifte Vester- og Østerhede. Østerhedeskifterne er, hvor den nuværende Varminglund er bygget. Hans Simonsen, Hans Sørensen, Peter Markussen og Ole Thomsen fik Søndermarken, hver med et Vester- og Østerhedeskifte, mens Østergaard, Peter Andersen og Anders Hejtmann fik Østermarken ogsaa hver med et Vester- og Østerhedeskifte, alt efter Gaardspart, ligesom Fællesjorden i Søens Udtørring ogsaa gaar efter Gaardspart, og hvor der ogsaa er udsat 25 Numre foruden Fællesmergelgravene paa Varminglund.

I gamle Dage laa der ogsaa helt ude ved Svanekær Bæk et Stykke Eng, som blev lejet ud paa Mikkelsaften for en Kande Brøndevin; nu ejes det af Aage Præstian i Seem og giver ikke

saa faa Las Hø. Det maa ikke have givet meget Hø dengang, og er saa blevet solgt. Ligeledes er der forskellige Lodder Fællesjord, baade til Slusen og Broen, at grave Sadder eller Græstørv paa.

Oppe i Skallebæk har der været en Del Fællesjord, blandt andet til Kroen, hvoraf der hvert Aar betaltes 8 Kr. til Mikelsaften, naar Byens Regnskaber blev gjort op. Syd for Landevejen, fra Chr. Christensens Bygning hen til Møllebækken laa der halvanden Ager, som blev solgt sidst i Halvfemserne for 70 Kr.

Til de jordløse Huse blev der udlagt et Hedeskifte paa hver 4 Tdr. Land; de ligger alle Nord for Landevejen og brugtes til at grave Tørv paa imod at betale 27 Øre i Grundskat Mikelsaften af hver Lod.

Ja, det var dengang — men ak, hvor forandret! Der er blevet handlet meget med Jorden siden; Ejendommene er blevet udstykket og en Del Eng bortsolgt; en Del er kommet til Fauersholt og noget til Høm og Seem, men endnu i 1939 er der megen god Eng til Byen, og Agermarkerne er blevet betydelig forbedret, ligesom der er opdyrket en Del Hede.

Jorderne til Varming er for det meste Sandmuld, kun op mod Hedebankerne mod Nord og imellem disse samt ned til Engene Nord for er det Sandjord og ligeledes ude paa Østermarkerne og Søndermarkerne er det mest Sandjord. I ældre Tider dyrkedes de med en ni Marks Drift: første Aar Boghvede i Halvbrak, andet Aar Rug, kaldet Myntrug, tredje Aar Rug — enkelte saaede vel Havre, men ellers blev det udlagt med Naturgræs i fem eller seks Aar. Paa den Tid saaedes ikke saa meget Havre og Byg eller Blandkorn, nærmest kun paa de lave Jorder i Tofterne og paa den nyopdyrkede Hedejord, ligesom der ogsaa plantedes mest Kartoffler ude paa Heden, men der avledes ikke saa mange dengang, heller ikke af Roer. Boghveden lykkedes gerne godt, ligesom Rugen ogsaa var en sikker Afgrøde, og i 1860erne og 70erne skulde Bønderne gerne til Staden med nogle Sække Korn i hver Uge; der blev jo ikke fodret meget op paa Kreaturerne, og Svineproduktion kendte Folk ikke saa meget til; kun et Par Svin til eget Brug

og maaske en Griseso. Køerne gav heller ikke saa meget Mælk; de f. k. hverken Roer eller Malkefoder.

Folk kærrede selv Smør i ældre Tid, ligesom de slagtede Svin og Faar, og i større Husholdninger en Ko, eller to Gaarde delte den. Folk levede mest af egne Produkter: saltede Varer, Kød, Flask, Smør og Fedt, Haveprodukter og Mælkemad. Kun i Slagtetiden spistes der ferske Varer, og en Del henkogtes i sur Steg, som kunde holde sig længere.

I Slutningen af sidste Aarhundrede og Begyndelsen af dette tog Rodfrugtsavlen rigtig fat og er nu et fast Skifte i Indtægten, der gerne begynder med: 1) Grønjordshavre, 2) Rug, 3) Roer, 4) Rug, 5) Havre eller Havre blandet med Byg eller Sommerrug, og derefter to, tre eller fire Aar Grasmærk, hvilket retter sig efter otte eller ni Marksdrift.

Tofterne og de lavere liggende Jorder benyttes til Grasmærk med naturlig Græs. Paa Agerjorden saas nu Rød- og Hvidkløver, Hundegræs, Rajgræs, enkelte Steder Thimothe og Lucerne, ligesom enkelte har Lucerne til Staldfoder, hvilket trives ret godt. Tidligere brugtes, naar det blev tørt i Forsommeren, at hente Græs nede i Toftengene til Køer og Heste om Middagen — ja, der var en Mand i Byen, om hvem man sagde, at han brugte sin Middagssøvn til at hente Græs hjem til sin Besætning, saa han har nok brugt meget; han havde gerne et Par Følhopper, og de plejedes godt.

Kartofler dyrkes nu ogsaa hjemme paa Agerjorden, siden den har faaet Mergel; de trives ret godt, og der avles nu ogsaa en Del til Salg i Ribe og enkelte andre Steder.

Om Isfloden fortælles, at der var sejlet saa meget op paa Vestermarken, at det meste Agermærk til Vestergaarden var overlagt med Isblokke, og der var mange fremmede Køretøjer til at hjælpe at køre det bort.

I ældre Tid, før Tønder Løndevej blev opfyldt, var det ikke saa sjældent med Floder, der lot kunde oversvømme det flade Land.

Varming har ogsaa været oversvømmet flere Gange. Saaledes er der blevet fortalt, at nede hos Niels Nørgaard har Beboerne under en Stormflod maattet flytte op paa Loftet, og de

nærmeste Naboer ride ind med Fødemidler til dem, og i den Ejendom, hvor nu Mads Petersen bor, naaede Vandet op paa Bilæggerovnen. Ja, der er blevet fortalt, at i en Gaard, hvor der holdtes gammeldags Leg eller Ligs, var det om Morgenen, mens Gæsterne sad og fik Afskedsmaaltid, ligesom om en kom og bankede paa Storstuedøren, Folkene raabte da: Kom ind! men da der ingen kom, aabnede de Døren, og stor var deres Forbavselse, da Vandet strømmede ind, og de saa en Baad, der laa udenfor og skulpede og havde fremkaldt denne Banken ved at støde mod Døren.

I mine Barneaar, og ogsaa siden, var det ikke saa sjældent, Floden kom op, og jeg har da fundet Billetter fra Esbjerg og Fanø i Flodskarnet, som sejlede op. Naar Saltvandet havde været over Engene, kunde vi ogsaa nok mærke det paa Afgrøden. I Sommeren 1875, da Bandedæmningen kom til Ribe, var det kun de store Floder, som kunde skylle herind, men siden Havdiget er sat, er det jo ovre. Nu er det Indvandet og det, der kommer med Aaen Øst fra, der ikke kan faa Afløb, saa længe Kammerslusen holdes lukket, og Møllerne i Ribe kan male for Bagvand.

Landevejen fra Ribe til Haderslev via Gram gaar gennem Seem og Varming ud til den gamle Grænse af 1864 ved Gjelsbro; den blev anlagt 1856 som Amtsvej og har haft stor Færdsel siden. Men i 1938 blev den store Diagonalvej fra Aabenraa til Esbjerg færdig og er optaget som Amtsvej. Den fører gennem Sognets sydligste Del: Hømlund, Høm, Hømvejle og Seem Mark ud til Lustrup Skel med stor Trafik — dog efter Færdselsoptælling større paa Haderslevvejen.

I ældre Tid og helt op i min Tid laa Kommunens Veje, hvoraf der var den tidligere Aabenraavej, Møllevejen fra Varming gennem Faurholt til Aabenraavejen og Kirkevejen fra Høm gennem Seem til Kirken, hen i opkastet, men ellers sandt Tilstand, kun lidt Lær paa og jævnet hist og her; men i 1908 blev Vejen fra forhen Kalslunds, nu Iver Johansens i Varming, og op til Mejeriet — hvortil Kirkevejen blev flyttet over Jens Lassens og Ejner Krogs Jorder, gennem Fauerslund, Fauerholt og Høm, hvor fordom Smed Hans Smidt

noede — grundforbedret og kostede 8000 Mark til en Mand fra Gram for Levering af Grus, som hentedes i Endrupskov.

Varming, hvis Navn betyder Bebyggelsen paa Sandbankerne, er en meget gammel Landsby og skal endog, efter hvad jeg har hørt fortælle, have været beboet før Ribe blev anlagt, hvilket ogsaa noget kan tyde paa, idet der i Niels Nørgaards vestlige Bjerger er fundet Stensætninger, hvor de ældste Beboere har haft Fyrsteder, dengang Fjorden gik derop og der var Skov; de har da ernæret sig ved Jagt og Fiskeri.

Hvor tidlig Bebyggelsen begyndte, kan ikke paavises, men en af de ældste Bygninger er vistnok Niels Nørgaards, hvor der findes en Dør, paamalet Aarstallet 1774 og med en gammel dags Karnap. Ogsaa Johan Bejnings, Iver Johansens og den i 1836 nedbrændte Anders Pedersens Gaard — nu Harald Feddersens — hører til de ældste Bygninger.

Hvor man i ældre Tid har faaet de brændte Sten fra, ved jeg ikke, men man kan vel nærmest tænke, at det var fra de nu nedlagte Teglværker i Høm, Lustrup og Spandetgaard. Til Indervægge har man hentet Lør og Mergel i Fælleslergravene paa Varminglund, dannet dem til Sten og tørret dem oppe paa Brinkerne. Tømmeret er blevet hentet nede i Aabenraa, hvortil det var sejlet fra Pommern i Tyskland. Det var en lang Transport fra Aabenraa, og jeg har hørt fortælle, at naar der skulde bygges, skulde der bruges Vogne fra snart den hele By. Vognene var daarlige, før man fandt paa at smede Jernringe om, og Vejene var ligeledes daarlige. Paa Turen ind over Hederne med de dybe Hjulspor gik Vognene tit i Stykker — ofte ud paa Natten, naar det var mørkt tilligemed. Det har saaledes været meget besværligt at bygge dengang; men Træet har været godt og holdbart — der er flere Bygninger, hvor Spærene staar endnu.

I det syttende Aarhundrede var Ulvene ikke saa sjældne. Oppe paa Brinkerne navde man en Ulvefælde, hvortil der af hver Ejendom skulde afleveres et Lam. Om Aftenen blev Lammet bundet ovenpaa Fælden for at lokke Ulven, som, naar den kom ud paa Vippebrædtet, dumpede ned i Fælden for næste Morgen at blive dræbt.

Paa den Gaard, som forhen var Søren Peter Smidts, gik der hjemme en Farbroder, som var Snedker; han skød en Dag tre Ulve, der vistnok var de sidste, som blev skudt i Varming. Det var i Begyndelsen af det attende Aarhundrede, vistnok omkring 1825, at den sidste Ulv blev skudt i Jylland. Ligeledes var der en Mand, som boede oppe ved Mellelvejen, der paa Vejen hjem fra Tørvegravning blev forfulgt af en stor Ulv, som han huggede ned med Tørvespaden. Og nede ved Aaen ved Staunagergaard kom der engang en Vogn kørende, som havde et Føl med. Saalænge Føllet gik ved Moderen, kunde en Ulv, som var kommet løbende, ikke gøre det noget, men da man skulde køre gennem Aaen, vilde Føllet ikke med, og Ulven styrtede da over det og rev det ihjel.

Varming er, som før meddelt, en meget gammel By. Den har ligget endnu tættere samlet, men flere Ejendomme er udflyttet eller nedbrændt. Byen bestod af ialt 25 Ottinger, nemlig:

1 Niels Jørgensen	2	Ottinger
2 Peder Møller	2	—
3 Peter Poulsen	$2\frac{2}{7}$	—
4 Johannes Lund	$1\frac{2}{7}$	—
5 Jørgen Hansen	$1\frac{2}{7}$	—
6 Markus Petersen	$\frac{1}{2}$	—
7 Thomas Nielsen	$1\frac{1}{2}$	—
8 Søren Madsen	$1\frac{2}{7}$	—
9 Hans Bundesens Enke	$2\frac{2}{7}$	—
10 Kristian Nielsen	1	—
11 Jakob Knudsen	1	—
12 Knud Nielsen	2	—
13 Jens Madsens Enke	1	—
14 Anders Petersen	1	—
15 Poul Poulsen Østergaard	4	—
<hr/>		
Ialt		25 Ottinger

Jorderne i Varming blev udskiftet 1806, og meget af Jorden har skiftet Ejer siden den Tid. Fællesjorden bliver dog endnu beregnet efter Ottinger, af hvilke der skal fire til en hel Gaard.

Til Varming hørte meget Jord, og meget er solgt og udstykket, især paa Varminglund, ved Gjelsbro og i Skallebæk. I 1939 solgtes til Staten 7—800 Tdr. Land fra Varming Hede, Varminglund og Karkovgaard; Priserne var forskellige, eftersom Jorden laa i Hede eller var opdyrket. Der kunde godt være opdyrket noget mere, men med den nuværende dyre Arbejdskraft menes det ikke at kunne betale sig, og Jorden er da solgt til Plantning.

Nummer et blandt Gaardene er Vestergaard, Mtr. Nr. 4, fire Ottinger. Den er en gammel Slægtsgaard og tilhørte i sin Tid en Mand, som hed Niels Jørgensen. Han var Ungkarl, men blev senere gift med en Degneenke ovre fra Seom, hvis Mand døde tidligt, og der var to Børn, en Datter og en Søn. Sønnen, Poul Jørgensen, var født 1797 og blev senere min Bedstefader. De fik senere en Søn mere, men da han var en 12—13 Aar og en Aften skulde ride Hestene i Marken, faldt han af Hesten og stødte sig paa Tøjrekkøllen, hvilket blev hans Død, og min Bedstefader fik saa siden Gaarden og blev gift med min Bedstemoder, som var fra Østergaarden i Raahede i Sønderjylland. De maa have været i Familie, for det er blevet mig fortalt, at de som Børn skulde have ligget sammen i Vuggen, hvilket vel godt kan passe, for de var akkurat lige gamle.

Min Bedstefader købte Nabogaarden af Peder Møller, brød Bygningerne ned og flyttede dem ud paa Varminglund, og det var den første Ejendom, som blev opført derude.

Jorderne laa Side om Side i Toft og Ager, saa de blev samlet.

I hans Tid var det, den nye Aa blev ført igennem i 1829 — nærmest paa hans Tilskyndelse. Han byggede Aftægts huset i 1857, hvorefter han afstod Gaarden til Sønnen Jørgen Poulsen og flyttede op i Huset Nord for Gaarden. Senere kom Sønnen Poul J. Poulsen og nu Jørgen Vestergaard til.

Vestermarken med hvad der nu hører til Vestergaarden, laa med seks Agre ind til hverandre, hvilket han var meget ked af, og derfor købte han Gaarden, som blev nedbrudt og tilbygget hans egen Gaard; Resten blev opbygget ude paa Hedeparcellen og solgt i Begyndelsen af det attende Aarhundrede.

I 1825 kom den store Isflod, og paa hele Vestermarken laa opdrevet Is, og Beboerne i Varming og omkring i Sognet hjalp da til med at køre Isen bort, for at Sæden kunde blive lagt i Jorden.

Paa Vestermarken ligger den saakaldte Grydehøj ved Vejen ud efter Engene, ligeledes er der Embjerg nede i Bjergene ved Engene og Embjergkrog.

Ejeren af Ejendom Nummer to, Peter Møller, solgte Gaarden i Begyndelsen af det attende Aarhundrede og flyttede til Obbekjær.

Ejendom Nummer 3, Matr. Nr. 5 a, tilhørte Peter Poulsen og har skiftet Ejer mange Gange. To Ottinger tilhører nu Niels Nørgaard, og jeg købte Gaarden af Mads P. Hansen i Foraaret 1893. Blandt andre var der en Mand, som hed Lauridsen, der solgte Gaarden, købte en anden i Lundsmark og tog Efternavnet Varming, som senere bredte sig til Raahede og længere op ad Slesvigs Vestkyst; en Slagting bor nu ved Hamborg.

Senere boede der en Mand, som tillige var Landsbyspillemand. Der er blevet fortalt, at henimod Foraaret, naar Foderet var knapt, tog han Violinen, satte sig ud i Stalden og spillede for Kreaturerne — saa blev der Ro igen for en Tid. Den Mand, han købte Gaarden af, betingede sig Aftægt, som det var Skik og Brug dengang, og der svaredes da Aftægt i 37 Aar, hvilket var en lang Tid.

Fra Gaarden lejede en Mand Jord og opførte et Hus Nord for Gaarden og Vejen. Da en senere Ejer af dette Hus i 1880 rejste til Amerika, solgtes Huset — Matr. Nr. 5 f — til Ejeren af Jorden, men det er siden baade solgt og købt igen og ejes nu af en af Gaardens tidligere Ejere, Andreas Nørgaard.

Gaardens Agermark og Jorder ligger Vest for Aaen og et Skifte ude paa Heden; i 1912 købtes ved Auktion Nørrearken til.

Mellem Matr. Nr. 5 og 6 laa et lille Hus med Have. Manden her havde to Sønner, som blev Købmænd i Kolding, og den enes Søn blev senere Præst paa Mandø; en Søn af ham blev den senere Professor Varming i København.

Ejendom Nummer fire, tilhørende Johannes Lund, har ogsaa skiftet Ejer flere Gange omkring Aarhundredskiftet. 1800 blev Matr. Nr. 1 lagt ind til, og Bygningerne nedbrudt. Gaardens Ejer hed Peter Kristensen og var en Broder til Poul Poulsen paa Østergaarden; han blev gift med en Datter af Gaarden Nummer fire, hvis Ejer hed Jørgen Hansen. Peter Kristensen overtog Gaarden og opførte Bygningerne ved sin egen Gaard.

Ejendom Nummer fem er et lille Hus, hvor der i sin Tid boede en Mand, som kaldtes Fal Smed — men ellers hed FALLESEN Smidt. Han var en særpræget Mand. Det er saaledes blevet fortalt, at han havde lejet en lukket Vogn med fire Heste for og kom kørende ud til Amtmanden i Ribe. Da Amtmanden saa saadan et Køretøj, som ikke maatte benyttes af alle, troede han, det var en højstaaende Person og kom ud for at tage imod; men til hans store Forbavselse stod Fal Smed ud af Vognen i et Par store fladbundede Træsko og bød Goddag. — Den Spas gik dog nok ikke saa billigt af.

Ligeledes vadede han med Manden paa Seemgaard om, at han en Søndag for en gammel Daler, 2 Kr., skulde kysse den kønneste Kone i Sognet udenfor Kirkedøren efter Gudstjenesten. En Søndag blev bestemt, de mødtes ogsaa, og udenfor Kirkedøren kyssede han da sin egen Kone! Manden fra Seemgaard sagde da, at hun ikke var den kønneste, men Fal Smed paastod, at for ham var hun da den kønneste — og han fik Daleren.

Senere boede der en Mand, som hed Hans Petersen; han havde Smedie oppe paa Brinkerne, men flyttede senere til Rødding og blev Postkører.

En Tid boede der en Skrædder, som drog rundt og syede for Folk samt handlede med Knive og Ure, og naar Folk spurgte, hvorledes Urene gik, sagde han altid: »Den gaar paa Minutten«. Han havde gerne en Ko, som imellem skulde omsættes med en Kvie. Engang havde han været til Marked med Koen og havde faaet en Kvie, som nok var saa meget en lille, uanselig en. Da han kom hjem, stod Konen i Døren og tog imod ham, men da hun saa Kvien, syntes hun, det var saadan

en usselig lille en at købe, men Manden sagde da: »Ja, synes du ikke om den, kan jeg jo trække om til Aaen og drukne den«. Det vilde Konen dog heller ikke have, og de blev vist senere godt tilfreds med den.

En anden Gang havde Manden været til Stads — i Ribe — og Morgenen efter kom han op til Naboen, som var hans Svo-ger, og sagde, at han havde sat en Daler til. »Hm«, sagde Svo-geren, »det har jeg bestemt da aldrig gjort«. »Ja, men du har heller aldrig været den Mand, der har kunnet tjene den«, sva-vede Manden og slog Knips med Fingrene, som han imellem gjorde.

Han var en rask Mand, havde været Soldat, og lod sig der-efter igen leje af en Mand; han var med i Krigen og blev Dannebrogsmænd. En Søn blev Fabrikant i Vejle og boede senere i København, han hed Jens Bondegaard; Faderens Navn var Kristoffer Bondegaard.

Huset ejedes af en Sønderjyde Peter H. Laustrup gift med Datteren Nielsine, og det har siden skiftet Ejer flere Gange.

Ejendom Nummer seks, Matr. Nr. 2 c, var ogsaa et lille Hus med Have; der boede i sin Tid en Fisker, som hed Peter Nielsen. Han havde en Søn, hvem Beboerne hjalp med Midler til at læse til Skolelærereksamen; han blev siden Lærer paa Mors i mange Aar.

I Nummer syv i Rækkefølgen, Matr. Nr. 3, boede der en Mand, som hed Peter Markussen, og efter ham en Søn, Hans Petersen, som havde været dansk Dragon.

Under Krigen 1864 laa der en Del Tyskere og Østrigere hernede, og Hans Petersen var da saa uforsigtig at sige, at det var da ikke godt, om en dansk Dragon ikke kunde slaa to Tyskere. Det fik de at vide, og en Eftermiddag kom der nogle Tyskere eller Østrigere og vilde prøve Kræfter med ham; men da han hørte det, skyndte han sig at komme ned til Søen, hvor der laa en Baad. Soldaterne løb bagefter og smed Sablerne efter ham, men ramte heldigvis ikke, og han sejlede da om til noget Familie i Hygum, hvor han blev til efter Fredsslutnin-gen.

En Søster til ham, Margrete Petersen, har skænket Seem Sogn et Legat paa 4000 Kr.

Ejendommen blev senere solgt til Udstykning i 1907, og ejes nu af Peter Klausen Jensen.

Ejendom Nummer syv, Matr. Nr. 2, nu tilhørende Anders Sørensen, er en Hovedparcel, flyttet 1862 og opbygget oppe paa Marken. Den er udstykket flere Gange. I sin Tid boede Byens Snedker, Johan Junker, der. Han var i mange Aar Byens Skaffer ved Gilderne, hvortil han var meget dygtig. Hans Søn blev Direktør i Næstved.

I Nummer otte i Rækkefølgen, Matr. Nr. 7, boede der en Tid en Mand, Hans Sørensen, hvis Broder skød den sidste Ulv i Varming. Hans Sønner var meget dygtige til at jage Vildt og fiske i Søen, der var meget stor og fiskerig. Sønnen, som fik Gaarden, Søren P. Smidt, var en evnerig og dygtig Mand. Han var næsten Byens Dyrlege, og kunde aarelade baade Heste og Kreaturer. Han solgte Slægtsgaarden i 1907.

Nummer ni i Rækkefølgen er Aftægtshus til Matr. Nr. 11.

Mellem Nummer syv og otte i Rækkefølgen laa et lille Hus, nedbrændt omkring 1860, hvor der boede en Mand, som hed Laust Skomager. Om ham fortælles, at han til Paaske gik rundt og tiggede Æg, og naar han havde faaet en Snes, gav han Konen et, men spiste selv de nitton. Der var kun Have til dette Hus.

Paa Matr. Nr. 11 i Toften har der ligget et Hus mere, men det er blevet nedbrudt vistnok i det attende Aarhundrede.

I Ejendom Nummer ti, Matr. Nr. 3, boede i sin Tid en gammel Møllersvend, som havde sit Arbejde oppe paa Skallebæk Mølle. Men Huset er senere tillagt Jord.

Nummer ti i Rækkefølgen, Matr. Nr. 8, blev i 1800, efter en Brand, som lagde flere Gaarde i Aske, opbygget omme paa Agrerne og blev den østligste Gaard i Byen. Her boede i sin Tid en Mand, som hed Christian Christensen, og han var Seem Sogns første Sogneraadsformand efter Sogneraadens Afløsning af Sogneforstanderskabet i 1867. En Datter blev gift med en Sønderjyde, Peter Smidt fra Tiset i Gram Sogn,

lvorefter en Søn fik Gaarden. Den er senere solgt og gaaet ud af Slægten, og tilhører nu Julius Jørgensen.

Nummer ni i Rækkefølgen, Matr. Nr. 9, laa nede i Byen, men blev ligeledes efter Branden ca. 1800 flyttet ud paa Gaardens Agermark Øst for Byen. I 1920 brændte den atter og blev da flyttet ned og tilbygget et gammelt Hus Nordøst for Østergaarden. Ogsaa den var en gammel Slægtsgaard, men i 1915 blev den solgt og udstykket. Den ældste i Slægten, jeg har kendt, havde været Dragon og var med at danne Afspærring, da Papirerne blev brændt under Statsbankerotten i 1813.

Nummer ti, Matr. Nr. 65, Østergaarden, var i sin Tid den største Gaard i Varming. Den hørte under Haderslevhus og maatte under Mølletvangen sende alt sit Korn til Mølby Mølle i Sønderjylland. Den er ogsaa en gammel Slægtsgaard og er endnu i Slægtens Besiddelse, men langt ude. I den senere Tid er der solgt en Del Jorder derfra. Den nuværende Ejer, Laurids Østergaard, fik Gaarden i 1917.

Min Bedstemoder paa Fædreneside var derfra. Paa Gaarden boede en Fætter og Kusine til min Moder; de var gift, men havde ingen Børn, hvorfor jeg kom derned som Plejesøn før jeg var fem Aar og var der, til jeg var fyldt seksten Aar. Jeg kom der i 1874, men Manden var da død, og Enken blev gift igen i 1876.

Nr. 12, Matr. 11, laa indtil 1800 nede i Toften, men brændte da sammen med de andre Ejendomme der og blev saa flyttet op paa Agermarken Syd for Byen. Den skal, efter hvad der er blevet fortalt, have været i Slægtens Eje siden 1662 ikke blot i den mandlige Linie, men ogsaa paa Spindesiden.

Den nuværende Ejer, Lars Simonsens Fader var født i 1820 og var med som frivillig i Trearskrigen og blev udnævnt til Dannebrogsmænd. Han var en meget oplyst Bonde, hvorfor han ogsaa blev den førende i Byen, især ved Processen med Obbekjær om Vandingsforholdene, ligesom han var Herredstaksator i Vest- og Sønderjydsk Kreditforening. En dygtig Jæger og Bøsemager var han ogsaa, og selv paa sine gamle Dage kunde han nedlægge Vildt. Selv i den haardeste Vinter

gik han paa Jagt blot med lidt Tøj paa og kunde nok skyde en Svane og hvad der ellers var.

I 1848, da Rygterne gik, at Slaverne var brudt ud fra Rødsborg, fik han Bønderne samlet, og der blev travlt henne hos Søren Smed i Seem med at lave alle Slags Vaaben til dem. der ikke selv var i Besiddelse af en Bøsse eller andet Vaaben. Han fik Folkene samlet oppe paa Ilderbjerg i Høm, men der kom ingen Slaver, og de kunde drage fredelig hjem igen.

Bøssen var hans kæreste Eje, og ved hans Død var der mange af dem i Kammeret — vist nogle og trediv.

I forrige Tider havde vi ogsaa en Skytteforening her i Sognet og i Obbekjær, som han var Formand for; han var Medlem af Fugleskydnings-selskabet i Ribe. I Skiveskydning, som var meget brugt her paa Egnen, har han ogsaa hentet sig mange Præmier.

Det er blevet fortalt, at omkring 1660, da Polakkerne var herinde, var Manden ude med Hestene i Gaardens Storeng, og der kom da tre Polakker og vilde stjæle Hestene, men Manden der var meget stærk, tog Polakkerne og smed dem alle ned i et dybt Hul, hvor de druknede. Siden fik det Navnet Polakkerhullet, men det er nu opfyldt med Jord.

Det er ogsaa fortalt, at da Natmændene endnu færdedes, skete det, at der tre Nætter i Træk kom en og bankede paa Ruden og raabte, at naar Beboerne fandt hende, skulde de lade hende begrave i kristen Jord, hvilket vistnok ogsaa skete, da de fandt hende død i Laden.

Nr. 13, Matr. Nr. 6, en gammel Slægtsgaard, ejedes i sin Tid af P. Chr. Jessen, men i 1889 fik en Broder, Hans Jessen, og Søsteren, Marie, Provstegaarden og byggede oppe paa Marken. Efter at være blevet udstykket i 1915 ejes Gaarden nu af Kristian Smidt.

Nr. 66, Ottingsgaard, laa nede i Toften og tilhørte i sin Tid en Mand ved Navn A. Hejtmann, men blev senere udparcelleret til Naboerne; Resten af Bygningerne blev flyttet op Nord for Vejen og tilhører nu Kirstine Nissen.

Matr. Nr. 67 er en gammel Slægtsgaard, som i sin Tid hørte til det Lindvedske Gods. Den blev solgt og udstykket i 1915.

Hovedparcellen blev købt til Østergaard og derfra to Stykker Eng lagt til. Den ejedes en Tid af Martin Østergaard og nu af Harald Føddersen. Bygningerne brændte og blev genopført i 1934.

Matr. Nr. 8, der tilhørte A. Jakobsen, er en gammel Slægtsgaard. En Ottingsgaard blev solgt og udstykket i 1907, kun Bygningerne og Brinkerne med 2½ Td. Land er tilbage og tilhører nu Iver Johansen, som har udført et stort og smukt Anlæg og Have i 1939—40.

A. Jakobsen var en Mand med en fænomenal Hukommelse. Naar han skulde til Ribe at gøre Indkøb, kunde han huske alle Ærinder, ogsaa for andre end sig selv, ligesom han næsten kunde huske alle de ældres Fødselsdage i Sognet. Han var ogsaa meget rask og godt gaaende, og han kunde helt op til firs Aars Alderen trække Kreaturer til Marked og endda gaa hjem igen.

Paa Ejendommens Jord, allervestligst i Brinkerne, laa Byens Skole ved Slusevejen, en lille, gammel og uanseelig Bygning med Lergulv, faste Borde og Bænke og et Par smaa Vinduer, smaat indrettet uden Brønd eller Pumpe. Her holdtes Skole om Vinteren af Skoleholdere, som de kaldtes. De gik i Omgang til Beboerne paa Kost og Logi.

Den første, jeg har hørt fortælle om, hed Peter Bertelsen, den anden Niels Jakobsen, den tredje Peter Nørgaard (56—57) var min Farbroder fra Høm, den fjerde Jens P. Vind, den femte Christen Thomsen fra Varming, den sjette Mads Jakobsen fra Varming.

Chr. Lønborg fra Seem var den første Lærer for yngste Klasse i den nuværende Seem-Varming Skole, som i 1872 blev opbygget. Ham har jeg selv gaaet i Skole hos, til jeg var ti Aar. Om Sommeren gik yngste Klasse over til Degnen i Seem, hvor den gamle Skole laa ved Kirken.

Matr. Nr. 2 er flyttet fra Byen og opbygget oppe paa Agrene Nord for Skallebæk Kro i 1862 af en Mand ved Navn Thomas Thomsen. Han var en velbegavet Mand og var den anden Sogneraadsformand i Seem Sogn. Han solgte Gaarden

omkring 1880 og flyttede til Vardeegnen. Den nuværende Ejer er Anders Sørensen.

Oppe ved Mællemvejen laa i gamle Dage et Par smaa Huse, hvor der boede et Par Kniplersker og en Skrædder, men Husene var meget brøstfældige og blev nedbrudt.

Ude paa Langagerne til Matr. Nr. 2 opførte Chr. Thomsen, en Broder til fornævnte Thomas Thomsen, omkring 1870 en Ejendom. Han havde tidligere en Ejendom i Fælsted ved Aabenraa, men da Krigen brød ud mellem Tyskland og Frankrig, solgte han den for ikke at komme med i Krigen og flyttede hertil. Han var en meget begavet Mand, var Skoleholder i Varming og blev senere, omkring 1880, Vinterlærer paa Varminglund for yngste Klasse.

I Matr. Nr. 2 b, kaldet Nordlykke efter Agrene, boede der i sin Tid en Skrædder. Huset er solgt flere Gange siden, og i mange Aar boede der en Vejmand, som passede Amtslandevejen. Huset brændte ca. 1925, men blev opført igen. Den nuværende Ejer, Karl Højn, købte det i Trediveerne.

Paa Matr. Nr. 11 ude paa Marken, hvor der nu er Plantage, laa i gamle Dage et gammelt Hus, hvor der holdtes en Ko og nogle Faar. Huset blev nedbrudt, Grunden plantet til med Gran og tilhører nu Gaardejer L. Simonsen. Matr. Nr. 11.

Et Hus paa Matr. Nr. 65 ejedes i sin Tid af en Grænsegendarm, har været solgt flere Gange og ejes nu af Hans Voss.

I Matr. Nr. 68, en lindvødske Ejendom, bor Eneboeren Valentin Majmburg. Han er født i Huset og har boet der al sin Tid. Hans Bedstefader var flygtet hertil efter Revolutionen i Frankrig.

Matr. Nr. 1, Staunagergaard, er en gammel Slægtsgaard og tilhører Jørgen Staunager, hvis Fader, Andreas Staunager, der tidligere ejede Gaarden, var en opløst Mand, der baade var i Sogneraadet og Menighedsraadet. Staunagergaard hørte under Haderslevhus og har været Sæde for en Tingskriver, over hvem der er rejst en Sten i Kirken og en ude paa Graven.

Karkovgaard hed oprindeligt Kargaard. Den blev i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede solgt for 1700 Rigsdaler. I Halvfjerdsjerne i forrige Aarhundrede blev den købt af en

Engentreprenør Hans Bro, der havde haft mange større Arbejder, bl. a. Sønderskov-Tobøl Kanalen, Udtørringen af Munke Sø, Anlægningen af Ribe Banen sammen med flere andre.

Han var en meget driftig Mand, opdyrkede et stort Areal Hede, anlagde en Vandingskanal og udvidede Engarealet, ligesom han var en stor Hesteopdrætter og i det hele havde en fortrinlig Besætning paa otte—ni Heste, en Hingst, fjorten Malkekøer, 28 Ungkreaturer og en Faareflok paa op mod et Hundrede Stykker foruden Lammene. Gaarden ejes nu af Hans Hollander.

Senere er der solgt 300 Tdr. Land til Staten og 20 Tdr. Land Eng til Fiskedamme. Den var oprindelig paa 450 Tdr. Land med Heden til.

Staunagergaard og Karkovgaard havde tilsammen ca. 850 Tdr. Land, men Ejeren af Staunagergaard solgte i sin Tid 140 Tdr. Land til et Aktieselskab, som dannede den nuværende Staunager Plantage.

Eneboeren Valentin Joh. Majmburg havde i sin Tid Planteskole af Gran og Fyr og andre Træsarter samt af mange Haveplanter paa den daarlige Hedejord.

Øvre i Helmbjergene ligger der paa Matr. Nr. 65 af Østergaards Jord et lille Funkishus, som Ejeren, N. Riisgaard, selv har tømret sammen — et lille kønt Hus, og paa det daarlige Hedesand har han skabt en lille nydelig Have med Buske og Blomster omkring.

Paa Matr. Nr. 2 i Varming byggede en Sergent Schwark i 1876 et Hus paa Lej jord, som senere blev købt, og hvor der blev oprettet et Hjuler- og Smedeværksted, hvor den nye Ejer ligesom den forrige driver Personbilkørsel samt Cykle- og Radioforretning. Paa Havens Grund længst mod Vest blev den nuværende Brugsforening opført i 1908.

Paa Matr. Nr. 2 g ligger den saakaldte Skallebæk Kro, opført 1868 paa Varming Føllesjord af en Mand ved Navn Bærnst, efter at han havde solgt Skallebæk Mølle og dens Vandkraft til Interessenterne i Munke Sø.

Kroen blev efter 1864 Toldsted helt til 1900, hvorefter Toldstedet og Gendarmeriet flyttedes ud paa Karkovgaards Mark

ved Gjelsbro. I den første Tid efter Krigen var der stor Trafik her. Der var baade Toldforvalter, Assistent og Toldkarl, og ind under hørte baade Hømlund og Obbekjær Toldsteder.

Kroen brændte i 1909, men genopførtes samme Aar af Kroer J. P. Lund.

Vor nuværende Brugsforening, Matr. Nr. 2 f, blev som ovenfor oplyst opført i 1908. Den begyndte med fyrré Medlemmer, hvortil dog nu er kommet flere fra Byerne Seem, Varming, Varminglund, Karkovgaard og Mark, Snepsgaard, Munkegaard og Mark, Faurlund og enkelte fra Fauerholt.

Matr. Nr. 23 a, Skallebæk Mølle, eller — som den oprindelig hed — Munke Mølle, er opført af Graabrødre-Munke, som boede omme paa Munkegaard i det tolvte Aarhundrede. Den havde baade Vind- og Vandmølle samt en lille god Landejendom til to Heste, seks—otte Køer og en Del Svin, som fededes. Den laa smukt ved Bækkens Løb fra Munke Sø ud i Varming Sø, havde en stor Mølledam, stort Beboelseshus Syd for Bækken og Vandmøllen ind til, mens Avlsbygningen laa Nord for. Vejen gik over Broen, om med Bækken og op forbi Møllen til Haderslev Landevej. Efter Salget af Vandkraften er Vindmøllen endnu bevaret med Installation af en Motor.

Skallebæk Mølle kunde i sin Tid baade male Brødrug og Skørt samt lave Byg- og Boghvedegryn. Den var endog i stor Omkreds bekendt for sine fine Boghvedegryn, saa der kunde træffe at være Møllevoгне deroppe som til noget Marked. Der gik ogsaa i min Drengetid to Gange om Ugen Møllevoغن rundt i Sognet, ligesom til Obbekjær; men det er jo gaaet med den som med Møllerne de fleste andre Steder — de store Dampmøller og Elektriciteten har faaet Overtaget. Skallebæk Mølle har dog holdt sig og har indtil Krigen og Afspærringen af Foderstofferne gjort sig godt gældende og under de sidste Mølleeejeres Dygtighed klarét sig helt godt baade med Kornmaling og Foderstofhandel.

I Slutningen af forrige Aarhundrede — vist i 1892 — da Bygningerne var blevet meget brøstfældige, udstykkedes Jorderne, og Bygningerne blev delvis nedbrudt og bortsolgt til forskellige Tofter, og Vindmøllen blev solgt til en Møller, der

opførte Huset overfor Brugsforeningen, men senere solgtes Huset og Toften fra, og Møllen blev solgt til Nødbrydning. Den købtes af et Interessentskab fra Nabobyerne, blev gjort rigtig i Stand og — efter at vi havde haft den i en Del Aar — solgt til en Møller.

Resten af Stuehuset blev ogsaa nedbrudt og genopførtes Øst for som det nuværende saakaldte Møllehus. Det blev i 1932 købt af mine to Brødre, Peter og H. Nørgaard, der er Lærere i København.

Til Møllen opførtes i 1932 af en Møller Kunz fra Graasten et nyt Møllehus, senere solgt til Møller Thomsen fra Spandet Mølle og nu igen solgt til Ejner Krog.

Matr. Nr. 23 a, tilhørende Kristen Christensen, er ogsaa Hus og Toft fra Møllen; dog har de 1½ Ager og Grunden, hvor Huset ligger, været Varming Fællesjord og købtes for saa lille et Beløb som 70 Kr. Der holdtes i sin Tid en Ko, men senere er tilkøbt mere Jord, saa der nu holdes to Heste og fem—seks Køer.

Ved Ribe—Haderslev Landevej, helt ude ved den gamle Grænse paa Karkovgaards Jorder, hvortil Grænsegendarmeriet blev flyttet i 1900, byggedes der tre Gendarmhuse og Toldsted til en Toldassistent og en bereden Gendarm-Sergent, men efter Flytningen til den nuværende Grænse er de købt af private Folk.

Efter Krigen 1864 var der en Mand fra Gram, som ikke vilde under Tyskerne, og han købte da Jord og byggede sig et Hus lige ind til Grænsen. Det ligger der endnu, og der er købt Jord ind til, saa det nu er en Ejendom til en Hest og syv—otte Kreaturer.

Der er saa ialt fem Ejendomme derude foruden Gjels Kro og en ny Ejendom, som opførtes paa Lille Karkovgaards Jorder, men ligger i Haderslev Amt paa den anden Side 64-Grænsen.

Lidt længere omme laa i ældre Tid en temmelig stor Gaard, Brogaard, hvis Have gik ned til Aaen. Den blev senere købt af Greven paa Gram og nedbrudt, Agerjorden blev tilplantet med den nuværende Brogaard Plantage. Engen og Resten af

Jorderne blev tillagt Gjelsbro Kro, som dengang tilhørte Gram Gods, men blev solgt i 1921.

Varminglund, som er opbygget paa Varming østre Skifter, udgør ialt tolv Ejendomme. Et Hus er nedbrudt siden og et hører til Snøpsgaards Jorder. Det blev opført til en Broder til Manden paa Snøpsgaard, Jeppe Nissen, men er senere solgt og ejes nu af en Sønderjyde, Jørgen Jørgensen. Huset, der blev nedbrudt, laa paa Matr. Nr. 6, lidt Nord for Vejen om til Mørgelgravene, men blev i Slutningen af forrige Aarhundrede flyttet hen paa Seem Mark.

De to første Ejendomme, der byggedes derude, blev af min Bedstefader flyttet derud i Begyndelsen af forrige Aarhundrede, efter at han havde købt Nabogaarden ind til fra Matr. Nr. 4. Den ene var opført af Resterne fra Gaarden, blev for skrøbelig og maatte nedbrydes, hvorefter den igen blev flyttet over paa en anden Parcel, der nu ejes af Sigfred Petersen.

Den anden Ejendom opførtes vistnok i første Halvdel af sidste Aarhundrede, og der er senere udskiftet endnu en Ejendom derfra helt nede ved den gamle Grønse til Fjersted. Til den er der købt meget Jord og opdyrket Hede, saa der i sin Tid holdtes en Besætning paa fem Heste, 45 Kreaturer og nogle Faar, men senere er der igen udstykket en Gaard derfra.

Den første Ejer, der fik Jorderne hjemmefra, hed Jes Lund og var Snedker, det vil sige som det var Skik dengang, haade Murer, Tømrer og Møbelsnedker. Han begyndte paa den bare Hede at opføre et Hus og fik en Ko paa Stedet, hvorefter han passede sit Haandværk og samtidig opdyrkede Heden, mens Konen troligt hjalp med at passe Ejendommen.

Efter hvad han selv har fortalt mig, stod han op tidligt om Morgenen og tærskede Kornet med Plejl, ligesom han om Aftenen, efter endt Arbejde ved Haandværket med Murske og Høvl, atter tog fat hjemme! En lang og travl Dag, og mange Gange ogsaa en lang Vej at gaa efter endt Dagværk for andre, og i min Tid for 2 Kr. om Dagen. Han har vistnok opført de fleste af Varminglunds Ejendomme, ligesom han arbejdede og byggede meget ovre i Spændet Sogn, og da han afstod Ejen-

dommen til Sønnen, If Lund, holdtes der to Heste og fjorten Kreaturer. Haandværket blev han efter Ejendommens Afstaaelse ved at drive helt op i Alderen, saalænge han kunde, og vi, hernede i Varming, savnede ham efter hans Død til at gaa og reparere vore Bygninger om Efteraaret. Han var nøjsom med Materialerne, flittig og rigtig af den gamle Slags, glad og gemytlig som faa. I de sidste Aaringer sagde han, at der skulde ingen til at passe ham op, han kunde godt selv, og saa tog han kun 1 Kr. om Dagen — en lille Dagløn.

Den anden Ejendom, der er opdyrket af Hede, var til en Hest og fire—fem Køer, men efter at der er købt og opdyrket mere Hedejord indtil, holdes der nu en Besætning paa op til en Snes Kreaturer og to Heste. Den ejes af en Sønderjyde, Appel Stenger.

Paa Sigfred Peterseus Ejendom holdes der nu en god Snes Kreaturer og to Heste.

Paa Matr. Nr. 8 fra Varming byggedes der vistnok i Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede paa Østerskiftet til en Sønderjyde et Hus med Plads til to Køer, men senere købtes der et Stykke Eng og et Hedeskifte til. Ejendommen blev senere købt af Peter Sønderup og ejes nu af dennes Søn, og der holdes nu to smaa Heste og fjorten—femten Kreaturer.

Fra Matr. Nr. 65 a, Østergaarden, solgtes i 1860 til to Sønderjyder, der var Svogre, det østre Hedeskifte, godt 40 Tdr. Land for, jeg husker ikke saa nøje, om det var 500 eller 1000 Daler — det var jo før vi fik Kroner og Ører.

Efter at de havde købt Hedelodden og delt Jorden imellem sig og skulde til at oplyrke og have Hus bygget, kom Krigen 1864, og de maatte begge med. Den ene, som var gift, lod Konen tage ud at tjene, og Byggeriet blev opsat. Manden blev taget til Fange og maatte op til Fæstningen i Magdeburg, saa det tog et helt Aar, før han blev hjemsendt og kunde faa begyndt paa Byggeriet og Opdyrkningen af Heden. Ejendommen ejes nu af en Dattersøn, Hans Chr. Johansen.

Den anden Svoger skulde ogsaa efter Krigen bygge, men havde vistnok været saa haardt med i Krigen, at han aldrig forvandt det. Huset blev dog bygget og Heden opdyrket. Mere

Jord er tilkøbt Ejendommene siden, saa der nu holdes seksten-
atten Kreaturer og to Heste paa hver. Den anden ejes nu af
Chr. Johansen.

Paa Matr. Nr. 5 a paa Varminglund af N. Nørgaards østre
Hedeskifte er der, vistnok ogsaa af en Sønderjyde, opført en
Ejendom og senere omkring 1900 tilkøbt det østre Hedeskifte
af Matr. Nr. 3 a, saa der er vist omkring 40 Tdr. Land. Men
den Ejendom er gaaet i Handelen fra den ene til den anden
og har haft mange Ejere, bl. a. Hollænder fra Karkovgaard.
Nu ejes den af Hestehandler Jens Møller fra Bramminge.

Paa østre Hedeskifte til Matr. Nr. 11 blev i 1883 opført en
Ejendom til en Datter og Svigersøn. Den blev i 1900 ombyt-
tet med en Gaard og ejes nu af en Sønderjyde fra Mølby,
Rasmus Varming, efter at den har skiftet Ejer flere Gange.
Til Ejendommen hører et Par gode Stykker Eng nede i Var-
ming Enge.

Til alle Ejendomme paa Varminglund er der i Tidens Løb
købt Eng, foruden l' dt Eng, som de fik med fra Hovedpar-
cellen, naar Folkene fra Varming By lod bygge derude til
Børnene. En rimelig Ordning, da der er afhandlet meget Hede
og Agerjord fra Byen.

Paa Matr. Nr. 9 blev i Firserne i forrige Aarhundrede op-
ført en Ejendom til en Søn fra Gaarden. En Del var opdyr-
ket, men der var meget Hede tilbage. Han begyndte da med
en Hest og et Par Køer, men gik efter nogle Aar over til
at bruge Stude til Trakkraft og fortsatte dermed i mange
Aar, saa han var den sidste paa Varminglund, der gik over
til at drive Ejendommen med Heste.

Det var først efter at de smaa russiske eller litauiske Heste
i Begyndelsen af dette Aarhundrede begyndte at vinde Ind-
pas i det danske Landbrug, at alle blev kørende med Heste
derude. I Begyndelsen kørte de fleste med Stude, der ogsaa
var godt egnede til Hedeopdyrkingen. De var rolige og sin-
dige, baade naar de gik for Ploven og ved Hjemmearbejdet,
de kunde trække store Læs Hø og Tørv, og var ogsaa gode i
Tørvemoserne til at træde Dyndet. Til at trave og til Kørsel
til Staden eller lignende var de ikke saa godt skikkede; men

paa de lave Enge kunde de gaa bedre end Høstene. Og saa kunde der jo tages en Skilling ind ved at omsætte en med en mindre Stud paa 1½ Aar. Alt kunde jo gøres behov for en Nybygger, og imellem kunde der ogsaa tjenes en god Skilling ved at køre Hø op fra Engene, der var blevet bløde efter Røgskyl, som satte Vand i Engene. Dengang skulde alt Høet gerne bjerges for at faa Foder til Kreaturerne, man kendte jo ikke saadan til Roer som nu.

Ja, Studene gjorde sit til, at en Nybegynder kunde klare sig, og det var blot i Bissevejr, de kunde blive lidt farlige at holde; de kunde da komme i Tanker om at sætte Halen i Vejret og ikke lystre Tønnen. Værst var det, naar Konen, som maatte hjælpe til med Ejendommens Drift, var kørende, men jeg har dog hørt fortælle om en Kone, som klarede Sagen. Hun var kørende, det var varmt, og Studene bissede, men hun fik dem ordnet og sat ind imod Møddingen, hvor de satte sig fast, saa hun havde Hold paa dem.

I det hele var det unge og driftige Folk, der bosatte sig derude, og i Begyndelsen var der flere, som gik ud for at tjene en Dagløn ind til, for Eksempel ved at slaa Lyng paa Heden. Nede paa Kærkovgaard's Hede var der en Mand, Klaus Petersen, der hvert Foraar og Sommer slog Lyng, som Marskboerne kom og hentede til Bøgning af Brød. Han fik 2 Kr. for hvert Læs, og Ejeren, Hans Broe, fik andre 2 Kr., ialt 4 Kr. for hvert Læs, og det blev gerne store Læs, hvor der var kraftige Heste for, og saa to store Læs efter hinanden.

Ligeledes var der nogle, der om Vinteren tog sig paa at arbejde en Mergelgrav op for Beboerne nede i Varming By. Selv skulde de ogsaa bruge Mergel ved Opdyrkningen, og det gravede de gerne om Vinteren ude i Fælles-Mergelgravene ved Siden af at røgte, turske Korn, Pløjning og alt andet Markarbejde. Om Sommeren gik de paa Arbejde i Slæt og Høst ude hos Gaardmændene og i Kartofflerne om Efteraaret, saa der var ikke meget Frihed; men de var altid i godt Humør, og var der saa Bryllup, Barselgilde eller anden Festlighed, kunde de more sig og holde ud til den lyse Morgen. Ja, jeg skal love for, der var Fest, og imellem var de ogsaa budt med

hernede i Varming, ligesom naar de var til Engleje Mikkels-aften. De var ikke de første, der gik, og syngte og danse kunde de.

Flere derude havde ogsaa selv Mengel, som de arbejdede op til eget Brug, og en Del solgte de til Karkovgaard og flere andre, som manglede.

Der var ogsaa en Mand, som gik rundt hele Vinteren langt ind ad Sønderjylland og skattede Hør, hvorved han tjente en god Vinterløn.

Af det vestre Hedeskifte paa Matr. Nr. 2 a fra Varming blev der købt et Stykke Jord til to Køer, hvorpaa en Mand fra Varming opførte en Bygning, som han dog senere solgte igen. Konen var fra Varminglund og vilde helst blive boende der. Manden var Skibskaptajn og sejlode ude paa de store Have, mens Konen passede Ejendommen hjemme. Kaptajnen tjente gode Penge, og naar han saa kom hjem paa Ferie, vilde Beboerne fra Varming gerne ind at se til ham, for han havde som Regel nogle fine og gode Vine med hjem, og dem skulde de jo gerne smage.

Det er nu mange Aar siden. Der er købt mere Jord og Eng og større Besætning, og det er nu en hel lille Gaard, som i 1941 er købt af Staten og overtaget af Simon Stenger.

Ja, alt er forandret, siden de første Nybyggere begyndte derude, og ikke mange af de gamle Slægter er tilbage. De fleste er nu tilflyttede Sønderjyder.

OM PRÆSTEGAARDEN I SEEM.

Den gamle Præstegaard, der ligger paa Seem Østermark oppe i Nærheden af Mcjeriet, var en hel Gaard under Haderslevhus Staun.

Da den sidste Sognepræst, Hr. Jens Reggelsen, forlod den, var den bygget saaledes: Til den søndre Side var Salshuset, som bestod af elleve Fag, havde to Skorstene og en Kvist til Gaarden paa tre Fag, til den nordre Side et gammelt Sals-hus paa syv Fag, til den vestre Side et Ladehus paa ti Fag og til den østre Side to Huse: et paa otte Fag til Hestestald

og Fæhus og et paa fem Fag til Brøndsel. Gaardens Bygninger til Hobe blev vurderet til 125 Sletdaler.

Da Jakob Jensen, Skriver paa Ribberhus, og Peter Skriver i Ribe den 6. Marts 1632 gjorde Beslag paa Gaarden for Kongens Korn og andet, som Hr. Jens Reggelsen denne havde bekommet for bemeldte Sum, afstod han kort efter Præstegaarden til dem, eftersom han intet andet Middel vidste til at afbetale det, han var dem skyldig. Alt det er stadfastet ved Tingsvidner, som paa Lustrup Ting blev taget og beskrevet den 6. Marts 1632.

Fra bemeldte Slots skriver Jakob Jensen kom Præstegaarden i Seem fra Ribberhus ind under Haderslev Amt i Anledning af en Tildragelse med Anders Jørgensen; men det synes, at den har været under Haderslev, før den kom under Ribberhus, thi Hr. Berent Laugesen Vedels Collats, dateret den 19. Februar 1661, er udstedt af Amtmand Køj Alefeldt i Haderslev. Desuden ser jeg ikke, hvorledes den kunde drages ind under Haderslev, naar den »aldnig tilforn haver hørt dertil«.

Denne sidste Forandring maa altsaa have været grundet paa de gamle Rettigheder, som Haderslevhus har haft til bemeldte Præstegaard.

Da Dr. Lauge Andersen Vedel blev Compastor til Seem, overtog han Præstegaardens Bygninger og bekom Købebrev og Skøde derpaa, som blev last og beskrevet paa Lustrup Ting den 18. September 1632. Hvor meget, han gav for den, staar ikke i disse Breve, heller ikke ses det om den anden Compastor, Hr. Iver Christensen Holm, havde nogen Del i Købet, endskønt det er troligt nok, at Lauge Andersen Vedel gjorde Købet for dem begge.

Straks derpaa solgte Hr. Lauge Præstegaarden, hvad Bygningerne angik, til Laurids Hansen Ladegaard, saa kaldet, fordi han havde været Ladefoged paa Ladegaarden ved Ribe, for hvad Summa og med hvilke Betingelser uden i Lustrup Tingprotokol.

Straks efter, at Laurids Ladegaard havde købt Gaarden, maatte han igen pantsætte den til Dr. (?) Anders Romdorff, Rektor ved Skolen i Ribe og Forstander for Medolden Kirke,

som af bemeldte Kirkens Penge havde laant 60 Rigsdaler, da han skulde udbetale Præstegaarden. Denne Mand beboede Gaarden i 19 Aar, fra 1632—1651. Da han imidlertid hverken betalte Kapital eller Renter, voksede Gælden omsider til 90 Rigsdaler, hvorudover Dr. Anders Ramdorfs Enke 1649 lod al Ting beskrive hos ham, og endelig 1651, da hun var død, tog Carsten Olufsen, Tolder og Raadmand i Ribe, Gaarden paa Stenbroens (Dødsboets) Vegne til sig.

Hvorledes det er gaaet med Præstegaarden i de følgende fem Aar, om Carsten Olufsen selv har drevet den eller bortlejet den, har jeg intet kunnet finde i de Dokumenter, jeg har gennemlæst, men har jeg fundet, at Aar 1656, den 15. Januar, indløste Dr. Joh. Pouch og Hr. Terkel Andersen Præstegaarden fra Medolden Kirke, delte den derpaa imellem sig ved Lodtrækning, saa at hver fik den halve Del fra Midten af Bygningens Salzhus, Dr. Joh. Pouch den vestre og Hr. Terkel den østre Del. Hver solgte og bortfæstede sin Part til Jens Christensen, som lod sit Skøde tinglyse til Lustrup den 26. Februar 1656.

Efter nogle Aars Forløb døde Jens Christensen, hvor kort eller hvor længe han besad Præstegaarden, finder jeg ikke. Hans Enke blev paa Stedet, og til hende indfrieede en Ungkarl, Niels Madsen af Høm, sig. Han havde Præstegaarden i Fæste nogle Aar, siden solgte og skødede han den med Halvdelen til hver af Præsterne; Skødet er dateret den 26. Februar 1678.

Disse tre Mænd var altsaa ved Gaarden i 22 Aar. Fra den Tid havde Peder Sørensen Præstegaarden i Fæste i 29 Aar, nemlig til 1707, den 14. Februar, da han for Alderdoms og Svagheds Skyld afstod den til sin Søn, Søren Pedersen, og kort efter døde.

Søren Pedersen fik Fæstebrev derpaa 1707, den 14. Februar, af Dr. Claus Gosmand og Dr. Christoffer Vallekilde. Den gamle Peder Sørensen underskrev det selv før sin Død. Hans Fæstebrev er det første, hvori Kørselen, Afgifterne i Rug og Byg og Indfæstningspengene ordentligt findes anført. Han beboede Præstegaarden i tolv Aar, nemlig fra 1707, den

14. Februar, til 1719, den 14. April, da han med Lodsbøndernes Samtykke akkorderede Præstegaarden til Anders Jørgensen.

Anders Jørgensen havde været Landsoldat i seksten Aar og maatte søge Tilladelse til at fæste Præstegaarden, indtil han ved Sessionen kunde faa sin ordentlige Afsked fra Tjenesten. Han købte Præstegaarden af sin Formand med al dens Besætning, undtagen to Stude, for 200 Rigsdaler, og efter at han i tolv Aar havde beboet den, døde han sidst paa Aaret 1731 fra Kone og fire Børn, af hvilke den ældste var ti Aar.

En meget sørgelig Tildragelse mødte denne Mand nogle Aar før han døde. En Natmand stod udenfor Gaarden og tog Skindet af en død Hest, hvor nogle Ungsæller belo ham, og da han havde aftaget Skindet, kom han og truede at sætte Kniven over Døren. Anders Jørgensen kom imidlertid gaaende til sit Hjem, tog Bøssen fra en af disse Drengene og af Sikjæmt pegede ad Natmanden, da Skuddet gik af i det samme, og Natmanden faldt død om. Denne Tildragelse bragte ham i mange fortrædelige Omstændigheder, hvoraf den endelig blev udredet ved, at Præstegaarden, som da var under Riberhus, nu blev forvandlet til en Haderslevhus-Gaard.

Da hans Enke havde siddet næsten et Aar, befriede Peter Madsen hende og fik paa den Maade Præstegaarden i Fæste. Hans Fæstebrev er udstedt af Hr. Nikolaj Clausen og Hr. Terkel Jedsted og dateret den 14. Oktober 1732. Han boede her indtil 1776, den 5. Oktober, da han døde, og hans Enke bestod hans Fæste indtil.....

ADSKILLIGT, SOM ANGAAR KIRKETJENESTEN OG TIENDEN I SEEM.

Saasnart Capellanerne i Ribe var blevet Compastorer til Seem, mødte dem mange Vanskeligheder. Al den Fortrydelse, som Bønderne havde over den Forandring, som var sket, ytrede de mod deres nye Præster.

Bønderne saa sig fornærmede i adskillige Henseender. Hidindtil havde efter den hollandske Maade (de) selv kunnet vælge

sig den Præst, de vilde have; den Rettighed saa de sig nu frataget og maatte tage mod den, Kongen beskikkede dem. De havde ikke nødig, som nu, at drage til Ribe, naar de vilde tale med Præsten eller de vilde have ham op til sig. De var vant til en sildig Gudstjeneste, nu derimod maatte de begynde tidligt, og ingen Ophold kunde taales, eftersom Præsterne skulde være i Ribe til bestemt Tid, den ene til at forrette Tolv-Prædiken, den anden Aftensang; dertil kom ogsaa adskillige Uordener, som Tid efter anden, og mest i den sidste Præsts Tid, havde indsneget sig i Menigheden, og som nu ikke som før kunde taales. Dette gjorde, at de fleste af Bønderne var misfornøjede og søgte ved adskillige Klagemaal at omstøde den Forandring, som var gjort med Præsterne.

Med Gudstjenesten og Præsternes Forretninger skulde det forholde sig saaledes: 1) Gudstjenesten skulde Capellanerne hver Søn- og Helligdag skiftevis forrette. 2) Den skulde begynde præcis Kl. 9 slet og ej opholdes efter Sognefolk, for at Præsterne til bestemt Tid kunde være i Ribe igen. 3) Alle ministeriale Forretninger, som henhører til Kirken, saasom Altergang, Barnedaab, Kirkegang for Barselkoner og Brudevielse, skulde ske før Prædiken. 4) Præsterne skulde hver sin Uge betjene de Syge i Sognet, men det skulde ske de søgne Dage, thi om Søndagen kunde deres Forretninger i Ribe intet Ophold tillades. 5) Brød og Vin til Kirken skulde Præsterne selv holde og derfor oppebære den hele Kvægtiende, da dem ellers kun tilfaldt den halve.

OM KORNTIENDEN AF EEM.

Af en Fortegnelse, som Lensmand Gregers Krabbe og Biskop Erik Monrad gjorde 1649 over Gejstlighedens Indkomst i Ribe Stift og henlagde i Stiftskisten, ses, at Kapellanerne paa den Tid har oppebaaret Tienden i Korn, den halve i Rug og den halve i Byg, da enhver af Præsterne kunde faa til sin Part 22 Tdr. ialt, nemlig 11 Tdr. Rug og 11 Tdr. Byg. For nærværende Tid nyder Præsterne slet intet Byg til Tienden, men al Tienden ydes enten i Rug eller Penge. Rug svares af

Varming, Karkov, Staunager og Munkegaard; de andre Byer betaler med Penge. Naar Tiendebyggen er ophørt, har jeg ikke fundet, men den Forandring, at Seem, Høm, Faurholt og Snepsgaard betaler al Tienden med Penge, synes at være sket 1732, da Bønderne i disse Byer vægnede sig ved den sædvanlige Afgift. Præsterne, som ikke forlangte mere, end deres Formænd før dem havde faaet, kunde ingen Afkortning taale i deres Rettigheder, hvorfor de tillod sig at tage Tienden paa Ageren. Da Bønderne det hørte, nægtede de at hjemføre den til Ribe, hvorfor Hr. Nikolaj Clausen og Hr. Tenkel Jedsted for at undgaa Proces søgte Stiftamtmand Gabøl paa Haand (9), som under Straf for Opsætsigheden befalede at efterkomme Hs. Majestæts Lov og Forordning. Denne Befaling udvirkede saa meget, at Bønderne indfandt sig hos Præsterne og indgik den Akkord med dem, som endnu vedvarer. — NB. en anden saadan Fortegnelse er gjort næsten 100 Aar tilforn, nemlig 1554 af daværende Lensmand Peter Bille og Biskop, Dr. Hans Paulsen.

— Dette er efter gamle Breve af Hr. Galten, sammenskreven og af mig igjen udskreven.

Seem, den 7. December 1765.

Jens Petersen.



Den ældste Præstegaard i Seem laa dengang henne i Seem By ved Branddammen Vest for den tidligere Laue Vinds Gaard og er senere flyttet ud paa Marken.

Den føromtalte Præst Jens Reggelsen flyttede efter Afskedigelsen til Ribe, hvor han kom meget til Laurids Spliid, der havde Værtshus og hvis Hustru, Maren Spliid, blev brændt for Trolddom.

Fra Byen om forbi Østergaarden og op til Landevejen gaar endnu den gamle Drivevej, hvor Byhynderne drev Kreaturerne ud paa Heden. Der laa paa Nr. 65 et enligt Hus, som var brøstfældigt og blev nedbrudt.

Snepsgaard, Matr. Nr. 2 a, har før været tre mindre Ejendomme, hvoraf de to laa Øst for, men senere er de købt sammen til én stor Gaard. Hertil hører Snepseng Øst for Staun-

ager, en Marskeng og et Stykke Eng i Varming. Det var en gammel Slægtsgaard, hvor man havde de bedste Heste og Kreaturer i Sognet, men den gik senere i Forfald, Engene solgtes fra, og nu tilsidst blev den i 1940 købt af Staten. En Del skal beplantes og Resten bruges til Hovedlandbruget til Ungdomslejren.

Efter et gammelt Sagn skal der have boet Nonner paa Snepsgaard, som ligger smukt ved Bækken ned til Munkesø.

Nord for Snepsgaard, længere oppe mod Helmbjergene, laa der en lille Ejendom, hvor der holdtes tre Køer. Først laa den helt ude ved Vejen ned til Munkesø, men da den var meget brøstfældig, blev den nedbrudt og flyttet længere mod Øst; i min Barndom blev den igen nedbrudt og flyttet ned til Varming By paa Matr. Nr. 8. Manden, der ejede den, lod noget tilbygge sin egen Gaard og opførte et Hus, som blev udlejet til en Sergent ved Grænsegendarmeriet. Jorderne blev senere hortbyttet og tilhører nu L. Simonsen.

Munkegaard, Matr. Nr. 1 a, tilhører nu Chr. Sørensen efter Faderen, Peter Sørensen, der i 1913 købte den af Niels Lehmann, hvis Forfædre havde ejet Gaarden i længere Tid.

Den ældste Gaardbygning laa helt omme paa Holmen, helt ud til den nu fredede Munkesø, men da den var meget brøstfældig, blev den i Begyndelsen af det tyvende Aarhundrede af Niels Lehmann nedbrudt og flyttet om paa Marken. Det var en Schackenborggaard ligesom Munke Mølle — nu Skallebæk Mølle.

Munkegaard var et Cistersiencerkloster (efter Kink). Munkene indkaldtes fra Klosteret Havisvad i Skaane og opslug deres Bolig i Seem i det 12. Aarhundrede, men flyttede senere til Løgumkloster — ifølge Dankvandt i 1173.

Det synes dog som nogle Munke er blevet tilbage i Seem; thi 1215 skal Biskop Ture have faaet Løgumkloster til at overlade Munkene i Seem noget Gods. Aar 1501 gjorde Biskoppen et Mageskifte med Løgumkloster, hvorved han overlod det fem af Bispestolens Gaarde i Lø Herred, nemlig en i Borg, Brede (Bredevadt) Sogn, en i Døstrup, en i Mjolden og to i Ottersbøl, Mjolden Sogn, mod at faa til Domkirken og Bispebordet

Munkegaard i Seem Sogn, dertil Munke Mølle — nu Skallebæk Mølle — og to andre Gaarde i Seem. 1514 tilbyttede samme Kloster sig igen en Gaard i Seem Sogn, Høm By, for en Gaard i Randerup.

Seemgaard havde allerede i længere Tid hørt under Bispestolen, men da den var bortfæstet til Anna Bagges i Ribe, fik Biskoppen hende til at fratræde den mod at faa Halvdelen af den Bispestolen tilhørende Eng Meldam i Fardrup Enge. Rimeligvis har Biskoppen derpaa opbygget Seemgaard, thi han opholdt sig undertiden der, i det mindste efter Reformationen, da den var mellem de af Bispestolens Ejendomme, som Kongen lod ham beholde.

Munkehøjgaard, Matr. Nr. 1 d, er udskiftet fra gamle Munkegaard 1889 og overtoges af Thomas Lehmann, en Broder til Niels Lehmann. Han opførte Bygningerne 1889. Da der var Rejssegilde, drøftedes det, hvilket Navn, Gaarden skulde have; min Svigerfader, Hans Simonsen, foreslog da Munkehøjgaard, da den ligger lidt højt, og derved blev det.

I min Barndom holdtes der kun ca. tredve—fyre Kreaturer og fem Heste paa hele Munkegaard, men nu, efter at Heden er blevet opdyrket til begge Gaarde, holdes der ca. halvtreds paa den gamle og ca. fyre Kreaturer foruden Heste paa Munkehøjgaard. Den ejes nu af Iver Jepsen fra Lustrup og gik ud af Slægten vistnok i 1917 ved Thomas Lehmann.

Ejendommen Lille Munke, Matr. Nr. 1 b, havde Poul Lehmann, en Farbroder til ovennævnte Niels og Thomas, faaet som Arvepart fra Gaarden. Det drejede sig om Huset med 4 Tdr. Land Agerjord. Han solgte det senere og købte en Ejendom i Skast ved Esbjerg. Der har senere været forskellige Ejere, den nuværende er Peter Thomsen.

I min Barndom kaldtes det altid oppe ved Snorom, idet Vejen drejede om deroppe fra Faulund efter Høm med Møllevejen.

Matr. Nr. 1 c, en Ejendom paa 4 Tdr. Land, har ogsaa været en Del i Handelen. Den ejes nu af Karl Hansen.

I Matr. Nr. 4 a, hvis Ejer nu er Hans Jørgen Kristensen, boede der en Skrædder og senere en Hjuler, Christensen, som

havde Ry for at være en dygtig og solid Mand, den eneste Hjul-ler i Sognet. Han gav sig senere til at opdyrke Heden, som var til Ejendommen, og medlagde Hændværket, men efter Afstaa-elsen af Ejendommen til Sønnen optog han det paany efter at have købt Hus nede ved Haderslev Landevej.

Ved den gamle Munkegaard, der laa omme paa Holmen, ligger som bekendt den saakaldte Munkesø, der i Slutningen af det nittende Aarhundrede blev udtørret — i Begyndelsen ved en Vindrose og Snegl — og gjort til Eng, ca. 70 Tdr. Land, som gav ikke saa lidt Hø. I sin Tid brugtes der Stude til at køre Høet op med; de kunde bedre gaa paa den bløde Bund end Hestene. Det var en meget fiskerig Sø, og der fortælles, at efter Udtørringen fangedes der saa mange Fisk af forskellig Slags, at Folkene kørte til andre Byer og Sogne og solgte dem.

Efter hvad gamle Folk har fortalt, skal Munkene i Ufreds-tider have nedsænket et Skrin med en stor Skat i Munkesø for at skjule den for Fjenden; de maa saa ikke have kunnet finde den igen. Det kan jo være et Sagn, men en Mand fra Varming har dog fortalt mig, at han, engang han var ude at stange Aal, stødte paa en haard Genstand, der nok kunde være et Skrin. Det er dog aldrig blevet undersøgt nærmere. Skrinet er nok kommet for langt ned i Mudderet; thi efter hvad man har fortalt mig, har en Mand haft en søksten Alens Stage nede, uden at kunne naa Bunden.

Faurholt, Matr. Nr. 5, ligger Syd for Bækken, der kommer fra Fjedsted og Varminglund, og hvor der gror Egekrat paa begge Sider, Bækken bugter sig og udmunder i Munkesø.

I min Barndom var Gaarden meget gammel, men i Begyn-delsen af dette Aarhundrede blev den købt af to Brødre fra Varminglund. De nedbrød de gamle Bygninger og byggede Gaarden helt om — de strøg selv alle Stenene af Cement. Haven blev omlagt og anlagt saadan, at den kunde overrisles om Sommeren, naar det blev tørt, Jorden blev merglet og Be-sætningen øget, saa der holdtes ca. tyve Kreaturer og fire He-ste. I 1917 byttede de Gaarden med Enderupholm, som endnu

ejes af den ene af Brødrene, Jens Lund, mens den anden er død for flere Aar siden.

Gaarden her paa Fauernholt Mark har skiftet Ejer mange Gange siden, indtil den blev købt af Esbjerg Kommune til Ungdomslejr, og nu senere overtaget af Staten.

Matr. Nr. 6 paa Fauernholt Mark laa tidligere ved Bækken, som løber ned i Munkesø, men blev nedbrudt og flyttet længere op i Marken og kaldes nu Rønnehave. Det var en stor Hedegaard, men en af Ejernerne merglede og opdyrkede det meste af Heden og Resten plantedes til med Gran og Fyr, ligesom han ombyggede det meste af Gaarden og lagde Tagsten paa Stuehuset.

Der er blevet fortalt, at i længst forsvundne Tider, da Gaarden laa nede ved Bækken og var brøstfældig, vilde Manden gerne have den ombygget, men manglede Pengene til det. Saa en Dag, da Karlen stod i Loen og tærskede, kom han tilfældigvis til at se, at der var en lille Aabning i Muren; han undersøgte den nøjere og fandt da en Nøgle. De mente, at den dog maatte høre til et Sted og kom saa i Tanker om, at der ude i Stalden var et Sted, hvor Kalvene aldrig kunde holde fast i Bindselet, men altid rykkede sig løs. Manden og Karlen tænkte, at der maatte være noget skjult her og gav sig i Fællesskab til at grave Stenbroen op, og dybt nede i Jorden fandt de et stort Skrin. De prøvede Nøglen, og den passede ganske rigtig dertil. I Skrinet fandt de saa mange Penge, at Manden kunde flytte og opbygge Gaarden og endda blive en holden Mand.

Det kan jo være et Sagn; men der er flere af de gamle, nu afdøde, der har fortalt det, og der skal ogsaa i sin Tid have boet Nonner der paa Gaarden, ligesom der paa Gaardens Jorder er fundet Oldtidsgrave og Urner nede ved Munkesø.

Matr. Nr. 6 a, tilhørende Chr. Christensen, var fra Begyndelsen en Ejendom til to Køer, men er nu blevet noget større ved Tilkøb af Jord og en Eng fra Skallebæk Mølle. Bygningerne er brændt engang.

Paa Matr. Nr. ??, nu tilhørende Mads P. Lorenzen, laa i min Barndom et gammelt Hus, hvor Sognets Gartner boede. Han kunde fortælle mange Anekdoter, og han havde en særlig Blomst — Nemeffylla kaldet, tror jeg — hvis Duft var saa kraftig, at den kunde lugtes helt op til Roager paa den anden Side den gamle Grænse.

Matr. Nr. 2 f, der ejes af Chr. Pahus, har som alle Faurholt Gaarde ligget nede i Tofterne, hvor de alle laa samlede omkring det Sted, hvor Mads P. Lorenzen bor, men eftersom de blev brøstfældige, er de flyttet ud paa Marken. Her er det dog kun Stuehuset, der blev opbygget for en Del Aar siden.

Matr. Nr. 3 a tilhører en Sønderjyde, Hans Hansen, der købte Gaarden for en Del Aar tilbage.

Matr. Nr. 3 b, Udflyttergaard fra Hans Hansens, ejes nu af Chr. Hansen, der købte den af en Jep Hansen, som tilplantede et stort Areal af Jorderne, der blev udlagt som Fredskov — vist 20 Tdr. Land.

I Matr. Nr. 3 d boede tidligere Sognets Bødker, hvor man skulde op med sin Kærne, Træmalkespande og mere i Tiden, før Mejerierne kom, og hvor man fik Tøjrekøller, Knipler og Stager til Kreaturtøje. Huset er senere solgt adskillige Gange og tilkøbt Jord, og er nu en lille god Ejendom, især efter Dræningen af den lavere Jord; før var den kun til en Ko.

Matr. Nr. 1 a, nu tilhørende Harald Olesen, har tidligere tilhørt Niels Skov og før ham Jens Eskildsen Vind og Søn, Jens Vind, som plantede den smukke Plantage omkring Gaarden og til de første Julefester i Skolen forærede Granen til Juletræet. Der er et Aftægtshus ved Gaarden.

Matr. Nr. 4 c har forhen tilhørt en Peter Ohrt, hvis to Sønner efter Faderens Død delte Gaardens Jorder og opførte nye Gaardsbygninger Vest for, hvor Niels Ohrt flyttede ind, medens den ældste, Andreas Ohrt, beholdt Fødegarden. Han solgte den sidst i forrige Aarhundrede til en Sønderjyde, Nis Vind, der igen efter forrige Verdenskrig solgte den til Jørgen Olesen, som endnu bebor Gaarden.

Matr. Nr. 2 c tilhører nu Anders Ohrt, en Søn af foranvante Niels Ohrt, som byggede Gaarden, hvortil de selv lave-

de Stenene, og da han selv var udlært Snedker, antager jeg, at han gjorde det meste af Arbejdet selv, baade Murer- og Tømmerhaandværket.

En mindre Ejendom paa 12 Tdr. Land er udstykket fra Gaarden Matr. Nr. 2 d, men er senere solgt flere Gange og ejes nu af Rikardt Sørensen.

Til Matr. Nr. 1 d, der ejes af Laurids Skov, er det meste af Jorden kommet fra Harald Olesen, men tillige er købt en Plantage, der tilhørte Poul Nørgaard i Høm. Bygningerne ligger smukt oppe i Plantagen paa Hømlund ved Aabenraa Landevej.

Hømlund var en stor Gaard, som efter ældre Folks Fortælling skal have ligget østligst nede i Høm, der hvor nu Brødrene Voss har bygget; men senere blev den flyttet ud paa Marken ved Aabenraa Landevej, der gaar forbi den Ejendom, hvor nu Chr. Veber bor.

Gaarden blev i sin Tid udstykket til mange smaa Landejendomme, hvoraf den største vel er den nuværende Hømlund Kro, Matr. Nr. 29 b, privilegeret og opført efter Grænsedragningen 1864, nu tilhørende Mikael Jepsens Enke. Den blev vistnok bygget 1870 af Jendre Nissen, hvis Søn, efter at have overtaget Kroen og dens Jorder, solgte Bygningerne samt en Del af Jorden, hvorefter han selv byggede paa de øvrige Jorder, Matr. Nr. 29 a, som han endnu bebør.

Matr. Nr. 13 b, en mindre Ejendom, er solgt flere Gange.

Matr. Nr. 13 a, har været flere Gange i Handelen; nu ejes den af Peter Nielsen.

Matr. Nr. 27 a ligger ogsaa ved Aabenraa Landevej i Ud-Hømlund Gaard har ligget.

Matr. Nr. 27 a ligger ogsaa ved Aabenraa Landevej i Udkanten af Plantagen og tilhører Markus Vind.

Matr. Nr. 1 tilhører Kristen H. J. Bæk, som overtog den efter sin Fader, Jørgen Bæk, der købte Jord ind til, bl. a. i Høm Mose, og omdannede det til brugbar Jord, saa det nu er blevet til en mindre Ejendom.

Matr. Nr. 3 er bygget af en Grænsøgendarm, og tilhører nu Enken, Nissine Skov.

Matr. Nr. 9 b, tilhørende Jakob Lund, beboedes i sin Tid af Mads Bæk, der senere, da der blev ansat to Postbude i Seem Sogn, fik Ruten: Høm—Hømmlund—Faurholt—Hømvejle. I mange Aar gik han ind til Ribe efter Postsagerne om Morgen, Ruten igennem, tilbage til Ribe og hjem igen om Aftenen. En lang March — dengang kendtes der ikke til Cykler. Han kunde fortælle maage Historier og var en munter Mand. Han flyttede senere til Lustrup.

Matr. Nr. 1 c er en Udflugtergaard fra Høm og opført efter at den største Gaard var udparcelleret af en Thue Madsen, der havde købt den af en Mand, som hed Peter Buck. Den laa omtrent inde midt i Byen, og her boede forhen Sognets Hjemmeslagter, Peter Knudsen, der ejede Hovedparcellen, hvorpaa der holdtes et Par Køer.

Udflugtergaarden købtes af en Sønderjyde, Peter Lohmann, der overlod den til en Søn, som senere solgte den, og nu ejes den af Peter Frederiksen, hvis Fader har været Sergent ved Grænsegendarmeriet og boet i Høm.

Matr. Nr. 21 a laa tidligere inde i Høm By, men brændte ved Lynild og flyttedes ud i Marken. Der er senere købt en Ejendom ind til, som tidligere tilhørte en Sønderjyde, Peter Hausted, der nedbrød Huset og lagde Jorderne ind under. Ejendommen tilhørte tidligere en, som hed Marie Fisher, og der holdtes en Ko paa den.

Høm Bys Gaarde laa i ældre Tid mere samlet, men er efterhaanden blevet udparcelleret og flyttet ud paa Marken.

Høm Nørgaard, der nu ejes af Jørgen Brun, ejedes i sin Tid af en Mand, som hed Peter Hansen, og hans to Sønner delte Gaarden. Den ældste, Hans Nørgaard, der beholdt Hovedparcellen, var en meget oplyst Mand, der en Tid var Sogneraadformand, var Amsraadsmedlem og Skatteraadmedlem.

Matr. Nr. 1 g, som den anden Broder, Niels Nørgaard, byggede ude paa Østermarken, er senere solgt flere Gange og ejes nu af Knud Knudsen.

Matr. Nr. 4 a tilhører Svend Thomsen, hvis Fader købte den i 1875 af min Fader, Niels Nørgaard, efter at min Moder var død Aaret forud. Det er ellers en gammel Slægtsgaard,

der var gaaet i Arv i vor Slægt i lange Tider. I ældre Tid hørte der et Teglværk til; det laa nære ved Hømvejle og benævnedes Teglovastennen. En Søster til Svend Thomsen er den bekendte Gymnastikinspektør Else Thomsen i København. Faderen, Mikkel H. Thomsen, blev i 1874 udvist af de tyske Myndigheder, fordi han havde samlet Penge ind til den Statue af Hans A. Kryger, som staar ved Elektricitetsværket i Ribe.

Den første Ejer af Matr. Nr. 11 a, jeg kan huske, hed Peter Sørensen og var næsten hele Sognets Hjemmedyrslæge. Han var gerne den første, man skulde til, og det hjalp som Regel med hans Medikamenter. I Begyndelsen af Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede købtes Gaarden for 8400 Daler af en Sønderjyde, Hans Jessen fra Fjedsted, hvis to Sønner senere har haft den; men nu ejes den af Søren Feddersen, som efter Gaardens Brand for en Del Aar siden flyttede den ud paa Vestermarken og gav den Navnet Vesterskovgaard.

Matr. Nr. 5 a tilhørte Jes Vestergaard, en Søn af ovennævnte. Han fik Gaarden ved Giftermaal. Den laa før inde i Byen og tilhørte da Kristen Nørgaard, hvis Søn var Smørgrosserer i Hamborg og før Mejerierne kom aftog Bøndernes Smør, som blev samlet i Dritler.

Gaarden købtes senere af min Farbroder, der byggede den op ude paa Vestermarken og mageskiftede en Del Jorder med en Broder, som boede paa Søndergaarden. Han solgte Bygningerne i Byen med Toft og Jorder, hvorpaa der holdtes en Hest og tre Køer, til en Mand, der senere blev gift med en Enke, hvorefter Gaarden solgtes til en afgaaet Grønsegendarm. Efter hans Død i 1875 solgte Enken den til min Fader, som fra Gaarden beholdt nogle Jorder, der blev tillagt Ejendommen, og tilbyggede denne. Efter Faders Død i 1879 fik en Farbroder Ejendommen, indtil min Broder i 1882 kom hjem og overtog den. Han havde den til 1913, hvorpaa den blev solgt og har været i Handelen siden, indtil den først i Tyverne blev købt af Peter J. Hansen, der nu ejer den. Den har Matr. Nr. 5 b.

Matr. Nr. 6 a blev i 1939 nyopført ude paa Høm Vestermark og ejes af Frederik Vestergaard, hvis Fader, Bedste-

fader og Oldefader ejede Gaarden hjemme i Høm, hvor Hus og tre Tdr. Land nu ejes af Lene Vestergaard.

Matr. Nr. 13 a, før kaldet Søndergaarden, ejedes i sin Tid af min Farbroder, Peter Nørgaard, hvis Enke solgte den i Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede til en Mand fra Røager, der overdrog den til sin Søn, og nu ejer Sønnesønnen, Holger Karkov, den.

Matr. Nr. 10 a tilhører Paul Bjerrum, hvis Fader, Anton Bjerrum, solgte de gamle Bygninger og Jorder nede i Høm By og købte Gaarden Bakkegaarden, som han tillagde Jorderne deroppe. Resten af Jorderne solgtes i Begyndelsen af dette Aarhundrede. Bakkegaarden var opført paa en Parcel af min Fødegård, Matr. Nr. 4 a af Høm Nørgaarde.

Matr. Nr. 9 a købtet i Halvfjerdserne af en Sønderjyde, Klaus Bennetzen, hvis Søns Enke endnu ejer den. Den har flere Gange været i Handelen og ejedes i sin Tid af Niels Bastian, hvis Hus laa Nord for Gaarden. Han ejede en Tid Skallebæk Mølle og nød Aftagt af en stor Del af Høm Bys Beboere og blev en gammel Mand.

Matr. Nr. 8 a tilhørte i sin Tid Boje Jøspersen, der senere blev Værtshusholder i Hundegade i Ribe — det nuværende Turisthotellet. Efter at have skiftet Ejer flere Gange ejes den nu af Magnus Føddersen, hvis Fader købte den i sidste Halvdelen af forrige Aarhundrede.

Matr. Nr. 8 h tilhører Martin P. Voss, der driver Cementstøberi og Haandværk og har bygget Huset og Værksted.

Matr. Nr. 8 k er bygget af Hans Lauridsen, der var en Altmuligmand baade som Snedker og Anlæggsgartner. Jorderne til Huset laa i Begyndelsen hen i Sandgrave, men han fik dem jævnet, lagt ud til Eng og fik en Vandløsningsgrøft opdæmmede, saa der kunde vandes.

Paa Matr. Nr. 10 e, som ejes af Cementstøber og Hønserejer Frands Voss, der ogsaa har bygget Huset, hvor han bor, og Værkstedet, laa i min Barndom Byens gamle Skole. Men da den var brøstfældig, blev den i Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede nedbrudt og en ny opført Nord for Vejen.

Siden forrige Verdenskrig er der kommet flere Nybygning-

ger, bl. a. Bagerens, Jesper Olsens og Hans Tofts med Svigersønnens, der før laa i Høm By, samt Knud Knudsens Hus — før Peter Knudsens, der lod det bygge.

Matr. Nr. 3 e, Høm Brugsforening, blev bygget i Begyndelsen af dette Aarhundrede.

Forsamlingshuset, Matr. Nr. 12 e, opførtes ligeledes i Begyndelsen af dette Aarhundrede.

Matr. Nr. 10 a tilhører Mads Feddersen. Den første Ejer, jeg kan huske, hed Martin Skov. Hans Enke solgte Gaarden til Rasmus Jensen og senere blev den købt af Anton Bjerrum, som solgte en Del Jorder fra og købte Bakkegaard. Nordøst for Gaarden laa et lille Aftagts-hus, hvis Beboer hed Agnes. Det hørte til Gaarden, men blev senere solgt og nedbrudt.

Matr. Nr. 1 i, der nu ejes af Søren Smidt, har bl. a. tilhørt And. Stenholt og Martin Feddersen.

Matr. Nr. 6 a blev bygget i Begyndelsen af dette Aarhundrede af A. Mikkelsen Andersen, hvis Enke har Ejendommen endnu.

Matr. Nr. 9 b tilhørte fordom Hans Sørensen — en Brøder til Peter Sørensen i Høm By — og hvis Søn overtog den, og senere blev den solgt til Johannes Sørensen.

I Matr. Nr. 1 n boede i min Barndom en Skomager Voss og en Høker, som jeg tror havde en Del Handel med Kolonial og Tobak m. m. Det var før Brugsforeningen kom, dog var der en Indkøbsforening i Høm By.

Matr. Nr. 3 e er i Halvfjerdserne i sidste Aarhundrede af min Moster fra Søndergaarden i Høm udflyttet og opbygget til en Søn, der senere overtog Nørre Borg Mølle, hvorefter hun selv igen overtog Ejendommen. Senere overdrog hun den til en anden Søn, der solgte den til en Sønderjyde, Hans Chr. Vind, hvis Søn nu ejer den.

Ude paa Hømlund laa der i ældre Tid et Hus, hvor der boede en Skomager, hvis Datter drog til Amerika og blev gift med den dansk-amerikanske Digterpræst Adam Dan fra Odense. Han har bl. a. skrevet Sangen »Saa langt, saa langt rækker Tanken frem, der tolker Tanken og Længslen efter sit gamle Fædreland«.

I Matr. Nr. 20, tilhørende Ejner Jepsen fra Lustrup, boede der i min Barndom en Mand, der hed Jens Knudsen. Hans Kone var meget dygtig til at kruse det Hovedtøj, de gamle Koner brugte, naar de rigtig skulde i Stadstøjet — det skulde baade stryges og påbes. Hun besørgede det baade for min Bedstemoder og flere andre. Der holdtes et Par Køer paa Ejendommen dengang, men der er siden indkøbt mere Jord, saa den nu er blevet til en Gaard.

I Matr. Nr. 1 k i Høm boede i min Barndom Byens Smed, en Søn af gamle Søren Smed i Seem. Han var meget dygtig til at lave de gamle Svingplove i Stand.

Endnu en Gaard ude paa Høm Østermark tilhører Niels Abrahamsen, en Sønderjyde, som har købt Jorderne og opført Bygningerne.

Matr. Nr. 31, tilhørende Maler Andersen, er opført af Oversergent Frederiksen ved Grænsegendarmeriet.

Matr. Nr. 6 b er opført af en Sergent ved Grænsegendarmeriet, som selv har bygget den. Den har været solgt flere Gange og har bl. a. været ejet af Mikkel Præstiin.

Matr. Nr. 9 a, tilhørende Chr. Bennetzens Enke, blev opført til en Grænsegendarm.

Matr. Nr. 11 a, Vester Skovgaard, er af den nuværende Ejer, Søren Feddersen, flyttet fra Byen derud efter en Brand.

Matr. Nr. 12 f tilhørte i sin Tid en Mand, der hed Nis Gram, men er senere solgt og ejes nu af Alfred Thomsen.

Matr. Nr. 3 d er udskiftet og opført af Marius Karkov, der ejer den endnu. Den har været nedbrændt, men er opført igen.

Matr. Nr. 5 a, tilhørende Jes Vestergaard, er ligeledes genopført efter en Brand. Den har tidligere tilhørt Niels Boe og Hans Nørgaard, der flyttede den ud fra Høm By og byggede den første Gaard derude.

Matr. Nr. 7 a ejes nu af Sigurd Olesen, men har tidligere tilhørt Jesper Olesen, hvis Fader købte den af en Mand, der hed Johan Smed.

Matr. Nr. 1 b, tilhørende Peter Knudsen, har tidligere været ejet af Knud Ebsen, hvis Fader havde købt den. Før den Tid ejedes den af Thue Madsen, der drev en omfattende Han-

del med Kreaturer og Heste. Paa to Parceller af den er der opført to Statshusmandslodder, der tilhører Frederik Andersen og Jakob Bennetsen.

Matr. Nr. 6 d blev bygget af Grænsegendarm Alfred Berg fra Varming; senere købtes den af Driftsloder Chr. Silberbauer ved Klaaby Mergelleje, men er solgt igen.

Matr. Nr. 11 d, en Husmandslod, er opført og ejes endnu af Ingvar Knudsen.

Matr. Nr. 12 e var paa en Auktion købt af tre Mænd, der opførte et Hus, der ejedes af Poul Boe, men senere er solgt til Andreas Bak, der omhuu ejer det.

Matr. Nr. 7 a ligger nede ved Engene og tilhørte i min Barndom Anders Boe, hvis Enke solgte den og drog til Amerika. Den tilhører nu en Sønderjyde, Nis Jensen, fra Lille Emmerske ved Tønder.

Matr. Nr. ??? er bygget af Hønseriejer Jørgen Sylvester, hvis Søn, Arthur Sylvester, nu ejer den. Han er Referent til Dagbladet Vestkysten, ligesom han ogsaa er Forfatter til flere Skrifter og Skuespil.

Hømvejle, Matr. Nr. 14, ejes af en Sønderjyde, Henrik Smidt, men har tidligere tilhørt Ole Jepsen og en forhenværende Grænsegendarm Iversen, der tillige var Vognmand og i en Del Aar havde Kørselen for Præsten i Seem, hvortil han anskaffede sig en Kaleshevogn; men Hestene svarede nok ikke altid dertil. Hømvejle skal efter Beretningen tidligere have ligget Øst for Høm By.

Matr. Nr. 15 a, nu tilhørende Martin Nielsen, ejedes i min Barndom af Frederik Hyøskmann, derefter af Boje Bojsen, som havde en Ejendom mere ind til Henrik Smidts i Toften, men den er nu nedbrændt og lagt ind under den anden. Sønnen, Jesper Bojsen, fik den efter Fadæren og overlod den senere til sin Søn, men den er nu solgt.

Ejendommen, Matr. Nr. 16 a, nu tilhørende Vognmand Kristian Thomsen, har tidligere tilhørt Jørgen Sylvester. Den første Ejer, jeg kan huske, hed Jøp Eskesen og var en dygtig Snedker, som vi kaldte det den Gang — nu vilde vi sige Byg-

mester. Han kunde baade mure og tømre og har opført flere Ejendomme, bl. a. Munkehøjgaard.

Matr. Nr. 18 tilhører Rasmus Jensen, der købte den af Kristen Blom, som var fra Varminglund og blev gift med en Datter af den forrige Ejer, Niels Peter. Da var der kun to Køer, men ved Indkøb af Jord er Ejendommen nu blevet til en lille Gaard. Niels Peter lavede Foderkopper, Mellemmadskurve og Bikuber af Halm til Salg.

Matr. Nr. 17 a kaldtes Søndergaarden af den forrige Ejer, Mads P. Hansen, fordi den laa ene Syd for Ribe—Aabenraa-vejen med en Jordlod paa 2 Tdr. Land Nord for. Der holdtes en Ko og imellem en Kalv. Mads P. Hansen havde købt Ejendommen af et Par gamle Folk, hvor Manden var Husslagter og vistnok fra Sydslesvig, og Konen handlede med Kager.

Mads P. Hansen havde tidligere en Gaard i Varming, Matr. Nr. 5 a, som jeg købte af ham 1893. Han var en meget morsom Mand og kunde fortælle mange Historier. Ejendommen overlod han til Sønnen, der nu har solgt Huset til Boj Bojsen og taget Jorden ind til et nybygget Funkishus paa Seem Mark, hvorpaa der holdes tre—fire Køer og af og til en Hest.

Matr. Nr. 4 tilhører Jens Poulsen fra Lustrup, en meget dygtig Mand, der har opdyrket Jorderne, som før mest laa hen i Hede, til en god Gaard med fyrre Kreaturer og nogle Heste.

I Høm Skole, Matr. Nr. 2 f, kan jeg af Lærere huske: 1. Bejer, som flyttede til Nørbølling, 2. Korneliussen, der afgik i Begyndelsen af dette Aarhundrede, 3. Isen, som kun var der et Par Aar og blev forflyttet, 4. Laue Bennetsen, som var fra Høm og tidligere havde været Lærer i Ungstrup, 5. Lærer Jespersen, hvis Fader har været Lærer i Seem-Varming Skole, og som er Lærer her endnu tillige med en Lærerinde.

Seem og Høm har ogsaa sine aarlige Grander, men holder dem paa Mortensaften.

Seemgaard, Matr. Nr. 22 a, forhen Shackenborg, tilhører Poul Vind, der overtog den efter sin Fader, som i Begyndelsen af dette Aarhundrede havde købt den af en Mand, der rejste til Amerika. Forhen har den været i Slægten Riis i tre

Led. Der er solgt nogle Jorder fra, men Gaarden er jo endnu den største i Sognet.

Seem Skov har ikke altid hørt til Gaarden, men er blevet købt ind til af den nuværende Ejer, hvilket var meget naturligt, da den laa ved Gaarden og imellem Markerne. Den er endnu en Proprietærgaard vel paa 18 Tdr. Hartkorn.

Om den første Mand, jeg kan huske, hvis Fader skulde have købt Gaarden, fortælles det, at engang, han havde været til Marked i Løgumkloster med Heste og kørte hjem ved Lindet Skov, hvor der dengang holdt nogle Røvere til, kom der paa engang to Karle imod ham. Den ene søgte at faa fat i Hestenes Tøjler, mens den anden forsøgte at komme op i Vognen, men Manden, der havde et Par kraftige Heste for, gav dem et Rap af Pисken og undslap.

Efter gamle Fortællinger og fra Sprogforeningens Almanak for mange Aar siden vidste Folk nok, at der var flere kørende, som var blevet overfaldet i Lindet Skov, men det havde aldrig kunnet spores, hvor Røverne opholdt sig, indtil man i Arrild Kro lagde Mærke til en gammel Mand, der gennem længere Tid var kommet for at proviantere — som Regel henimod Aften. Hvor han kom fra eller hvor han gik hen, kunde ingen begribe, men saa fandt man endelig en Aften paa at følge efter ham i passende Afstand og saa da, at han styrede efter Lindet Skov, og at han tæt ved Vejen gik ned under en stor Sten. Der blev saa udsat en Styrke til at undersøge Sagen og faa fat i Røverne. Det lykkedes ogsaa. Der var en ældre Mand og hans Kone samt to voksne Sønner, som alle blev paagrebet og ført til Ribe, hvor de fik deres velfortjente Straf. De havde alle boet i en Hule ved Vejen og havde spændt en Snor tværs over Vejen forbundet med en Klokke i Hulen, saa de kunde høre, naar nogen kom kørende. Sønnerne sprang da straks op og udplyndrede Vedkommende.

Den store Sten blev senere transporteret paa en Blokvogn og opsat i Løgumkloster over Kejser Wilhelm den Første af Prøjsen. Det var i den Tid, Sønderjylland var under Prøjsen. Efter Genforeningen blev Stenen fjernet igen.

Lidt Nord for Seemgaard laa der et ældre Hus med Toft,

hvorpaa der holdtes en Ko, men det blev nedbrudt i min Barndom. Avlen kunde ikke altid slaa til Vinteren igennem, og da der gerne var nok paa Seemgaard, og Ejeren var gode Venner med Manden der, fik han Lov at hente lidt Hø af det, der stod ude. Men det var nok ikke altid af det bedste, og han gik saa ind i Laden og sagde til Manden paa Seemgaard, at han vel nok kunde tænke, at hans Ko ogsaa skulde leve godt — og det morede Manden sig over.

Engang Husmandens Kone skulde have en lille Arving, hvilket de var meget glade for, gik han — da det var vel overstaaet — op til Manden paa Seemgaard og spurgte, hvor meget han syntes, han skulde give Jordmoderen. Seemgaardmanden sagde da, at det maatte han selv om; men Husmanden blev ved: Sig det nu! Ja, han syntes da, en Mark kunde være passende. Ja, giv mig den saa da! sagde Husmanden — og jeg mener ogsaa, han fik Marken til at betale med.

Matr. Nr. 21 a laa i sin Tid oppe i Toften, men blev senere nedbrudt og opført Nord for Ribe—Haderslev Landevej. I ældre Tid boede der en Smed og en Vognmand, som havde været med i Krigen 1864. Ejendommen ejes nu af Karl Snejder.

I Matr. Nr. 7 a boede i sin Tid en Mand, der havde været Sømand i sine unge Dage og havde haft mange kønne Ting med sig hjem fra sin Udenlandsfærd. Ved Gaarden er bygget et mindre Hus, hvor i sin Tid Oversergent Blikfeldt i Grænsegendarmeriet boede. Nu beboes det af Seem Sogns Sygeplejerske. Ejendommen tilhører Aksel Thomsen.

I Matr. Nr. 21 boede i min Barndom Seem og Varmings Smed, som hed Søren Smidt. Det var lidt langt fra Varming, men Bebyggelsen dengang var jo ikke saa stor, og senere fik vi jo ogsaa en Smed i Varming med Smedie og Have overfor Brugsforeningen, indtil den blev flyttet om i nuværende Smedie.

Nu er baade Smedien og Beboelseshuset nedbrudt og flyttet ud paa en Parcel fra Seemgaard og gjort til Statshusmandsbrug, tilhørende Peter Andersen. Senere er der købt Jord til Resterne og opført en Bygning i Villastil; den er solgt flere Gange og ejes nu af Klaus Brun.

Matr. Nr. 8 e, nu tilhørende Jens Smidt, skal efter ældre

Folks Udsagn have haft Navnet Voldborg. I ældre Tid har der været stor Sejlads fra Ribe hertil. Det benyttedes som Udflugtssted, og især om Søndagen skal der have været mange Lystbåde sejlende hertil. Den har haft mange forskellige Ejere.

I Matr. Nr. 11 boede i min Barndom en Mand, vi kaldte Per ved e Skov. De lavede saadan noget godt Vadmel til Tøj til dagligt Brug. Jeg har købt af det flere Gange, og det var baade billigt og stærkt. Ejendommen er senere solgt flere Gange og ejes nu af Peter Albertsen.

Matr. Nr. 23 tilhører nu Martin Kristensen. Den første, som jeg kan huske boede der, var vor første Landpost til Seem og Varming, efter at Sognet var delt, og vi fik Aviserne bragt i Hus. Før boede Posten i Lustrup og gik til Ribe gennem Lustrup, Klaaby, Høm Vestermark, Høm By, Hømlund, Fauersholt, Seem Skole, Varming, Obbekjær, Tved, Tange ind til Ribe for at aflevere Postsagerne og tilbage til Lustrup — en ordentlig Spadseretur paa een Dag. Men dengang blev der ikke skrevet saa meget, og Aviserne var der flere om, det var nærmest Ribe Stifts-Tidende, og om Lørdagen kun et halvt Blad, Ugebladet Ugens Nyheder og Højskolebladet foruden Børnebladet.

Her i Seem Sogn var der saa en Mand, som bragte Aviserne ud, efter at Posten havde lagt dem et fast Sted; og skulde man saa have et Brev afsted, maatte man bringe det derhen. Det var i min Barndom i Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede, og siden er det jo blevet meget forandret.

Matr. Nr. 23 b, tilhørende Jens Nissen, Seem Mark, er opbygget i Slutningen af forrige Aarhundrede, brændt og opført igen i dette Aarhundrede, og har haft flere Ejere.

Matr. Nr. 23 c har tilhørt From Petersen, hvis Fader havde købt Udlodden og bygget i Slutningen af sidste Aarhundrede. Den brændte ved Lynild og opførtes i dette Aarhundrede, og blev senere solgt.

Matr. Nr. 2 e tilhører Aage Præstiin, hvis Fader og Bedstefader har boet der. Ejeren har købt en hel Del Hede og opdyrket den, saa det er blevet en hel lille Gaard.

Endnu ligger der en lille Ejendom, Matr. Nr. 3 d, hvor Hus­slægter og Tækkemand Peter Jessen Lund — hvis Enke endnu ejer den — boede. I min Ungdom blev Huset flyttet ude fra Varminglund. Dengang var det ikke saa dyrt at flytte og bygge Huse op andre Steder, som det er nu.

Matr. Nr. 7 b, Seem Sogns Præstegaard, er opført 1878. Sognets Præst er tillige Kapellan til Ribe Domkirke og havde tidligere boet i Ribe; men efter at Pastor H. K. Vinding i 1877 var blevet kaldet til Embedet, syntes han, at som Sogne­præst til Seem havde Befolkningen i Sognet større Krav paa Præsten, og han besluttede sig da til at bygge og flytte herop, hvorfor vi er ham megen Tak skyldig, da det er et stort Gode, at have Præsten boende i Sognet fremfor at skulle hente ham i Ribe. Et stort personligt Offer var det ogsaa, da det jo gav en stor Bygge­gæld foruden Jorderne — 5 Tdr. Land — der kostede 5000 Kr., som skulde afbetales. Han fik en meget smuk og solid Præstegaard opført ved Seem Skov med Stald til en Hest og to Køer, saa han kunde selv befordre sig ind til Ribe for at assistere ved Domkirken. Af Jorderne blev 4 Tdr. Land i Begyndelsen af dette Aarhundrede solgt af Sogne­præst H. Christensen, saa der nu kun er Gaardspladsen og den store, smukke Have tilbage.

Matr. Nr. 4 a tilhører Søren Agerskov Sørensen. Den første Ejer, jeg kan huske, hed Hans Hansen; hans Søn, Jakob Han­sen, fik Gaarden efter ham, men solgte den i Begyndelsen af dette Aarhundrede. En Broder faldt ved Dybbøl 1864.

Matr. Nr. 9 a købtes af Rentier Jakob Hansen, som byggede Huset paa Jorderne, hvorpaa han holdt to Køer, efter at have solgt Gaarden Matr. Nr. 4 a. Efter ham blev den solgt flere Gange og ejes nu af Viggo Riisgaard.

Matr. Nr. 3 b tilhører Jens Frederik Lund, der selv har ladet den bygge efter at have ejet flere Ejendomme i Seem, bl. a. Matr. Nr. 3 b, nu tilhørende Sogneraadsformand Jakob Petersen. I sin Tid boede her en Mand, der hed Jens Jørgensen Vind, og i det stille var meget velgørende mod mindre­bemidlede. I Begyndelsen af dette Aarhundrede skænkede han Seem Sogn et Legat paa 10,000 Kr., hvoraf 7000 Kr. til Afløsning

af Offer og Akcidenser, 1000 Kr. til Hjælpekassen, Renter af 1000 Kr. til Sogneraadformændene, og 1000 Kr., hvoraf Renten fordeles til de øvrige Sogneraadsmedlemmer, og ved sit Testamente hensatte han 500 Kr., hvis Renter maa bruges til Vedligeholdelse af hans og hans Forældres Grave.

Matr. Nr. 5 a, tilhørende Poul Poulsen, er en gammel Slægtsgaard. Den blev opført i Midten af forrige Aarhundrede, men er senere brændt ved Lymild og genopført i Tyverne i dette Aarhundrede.

Den første Ejer, jeg har hørt om, var fra Varming og hed Jes Petersen; han arvede Gaarden med sin Kone, men skulde hjem og have Slægtsgaarden i Varming, hvorfor han solgte Gaarden til fhv. Møller i Skallebæk Iver Vind, der nedbrød den og flyttede den ned i Toften. Senere overgik den til Svigersønnen, Poul Poulsen, som var fra Østergaarden i Varming, og nu ejes den af en Sønnesøn. Poul Poulsen opførte senere, hvor Gaarden tidligere laa, et Hus med Plads til fire Køer og en Hest, Matr. Nr. 5, der i mange Aar ejedes af Enken og en Søn, Poul V. Poulsen, men senere er solgt med Toft og et Stykke Eng til Slagter Jens Petersen.

Matr. Nr. 6 e var tidligere en Gaard, men udstykkedes i 1904 efter Ejeren, Lauc Vinds Død og senere endnu en Gang, saa kun et Hus og Have er tilbage og ejes nu af K. Blom. Sydvest for ved Branddammen laa den ældste Præstegaard.

Nu ligger omme paa Marken Matr. Nr. 30, tilhørende Ejner Krog. Den første Ejer hed Peter Hansen Vind, saa kom Sønnen, Jakob Vind, og Broderen Peter Vind, og efter hans Død Poul Vind Poulsen. Gaarden er senere udstykket og har haft flere Ejere. Til Gaarden hørte Præstekørselen, men den er senere blevet afløst og betales nu i Penge af de forskellige Ejere.

Matr. Nr. 22 er købt af Jens Fr. Lund, som selv har opført Huset, hvortil der hører en Have.

Matr. Nr. 9 s, tilhørende Smed Karl Stenger, er opført af tidl. Gaardejer Jens P. Lassen, der bøde her indtil sin Død. Han havde afhændet Gaarden Birkegaard, Matr. Nr. 23 a, til sin Søn Lars Lassen. Gaarden, der ligger østligst i Byen, er en

gammel Slægtsgaard, og ejes nu af Sønnesønnen, Jens Lassen, Lvis Oldefader var en dygtig Musiker, som spillede i Omegnen i Begyndelsen af forrige Aarhundrede.

Matr. Nr. 9 e tilhører Niels Nissen. Den første Ejer, jeg kan huske, var en forhenværende Degn i Seem, som efter sin Afsked i 1869 købte Huset med Land til, hvorpaa der holdtes en Ko.

Samme Degn var en meget begavet og dygtig Lærer, der baade kunde skrive Breve til højere Steder for Folk og ogsaa var Lejlighedsdigter — der blev trykt en lille Bog med hans Sange. Han var ogsaa en god Fortæller og kunde, naar han kom rundt til Folk, fortælle mange Historier om de gamles Bedrifter. I hans Degnetid var Christian den Ottende paa Besøg i Skolen i Seem, og min Svigermoder har med Stolthed fortalt, at hun som den yngste i Skolen skulde læse et Stykke for Kongen, hvad han var meget tilfreds med og klappede hende paa Kinden.

Efter den gamle Degns Død solgte Sønnen, der var Redaktør af Thisted Avis og gift med en Datter af den gamle Benbrudslæge Poulsen fra Kolsnap i Sønderjylland, Ejendommen til en Mand fra Høm. Han ejede den i nogle Aar, og lod den derefter overgaa til en Slægtning, Skomager og Musiker Poul Lehmann fra Varming. Han var en dygtig Skomager og Musiker. Sammen med en anden havde han et Telt — der var jo ikke Forsamlingshuse dengang — og de spillede meget baade til Bryllupper, der var store dengang, Barsedaaabsgilder og andre Fester i Omegnen.

Matr. Nr. 4 b tilhører Søren Smidt, hvis Fader har købt Jorderne og ladet Huset opføre. Ejendommen drives som et Mønsterhusmandsbrug, og der er tillige Hønseri.

Matr. Nr. 3 a, nu tilhørende Hans Skov, har før været en større Gaard, men er blevet solgt til Udstykning. Efter en gammel Mands Beretning er det fortalt, at da Seem Kirke skulde bygges, kunde Sognefolkene ikke enes om, hvor den skulde ligge. De blev da enige om at koble et Par Ungkreaturer ud sammen, og hvor de havde ligget om Natten, skulde Kirken bygges. Og det blev paa Jorden fra denne Gaard.

Den første Ejer, jeg kan huske, hed Jep Mortensen. Han solgte Gaarden til en Sønderjyde, der var vendt hjem fra Amerika, men den er senere solgt flere Gange og ejes nu af Hans Skov.

Den første Ejer af Matr. Nr. 10 f, jeg kan huske, var Kristian Lønborg. Han var om Sommeren Snedker og om Vinteren Lærer ved Seem-Varming Skoles yngste Klasse — jeg har gaaet i Skole hos ham, til jeg var ti Aar. Hans Lærervirksomhed ophørte, da der i Firserne i forrige Aarhundrede skulde ansættes en fast helaars Lærerinde ved Skolen, og han var da ogsaa en ældre Mand. Hans Søn, Karl Lønborg, der ogsaa var oplært i Snedkerfaget, overtog Ejendommen efter Faderens Død og drev den tillige med, at han var Taksator i den almindelige Brandkasse. Da han senere blev Tilsynsmand, solgte han Ejendommen, hvorpaa der holdtes et Par Køer og en lille Hest, til Hans Rasmussen og byggede sig en Villa tæt ved Kirken. Han var Menighedsraadsmedlem og en Tid Kirkeværge.

Matr. Nr. 2 d, en gammel Slægtsgaard og Sognefogedgaard, ejedes i min Barndom af Chr. Bøe, der var Sognefoged, Lægdsmand og Dannebrogsmænd. Han havde Gaarden til sin Død, hvorefter den overgik til hans ældste Søn, Chr. Bøe, der blev Sognefoged og en Tid var Sogneraadsformand. Han solgte Gaarden i Begyndelsen af dette Aarhundrede og flyttede sammen med en Broder og Søster ind i Aftægtslejligheden, hvor de boede i mange Aar til deres Død. Gaarden ejes nu af Sognefoged Chresten Præstii, der i femten Aar har været i Amerika.

Paa Gaardens Jorder ned mod Kirken er der i de senere Aar opført et Par smaa Villaer, tilhørende Karl Lønborgs Enke og en Sønderjyde, Peter Krog, samt senere endnu en, der ligger smukt ned mod Kirken og tilhører Bygmester Adolf Petersen.

Ind til Kirkegaardsløget ligger et Hus, Matr. Nr. 1, tilhørende Søren Smidt. Det har indtil 1872 været den gamle Seem Skole, hvor Degnen boede, og hvor Børnene skulde gaa over om Sommeren. Den første Degn, jeg har hørt fortælle om, var min Oldefader paa mødrene Side, Poul Jørgensen. Det er ble-

vet mig fortalt, at han engang til Nytaarsaften var gaaet op for at ringe med Kirkeklokken — dengang skulde Degnene besørge det. Efter at have ringet og skulde hjem til Nytaarsaftensnadver, var han blevet helt forkert vendt og tumlede rundt mellem Gravene uden at kunne finde ud af Kirkegaarden, skønt han jo havde gaaet derop saa mange Gange. Han fandt dog omsider hjem til Familien, der sad og ventede med Aftensmaden. Underligt nok døde han, før Aaret randt ud.

Det var i 1797; min Bedstefader var ikke født dengang, men de havde en Datter i Forvejen. Enken giftede sig senere med en ældre Ungkarl, som hun vist var i Familie med, og som ejede Vestergaarden i Varming. Huset og Jorden, hvorpaa der holdtes en Ko, blev solgt til Sognets Jordemoder og hendes Mand, Poul Petersen, der var en Broder til Jes Petersen i Varming og var en af Sognets Takkemand. Efter hans Død blev Huset solgt, og Enken flyttede til Ribe. Siden Begyndelsen af dette Aarhundrede har Sognet været sammen med Vester Vedsted og har haft Jordemødre boende i Ribe.



Seem Kirke

Matr. Nr. 3 a, Seem Kirke, er som før meddelt opført i Begyndelsen af det tolvte Aarhundrede samtidig med Ribe Dom-

kirke. Det er en smuk, gammel, blytækt Kirke med Taarn, og den blev mere hyggelig efter Restaureringen i 1904 med Instal-
lering af Kakkellovn og Orgel. I den senere Tid er der blevet
indlagt elektrisk Lys med to smukke Lysekroner, og en unævnt
har skænket to kulørte Vinduer oppe i Koret, og der er ind-
ført Særkalke og findes fire Apparater for tunghøre. Alter-
tavlen forestiller Jesu Indstiftelse af den hellige Nådver, Døbe-
fonten er af Granit med Messingfad, Prædikestolen har Bille-
der af Jesu Daab, Korsfæstelse og Himmelfart, paa Væggen
er der et større Kristusbillede og flere smukke Tavler, bl. a. en
Mindetavle for Hans Nissen Hansen fra Seem, der faldt i
Fægtningen ved Dybbøl 1864. Stolene, der stammer fra Ribe
Domkirke, er malet i smukke, lyse Farver, der gør et tiltalende
Indtryk. Fremmede, der besøger Kirken, synes alle, at det er
en smuk Kirke.

Før Restaureringen i 1904 var Indgangen til Kirken gen-
nem Vaabenhuset — eller e Skrøvt, som det ogsaa kaldtes —
men det blev nedbrudt, og Indgangen er nu i Taarnet. Herved
gik der nogle Stole bort, bl. a. den bagerste, der gik helt igen-
nem og kaldtes Rakkerstolen, hvor Rakkerne i gamle Dage
skulde sidde. Nu findes der ikke flere af dem, og det var kun,
naar der ikke var andre Pladser, Bænken blev benyttet —
Folk holdt ikke af at sidde der — saa der er jo ingen Skade
sket ved, at den er forsvundet.

I Taarnet er der en Trappe op til Pulpituret, hvor der og-
saa findes nogle Bænke samt Orglet, som Organisten, Martha
Søberg, næsten hele Tiden — vist godt tredive Aar — har be-
tjent. Tidligere var Kirkebetjentens Hustru Bælgetræder, men
nu er der elektrisk Kraft.

Kirkegaarden er i 1943 blevet en Del moderniseret. Gange
er afmærket, Digerne oprettet og Jorden planeret, gamle, ikke
vedligeholdte Grave blev sløjfet og Træer ryddet op og flyttet;
men der vil endnu hengaa adskillige Aar, før det hele kan
blive ordnet. Syd, Vest og Øst for Kirken findes de fleste
Gravsteder, men nu er man ogsaa begyndt at tage Jorden Nord
for i Brug. Tidligere var der ikke mange Grave her — Folk
mente, at de, der døde af den sorte Pest i 1669, laa begravede

der. Gravene er alle pæne og vel vedligeholdte nu. Siden Kilden og Pumpen i det nordvestlige Hjørne af Kirkegaarden er kommet, er der jo nua Adgang til Vand.



Seem Kirke

Kirkegaardsdigerne er for en Del Stensætning. Der var før to Indgange, en mod Syd med Porten, som er der endnu, og en mod Sydøst. I min Barndom var der fra den gamle Ribelandevej en Kirkesti, som gik om forbi Kirken og blev benyttet af alle Øst fra og fra Faerholt og især af Degnen og Skolebørnene, der boede henne ved Kirken. Døren fra den nedlagte Indgang er senere flyttet om til Nordsiden som Udgang til Affaldspladsen.

Vest for Kirkegaarden blev der for mange Aar siden købt 5 Tdr. Land, som blev beplantet, og en Del af Traerne er ikke saa smaa nu. Da der ogsaa er plantet Nord for, og der paa Nabogrunden Øst for findes en Plantage, er der saaledes godt Læ. Det var der ikke i ældre Tider, og Folk kunde derfor ikke holde Gravene pæne.

Af Præster ved Kirken var de første, jeg har hørt omtale, en Pastor Pontoppidan og en Pastor Løth. Den første i min Barndom var Pastor Olsen, der senere blev Provst paa Bornholm, den anden, Pastor Borrig Lindbak, var fra Sønder Farup; han blev Præst i Seem 1875, men døde i 1877. Pastor Vinding, som var fra Havadaard i Rejsby Sogn, flyttede her

til Sognet 1878 og var her til 1887. Pastor Lauesen, der var fra Fyn, til 1898, og Pastor Albæk fra Juni 1898 til 1905; han blev senere Forstander for Tønder Seminarium — den første efter Genforeningen. Efter ham fulgte Pastor Christensen, som først var Præst paa Grønland, hvor hans Kone døde og ligger begravet. Han kom hjem med en lille Dreng, blev senere gift med Konens Søster og var her til 1913. I Pastor Christensens Tid blev Jorderne solgt fra Præstegaarden. Pastor Wilhelm Birkedal Balslev var Præst her fra Juni 1913 til November 1931, da han flyttede herfra til Præstekaldet i Bramminge. Den nuværende Sognepræst, Pastor Petersen, tiltraadte 1932.

Til Kirken hører Kirkehuset, hvor Kirkebetjenten bor. Den nuværendes Fader var tillige en dygtig Skrædder. Før Cyklernes og Bilernes Tid skete det tit — især til Højtiderne — at der ikke blev Plads i Stalden, saa Folk maatte i Byen med Hestene. Der var ellers Plads til atten Heste, men Folkene længere borte fra kørte som Regel, naar der skulde flere i Kirke. Og var det koldt om Vinteren, før der kom Kakkelovn i Kirken, kunde den lille Stue være fyldt af Folk, som bare kom og satte sig ned, og der kom da straks Kaffe — Kaffe kedlen var aldrig kold. Ligesaa dan var det i det andet Hus hos Jordemoderen. — Folk kendte hinanden og skulde have noget at varme sig paa.

Matr. Nr. 23 e, Seem-Varming Skole, blev opbygget 1872, efter at Skolen i Varming var nedlagt, og der blev saa to Klasser sammen med Seem. I 1869 kom Lærer Gram til Seem efter i et Aars Tid at have været Lærer i Lustrup, hvortil han var kommet fra Allerup ved Toftlund, hvor han ogsaa havde været Lærer efter 1864. Der blev saa købt et Stykke Jord ind til Degneembedet, som det kaldtes dengang, naar Vedkommende var baade Førstelærer og Kirkesanger.

Lærer Gram, som jeg har gaaet i Skole hos om Sommeren indtil fjorten Aars Alderen og om Vinteren fra ti til fjorten Aars Alderen, da jeg blev konfirmeret, var en meget dygtig Lærer, hvem det laa meget paa Sinde at faa os Børn lært saa meget som muligt, og Skolen fik ogsaa en smuk Anerkendelse af Provsten og de højere Myndigheder.

Paa den lille Jordlod, 4 Tdr. Land, hvortil Gram selv havde købt et Stykke Eng paa 1½ Tr. Land, blev drevet mønsterværdigt; der holdtes to Køer, to Moderfaar og fire Svin, gerne to ad Gangen, og det var en betydelig Støtte til Embedet. Reguleringssummen var dengang 1300 Kr. ialt.

Efter Gram fik vi Lærer Rasmussen, der var fra Lolland, men havde været Lærer ved Vejrup Skole. Han kom vistnok hertil i 1905 og flyttede i 1907 til Fyn.

I 1908 kom Lærer Jespersen, der havde været Lærer paa



Seem Skole

Mandø i en Del Aar. Han var her til sin Afgang i 1927 og var ogsaa en dygtig Lærer og holdt Ungdomsmøder.

Derefter fik vi Lærer Vinther-Jensen, der kom fra Horslund Skole og er her endnu. Han holder sammen med Lærer Karkov en Aftenskole for Ungdommen, der er godt besøgt.

Lærerinderne var: 1. Frk. Jørgensen, senere gift med Provst Tønnesen til Set. Catharinæ Kirke i Ribe, 2. Frk. Jørgine Pallesen fra Vardeegnen, 3. Møllerens Kone paa Skallebæk Mølle, Fru Nielsen, 4. Frk. Crafa, 5. Frk. Blok, som var fra Stakroge og blev gift med Henrik Kjær, 6. Frk. Kristensen, der kom til Skamby Skole paa Fyn, 7. Frk. Margrethe Buck, hvis Fader havde været bereden Sergent ved Grønsegendarmenriet i Varming, 8. Frk. Spaabæk, der senere blev gift med Poul Vind paa Seemgaard, 9. eksamineret Lærerinde, Frk. Aagesen fra Stevns paa Sjælland.

Efter Lærerinderne, der undtagen nogle enkelte, som havde Lærerindeeksamen, var uddannet paa Hoven Højskole, blev Seminarist Alfred Karkov fra Høm ansat ved Skolens yngste Klasse og er der endnu.

Efter Undervisningsminister Jørgen Jørgensens Skolelov af 1943 med alle dens Tilknytninger af Sløjd, Husholdning og andet, blev det besluttet med Tilskud at bygge en ny Skole paa Matr. Nr. 2 i Varming, hvor Forholdene var mere praktiske. Af Anders Sørensen købtes et Stykke Jord saa stort, at der baade kunde plantes Hegn og anlægges Gaardsplads og Sportsplads. Til Skolen er der ogsaa bygget en stor Gymnastiksal. Kun Lærerboligerne bliver i den gamle Skole. De nye Skole ligger frit og smukt.



Høm Skole

Ved Høm Skole er der ogsaa blevet tilbygget en Del, ligesom der ogsaa er bygget en ny Gymnastiksal et Stykke fra Skolen. Ved Høm Skole virker Lærer Jespersen og Lærerinde Frk Vind, der er fra Fauersholt.

Matr. Nr. 5 h, Seem Sogns Andelsmejeri, blev opført 1911. Tidligere havde Bønderne i Høm og Fauersholt og nogle i Seem leveret Mælk til Spandet Mejeri, men tilsidst nægtede de tyske Myndigheder, at Mælken maatte føres over Grænsen. Efter Mejeriet Ribberhus' Oprettelse i Ribe leverede Varming, Varminglund, Skallebæk og en Del af Seem Mælken hertil. I Begyndelsen var der ikke meget Mælk til Ribe; kun Lustrup og Obbekjær havde noget at levere; i Farup holdt man mere paa Stude og Græskreaturer, saa der agiteredes meget for at faa Varming-Ruten med. Tilsidst gik det ogsaa helt godt. Som Bymejeri havde Ribberhus jo ogsaa gode Betingelser baade med Detailsalg og let Adgang til Jernbanestationen med Kul- og Smørkørsel.

Før Andelsmejeriet oprettedes, leveredes der Mælk baade til Seemgaard og til Højskoleforstander Salling i Ribe, som

drev et Mejeri, hvor der særlig blev uddannet Mejerister.

Den første Mejerist, Frøstrup, var fra Fauerslund, den nuværende, Gormsen, der har været her i mange Aar, er Fynbo og er ligesom den foregaaende en dygtig Mejerist. Mejeriet var før Krigen oppe paa godt 4 Millioner Pund Mælk aarlig.

Matr. Nr. 30 d, nu tilhørende Peter Mathiesen, blev samtidig med Mejeriets Opførelse bygget af Smed Frausing, der var flyttet hertil fra Skallebæk. Smedeforretningen dreves sammen med Landbruget, men er senere skilt fra. Der opførtes et nyt Hus med Smedie og Beboelse, som nu beboes af Smed Larsen, der har ladet opføre et nyt Beboelseshus og driver Forretning med Landbrugsmaskiner.

Syd for Mejeriet er i de senere Aar opført to smaa Arbejderhuse med Haver til. Det ene beboes af en Tømrer.

Allersydligst paa Seem Marker, indtil Fauersholt Jorder, ligger Fauerslund, hvorom der fortælles, at det af Seem By skal være skænket jordløse Huse, mod at de flyttede derop. Der er senere købt mere Jord ind til, saa de fleste er blevet til smaa Gaarde.

Matr. Nr. 29 b er Kommunehuset, hvortil der hører 4 Tdr. Land. I min Barndom boede her et Par gamle Folk; Manden var Stodderkonge, som de kaldtes dengang. Han skulde holde Justits med de mange udensogns, som dengang kom for at tigge hos Godtfolk, og føre dem til Sognefogden. De kunde være genstridige nok, men da han var en stor og kraftig Karl og havde en stor Knortekap, skulde han nok faa dem til at lystre. Det var forøvrigt mest Kvindfolk. Tillige havde han det Hverv at gaa rundt i Sognet med Aviser og Breve. Postvæsenet var jo ikke saa udviklet dengang, og Posten kom kun til Skolen.

Konen, der var lam og gik ved Krykker, sad og lavede lidt Haandarbejde. Bl. a. virkede hun Strømpebaand, som var meget brugt dengang, og hun kunde med Krykkerne nok stavre rundt og levere dem. Hun fik dem gerne godt betalt med lidt Sulevarer og lignende til Livets Ophold.

Matr. Nr. 17, tilhører Skrædder Niels Frøstrup. Han er Sønderjyde, kom herover i sin Ungdom og begyndte i min

Barn-dom som Skrædder i Varming, hvor han købte et Hus med Have, som han senere solgte og købte Ejendommen her, der laa mere midt i Sognet.

Matr. Nr. 16, der nu tilhører Dræningsmester Larsen, har været solgt flere Gange. Den første Ejer, jeg kan huske, gik ud og hjalp Folk, ligesom han skar Tækkerør paa Varming Sø.

Matr. Nr. 15, nu tilhørende N. Kørsken, er ogsaa solgt flere Gange. Den første Mand, jeg kan huske, lavede Karbørster og Lynglimer af Revlingeris og gik rundt og solgte dem til Folk — det var før Fiskebenskostene kom. Han lejede ogsaa Skar paa Varming Sø og skar Siv og Rør, som han leverede til Tækkebrug.

Matr. Nr. 14 tilhører en Sønderjyde, Johannes Lorentsen, som for en Del Aar siden købte Ejendommen, hvortil der hører to Fenner. Den første Ejer, jeg kan huske, hed P. Hostrup og var Skrædder. Hans Kone var Sognets Kogekone eller Køks, som hun kaldtes. Det var et meget anstrengende Arbejde til de store Forsamlinger, der blev kun lidt eller næsten ingen Søvn, men desuagtet kunde hun holde ud og blev ved lænede helt op i sin høje Alderdom. Til Gilderne skulde hun gerne ind at danse tilsidst, og det blev saa Maren Køks Vals, som Musikerne nok kendte.

Matr. Nr. 13, nu tilhørende Aage Tang, var oprindelig en Ejendom paa fire Tdr. Land, men saa købtes først Smedefenne ind til, og ved senere større Jordkøb er den blevet til en hel Gaard og blev helt ombygget af Jakob Nielsen, der solgte den og byggede sig et Hus Nord for Mejeriet, hvod han nedsatte sig som Hjuler og Karetmager.

Paa Matr. Nr. 9 f, som nu ejes af Karl Schmidt, holdes et Par smaa Heste og nogle Kreaturer. Den ejedes i min Barn-dom af en Mand, der havde været Grænsegendarm, men da holdtes der kun en Ko. Flere senere Beboere har købt Jorder ind til.

Matr. Nr. ?? tilhører nu Jens Sørensen. Den første, jeg kan huske, som boede der, hed Johan Vogt — det var ham, der tilhuggede og opsatte Steenene om Seom Kirkegaardsdige. Han solgte Ejendommen og købte en Gaard i Grimstrup. Ejendom-

men har haft mange Ejere indtil den nuværende, som har haft den i mange Aar.

I Matr. Nr. 26 a, nu tilhørende Johannes Thorup, boede i min Barndom et Par gamle Folk; de havde fire Køer og en dejlig, gammel, skimlet Hest, der nød godt, da de ingen Børn havde. Den saa fed og dejlig ud, men kunde ogsaa have alting fra Køkkenet — om det saa var Pandekager. Ejendommen har haft adskillige Ejere de mange Aar, jeg kan huske.

Som det ses af det foregaaende, er der mange Sønderjyder i Sognet — endda flere end nævnt. Det stammer fra den store Udvandring, der fandt Sted efter 1864 især af Familier med mange Sønner og af unge i sytten Aars Alderen, som vilde undgaa den tyske Militærtjeneste. For dog at være i Nærheden af Slægt og Venner bosatte de sig saa i de danske Grænse-sogne.

Matr. Nr. 4 i Varming, Villa Vraae, blev i 1915 opført af to hjemvendte Dansk-Amerikanere, som efter at have beboet den en Tid, solgte den. Den solide og smukt beliggende, herskabelige Villa ejes nu af Bygmester Jessen Rasmussen.

Før Maskinernes Tid boede der i Sognet en hel Del forskellige Haandværkere. Vi var rigelig forsynet baade med Snedkere, der tillige virkede som Bygmestre, Tømrere og Murere, samt med Skomagere, Skræddere, Træskomagere, Tagtækkere, Fiskere og Væverske. I Sognet blev ogsaa drevet en Del Jagt.

Efter Fredsslutningen i 1864, da Grænsegendarmeriet blev trukket tilbage fra Sydslesvig, kom en Del af det til at ligge her i Sognet under Kommando af en Oversergent, en bereden Sergent og en Del gifte Korporaler. Under forrige Verdenskrig laa her ogsaa en Del Militær — først Infanterister fra Aalborg og senere Næstved-Drægoner — men i 1920 blev Militæret hjemsendt, og Grænsegendarmerne blev flyttet til den nye Grænse.

Under forrige Verdenskrig kom der mange Sønderjyder herover, og ligeledes russiske Krigsfanger. De var glade, naar De kunde forstaa, at de nu var i Danmark — det var det første, de spurgte om. En Del af dem kom fra tyske Krigsfange-

lejlige og andre havde været i Arbejde hos Bønderne i Sønderjylland.

Sogneraadformændene i Seem Kommune siden Sogneraadens Oprettelse har, saavidt jeg kan huske, været følgende:

1. Kristian Kristensen, Varming, 1867.
2. Thomas Thomsen, Varming.
3. Poul Poulsen, Seem.
4. Christen Boesen, Seem.
5. Hans Nørgaard, Høm.
6. Lærer Korneliussen, Høm.
7. Hans Lassen Karkov, Høm, 1885.
8. Hans Nørgaard, Høm.
9. Poul Vestergaard, Varming, 1889.
10. Niels Ohrt, Fauersholt, 1901.
11. Jens Viad, Seem.
12. Niels Nørgaard, Høm.
13. Hans Chr. Vind, Høm.
14. C. C. Boe jun., Seem.
15. Christen Smidt, Seem.
16. Sergent Frederiksen, Høm.
17. Kristian Bennetsen, Høm.
18. Jakob Petersen, Seem.

Den sidste virker endnu i 1945.

Som det kan ses af foranstaaende, har der her i Sognet været en Del Strøgods, men om Høveri har jeg ikke hørt de gamle fortælle, ligesom der vist heller ikke har været Herregaarde.

Seem Sogn hørte under Ribe Stift, men ogsaa for Sogne herunder hændte det, at Skole- og Fattigvæsenet var under Slesvigs Styre. I Seem var der f. Eks. i 1855 494 kongerigske og 59 slesvigske Indbyggere, men alligevel hørte Skole- og Fattigvæsenet under Haderslev Amt og styredes efter Slesvigs Lovgivning.

I Tidens Løb er Befolkningen forøget, der er bygget meget, og en Del af Gaardene er delt i større og mindre Gaarde. Der var Jord nok, og Pengene var faa.

Efter en gammel Beretning skal den saakaldte Snepseng

paa 8—9 Tdr. Land, der ligger paa Staunagers Jorder, have t lhørt Staunager, men være skænket til Snepsgaard som Fadder-gave, ligesom Munkhave skal være skænket i Fadder-gave til Munkegaard fra L. Simonsens Gaard i Varming, Matr. Nr. 11. Engene maa ikke have haft saa stor Værdi dengang, ellers har det da været en større Fadder-gave.

Paa Karkovgaards Mark i Seem Kommune ligger der ind til Gjels Aa en Eng, som hører under Obbækjær Kommune. Hvordan det er sket, er der ingen af de ældre, som har kunnet forklare.

Efter Ribe Amt, hedder det i 1823, holdtes der Visitats i Ribe Herred, og Biskop Hertz havde den Glæde at kunne nedskrive om Pastor Niels Lindbergs Menighed og om Seem, Højn og Varming Skoler den 11. December: Børnene ere fortrinlig undervist i Læsning og Kristendom og aflagde skjønne Prøver saavel paa egne og Lærernes Flid og Duelighed som og deres værdige Præst. Seem Kirke 14. December: Ungdommen glædede mig meget med færdige og vigtige Svar og fortrinlig god Boglæsning. Alt dette vidner om i Seem Sogns Skoler og Kirke utrættelig Flid.

I ældre Tid udgjorde Præsternes Lønninger Tiende i Korn og Degnens i Naturalier, samt Offer i Kirken for baade Præst og Degn, men det blev senere afløst ved Jens Vinds Legat for Offeret, og det hele bliver nu udbetalt i Penge.

Af Sognepræster til Seem efter Reformationen skal efter Tavlen i Seem Kirke nævnes:

1. Niels Olesen 1544—1572
2. Mads Nielsen Vellius 1572—1579
3. Jakob Hansen Buk 1580—1629
4. Lauge Andersen Vellius 1629—1636
5. David Lauridsen Foss 1636—1648
6. Hans Hansen Pouch 1648—1660
7. Bernt Laugesen Villius 1660—1693
8. Klaus Johannes Gosmann 1693—1732
9. Nikolaj Klausen 1732—1746
10. Peter Haar 1746—1773
11. Kristian Karl Brodersen 1773—1782

12. Mathias Galten 1782—1793
13. Niels Lindberg 1793—1830
14. Albert Leht 1830—1837
15. Ludvig Kristian Møller 1837—1842
16. Dines Pontoppidan 1842—1856
17. Karl Ludvig Theodor Jakobi 1856—1869
18. Karl Vilhelm Frederik Olesen 1869—1875
19. Jakob Borrig Lindbæk 1875—1877
20. Hans Kruse Vinding 1877—1887
21. Johannes C. Langekilde Lauesen 1888—1898
22. Emil Albæk 1898—1905
23. Hans Vilhelm Christensen 1905—1913
24. Vilhelm Birkedal Balslev 1913—1931
25. Aksel Emil Petersen 1932—



Fra Arkivet i Viborg har jeg gennem Bekendtskab faaet følgende Oplysninger om Seem Sogn fra gammel Tid. Det drejer sig om en Kopskat, som jeg mener er en tysk Benævnelse:

Rigtig Mandstal og Fortegnelse, hvorefter indleveres til Ribe-Amtstue af Bønderne i Seem Sogn aller-naadigst paa-buden Kopskat Aar 1699.

SEEM BY.

1. Jens Christensen, som er ingen Haandværksmand, men en halfgaards Bonde og Ribe Hospitalstjener. (For sig og Hustru 1 Rdl.).

2. Truels Petersen, som haver ingen Haandværk, men bruger en halfgaards Avl og er Ribe Hospitalstjener. (For sig og Hustru 1 Rd. 4 M. 8 Sk.). Hos hannem er hans Forældre arme Aftægtsfolk, som for Alderdoms Skrøbelighed intet kan fortjene. (0).

3. Kjeld Nielsen. Halfgaards Bonde som er Ribe Hospitalstjener og bestyrer (?) intet uden Auling (For sig og Hustru 1 Rd.). Haver hos sig en gammel Bettelsemand med sin Hustru, som for Alderdom og Svaghed ikke kan fortjene Brødet, er fattige og af og til sengeliggende.

4. Pøder Jørgensen, som haver erettet i Brug uden en halvpart Gaards Avl hverken er Ribe Hospital. (For sig og Hustru 1 Rdl.). Hos hannem er en gammel højtældrende, fattig Aftægtskvinde, som er baade brystsvag og for højt Alderdøm intet kan fortiene, forhaaber allernaadigst forskaanet. (0).

5. Niels Hansen, en Rytterbonde, som er en Gadehusmand og haver ikkun en eneste Ko og ellers hverken Heste eller andet Kvæg, bruger og intet Haandværk. (1 Rdl.).

Udi et andet Gadehus er en stakkels fattig, brystarm Kvinde ved navn Anne Andersdatter, som med sin Datter er ret tiggerfærdig, og haver hverken Køer eller andet Kvæg, formenes derfor efter allernaadigst Konge Forord at være fri for Kopskatten (0).

VARMING.

6. Laurids Knudsen, som er en Ribe Domkirketjener og bruger en halv Gaards Aul og ellers ingen Haandværk (For sig og Hustru 1 Rdl.).

7. Jens Bertelsen, som er en Ribe Domkirketjener og bruger heller intet uden en Halfgaards Aul. (For sig og Hustru 1 Rdl.). Hos hannem er en gammel, forarmet, af og til sengeliggende Kvinde, nemlig Anna Andersdatter, som formenes allernaadigst forskaanet.

8. Oluf Pedersen, Gadehusmand, som er Ribe Hospitalstjener, bruger ingen Haandværk, bruger og ingen Auling, haver og hverken Heste eller Køer, men haver i Leje en Ko, som han siger er Rasmus Møllers i Skallebak Mølle. (Svarer for sig og sin Hustru 2 Skl.). Hos ham er tilhuse en vanfør, brystarm ved Navn Pieter Thomsen med hans Hustru, som hver Dag betler deres Brød, findes efter allernaadigst Konge Forordning at være for Kopskat forskaanet.

9. Jøp Christensen, som er en Halfgaards Bonde, Ribe Hospitalstjener og ingen Haandværk bruger (1 Rdl.). Paa hans Gaards Grund sidder i en Jordhytte en gammel, svag Pige, som nu er bleven saa arm og elendig, at hun ikke kan fortjene sit Brød. Formodes allernaadigst forskaanet. (0).

10. Thomas Christensen, som er ingen Haandværksmand, men hafer i Brug en Halfgaard, som ligger til Ribe Hospital

og en Fjerdedelsgaards Aul, som er lagt til Seem Kirke. (1 Rdl.). Hos forbenævnte Thomas Christensen er en gammel Aftagtskone, som er i hendes fjerde Snese Aar, ved Navn Maren Pedersdatter, som ikke selv kand fortjene sit Brød, er lusarm og skrøbelig (0).

11. Peder Iversen, en Tiendepartsgaard Bonde, som er Seem Kirkes Tjener og bruger ingen Haandværk. (1 Rdl.).

12. Jep Bertelsen, en Halfgaards Bonde, som er i lige Maade Seem Kirkes Tjener og ingen Haandværk bruger. (1 Rdl.).

13. Mads Christensen, som er Sognepræsttjener til Ribe Domkirke og ingen Haandværksmand. (1 Rdl.). Hans Hustrus Moder, Kirsten Andersdatter, sidder i et Gadehus og haver hverken Heste eller Køer, men sidder paa sin Aftagt uden nogen Auls Brug, er i sine fjerde Snese Aar, fattig og skrøbelig. (0).

14. Knud Jepsen, en Halfgaards Bonde, som er Ribe Hospitals Tjener og bruger intet uden Auling. (1 Rdl.).

15. Jørgen Nielsen, som er en Halfgaards Bonde, Ribe Hospitals Tjener og ingen Haandværk bruger. — Svarer desforuden af 100 Rigsdaler Kapital Børnepenge, som er Jens Christensens Datters (Saras) Medseneaar. (1 Rdl. 1 M. 8 Skl.) Paa hans fjerdeparts Gaards Grund, som Seem Kirke tilhører, sidder i Huse Anders Pedersen med hans Hustru Margrethe Andersdatter, som er henved 80 Aar, saavel som Jens Lassen med hans Hustru, Kirstine Jensdatter, have hverken Heste eller Køer, bruger hverken Aul eller Haandværk. Begge Par er tiggerfærdige (0).

16. Jørgen Sørensen, Karkov, en Halfgaards Bonde, som er Ribe Domkirkes Tjener og ingen Haandværk bruger. (1 Rdl.). Han haver en Dreng, Niels Villadsen, som er lejet fra Mikeldag og til Paaske, giver efter allernaadigste Kongens Forordning Ottendeparten af sin Løn. (2 Skilling danske).

17. Nis Pedersen, Snepsgaard, en Halfgaards Bonde, som er Ribe Hospitals Tjener og ingen Haandværksmand. (1 Rdl.).

18. Niels Jørgensen, en Halfgaards Bonde, som er Sognepræstens Tjener til Ribe Domkirke og ved af ingen Haandværk (1 Rdl.).

Udi Snepsgaard sidder i en Jordhytte en fattig, husarm Pige ved Nafn Karen Mikkelsdatter, som hafer af godt Folk i Sognet til nødtørftigste Brød og fattigste Livsophold, forvisses at være allemaadigst forskaanet. (0).

19. Jesper Christensen, Fauernholt, haver i Brug en half Gaards Aul og ellers ingen Haandværk bruger, er Ribe Hospitals Tjener. (1 Rdl.). Hos hannem er hans Hustrus Moder, en arm og skrøbelig Qvinde over 70 Aar, formenes for Armød og høje Alderdom forskaanet. (0).

20. Peder Christensen, Hømb, en Halfgaards Bonde, som er Ribe Hospitals Tjener og ingen Haandværk bruger. (1 Rdl.).

21. Jens Christensen, som og ingen Haandværk har lært, men haver en Halfgaards Aul og er Ribe Hospitals Tjener. (1 Rdl.). Hos hannem i en liden Hytte sidder en ældgammel, vanfør Pige ved Nafn Mette Nielsesdatter, haver hverken Heste eller Køer eller andet, formodes allernandigst at vorde forskaanet, formedelst stor Armød og Skrøbelighed. (0).

Udi et Gade-Logihus paa Ribe Hospitals Grund sidder Hans Bertelsen med sin Hustru, Ane Hansdatter, som sidder i stor Armød og Skrøbelighed, to ældgamle Folk, som hverken bruger Haandværk og heller have Heste eller Køer. Deres Datter sidder hos dem og nærer sig med sin Spinderok, fattig og husarm. (0).

Nok i et andet Gadehus sidder saa husarm, ældgammel Nafn Tyre Nielsdatter, som hverken haver Heste eller Køer, kand og heller intet fortjene. (0). Hos hende er en anden Betler ved Nafn Maren Knuds. (0).

Nok i et andet Gadehus sidder saa husarm, ældgammel Qvinde ved Nafn Bodil Jørgensdatter, som hverken haver Køer eller Faar. (0).

(Underskreven af samtlige Personer, enkelte med Navn, langt de fleste med Forbogstaver).

Ribe, den 11. December 1699.

Claus Gasmann.

I Seem var der ingen Tjenestekarle eller Mænds Sønner, som var forpligtede til at betale Kopskat.

Af foranstaaende kan det ses, at der har været stor Fattigdom i Hovvæsenets og Enevoldkongernes Tid, hvis Tvang vi kun har kendt lidt af under Nazismens femaarige Regimente. Maatte vi nu efter Krigens heldige Afslutning samles i Enighed og Forstaaelse og ikke glemme at takke Gud for, at vi blev skaanet for Krigens Rædsler.



SÆDER OG SKIKKE I ÆLDRE TID

Meget er forandret i de halvfjerds Aar fra min Barndom og til Nutiden. Det var før Maskinernes Tid, og da tog Arbejdet Tiden og Kræfterne. Folk kom ikke længere bort end til Slægt og Venner, men hjemme levede de i bedste Forstaaelse. De skiftede ikke Plads, men blev i flere Aar i samme Plads. Det er blevet mig fortalt, at min Bedstemoder havde en Pige i nitten Aar, og i mit Plejehjem tjente en Karl seksten Aar ialt, først som Vogterdreng senere som Karl og sidst som Bestyrer.

To Aar skulde baade Karl og Pige da gerne blive i Pladsen, om ikke længere. Pigerne skulde gerne begynde som Udepige, som det kaldtes, og ende som Indepige. Hvis Karlene ikke var begyndt som Vogterdreng med at passe Kreaturer, Faar og Plage, som dengang stod i Tøj, begyndte de som Andenkarl for maaske senere at ende som Forkarl eller Avlskarl, som det dengang hed.

Paa Landet skulde der bages, slagtes Svin, Kreaturer og Faar til Husholdningen, der maatte ikke gerne købes noget. I Høslæt og i Høsten maatte der slagtes et Lam; de var ikke dyre dengang — 7-8-9 Kr., ligesom de var gode til — og til Opskør eller Høstgilde blev der ogsaa slagtet et Lam. Familien blev gerne indbudt til dette Gilde, som stod paa fersk Suppe til Middag, senere Kaffe med en lille sort, og Aftensmad og Kaffe, før de drog hjem. — Det var en god Dag.

Et Julegilde holdtes der ogsaa gerne i hvert Hjem — de Gamle for sig og Ungdommen for sig — hvortil der som Regel var Dans, og det gik lystigt med Sang og Musik.

Ogsaa for Børnene holdtes der en lille Legs eller Leg, som man kaldte det; det var gerne paa Fastelavns Søndag. Musikeren fik 10 Øre af hver, og Kaffen til medbragt Mad kostede 25 Øre. Der maatte da danses til Kl. 12, og saa sang vi jo Sange, hvem der kunde — det morede os Børn.

Om Vinteren gjorde Karlene ogsaa en Legs, men det er kun lige, jeg kunde huske det, og var før Ungdoms-Julebesøgene.

Pigerne vilde ikke staa tilbage for Karlene. De gjorde sommetider ogsaa en Legestue, hvortil de selv indkøbte Drikkevarerne til den medbragte Mad. Jeg kan huske, at jeg gjorde store Øjne, naar Pigerne kom for at vise os deres Baldragt: hvidblomstret Bomuldstrøje, sort Skørt, som vi kaldte det, hvide Bomuldshoser eller Strømper og Sko med sorte Baand bundet op over Anklerne — ja, de var fine, hvad De ogsaa selv syntes.

Saa havde man ogsaa Kartegilde og Muschøtte, naar man henholdsvis havde opkartet og spundet Uld og Blaar, og naar Folkene havde aftærsket Kornet. Blev nogle færdig før de andre, hvad man stræbte efter, skulde en af dem, der havde haft med det at gøre, gaa til Naboen, der var blevet bagefter, med henholdsvis en Kartelap for Pigerne eller en Fluesmækker for Karlene, og der var da gerne en Plejlviser med. Her er en, som jeg kan huske:

I gamle Dage var det Skik,
At man i rette Tider fik
aftærsket med de andre.
Og da I ej aftærsket har,
Saa strøb nu, alt hvad I formaar,
At faa en hurtig Ende.

Maaske at Plejlen bli'r for tør,
Saa vil vi Eder sende
Et Stykke Flæsk, hvormed I maa
Da smøre Plejlens Gænge.
Vi haaber, at det hjælpe maa,
At I ej skal til Skamme staa.

Naar Fluerne Jer stikke vil,
Saa vil vi sonde Eder til
En Pisk, som I maa smække med,
Naar de vil gjøre Jer Fortræd,
En Skraa den er vist ogsaa god.
Skynd Eder, fat nu rigtig Mod.

Flaskesod, Skraa og Fluesmækkeren, som bestod af en tynd Kap med et Stykke Læder paa, fulgte med. Den, der skulde overbringe det, skulde passe paa, at de ikke fik fat i ham, for saa fik han Armene bundet paa Ryggen og Fluesmækkeren bundet ved, og det betragtedes som en stor Skam.

Vi støbte selv vore Tallelys af Faaretalg, først i Forme, men senere ved et rundt Bord, som kunde drejes rundt, og hvori der blev hængt nogle Bomuldstraade saa lange, som Lysene skulde være; dem sad vi saa og dyppede ned i en Kærne med varm, smeltet Talg, indtil Lysene fik en passende Tykkelse, enten det skulde være smaa, tynde Praase eller de noget tykkere Lys, som vi brugte om Aftenen i min tidligste Barndom. Senere fik vi Petroleumslampe i Stuerne, i Stalden derimod brugtes en Trælygte eller en Bliklygte med smaa Ruder og med Brændolie, som det kaldtes, til Belysningen.

Om Aftenen kartede og spandt Kvindfolkene, maaske læste Manden eller Konen højt i en god Bog fra Biblioteket, som vi havde i Sognet, Karlene kom med deres Tagdokter, hvoraf Vipperne var afskaaret, og satte sig og snoede Tagtækkereb til Brug i Foraaret til at sy det ny Tag paa Huset eller Gaarden. Det blev bestemt ved Lejemaalets Indgaaelse, at en Karl skulde sno Hundrede Røb om Aftenen i Vinterens Løb.

Ellers lastes der om Vinteraftenen, naar der kom Fremmede, fik man et lille Spil Kort uden Penge: Skervendsel, Esnækker, fire Slags Rakker, Bruus, Sort Peer, Luer. Senere begyndte Spillet om Penge med 15 Streger — hver Streg gjaldt 1 Øre — i Høm spillede de voksne Fæp, i Fauerholt Nikort eller Fed og mager, i Seem ogsaa Fep eller Napoleon, i Varming Nikort, Fed og mager eller simpel Trækort — det var forskellig i de forskellige Byer.



Paa Peers Dag, den 22. Februar, eller paa Tamperdag var det tilladt at sende en god Ven eller Slægtning et Bindebrev, og det forpligtede saa vedkommende til at gøre et lille Gilde, hvis han eller hun tog godvilligt imod det uden at ane noget om Indholdet. Her er et gammelt Bindebrev:

Vi har nu faaet i Sinde om det os lykkes kan,
At vi Dig vilde binde alt som en fangen Mand.
Vi haaber, at vi ikke fortørne Dig dermed,
Thi hver sin Løn skal have, naar han har den fortjent.

Vi først nu Dig vil spørge, om Du en Kæreste har,
Og om Du er forlovet, sig os det aabenbar.
Du skal os ogsaa sige, hvad Blomst det være maa,
Som hele Verden fryder, som aldrig kan forgaa.

Kan Du nu dette sige, er Du jo ikke fri.
En Silketraad vi knytted, som findes skal heri,
Dens Knuder Du skal løse, mens Seglet bryder vi.
Kan du nu dette gjøre, Du ellers bunden er.

Hvis Du det ej kan gjøre, Du saa maa huske paa,
En bunden Mand Du er og fri Dig gjøre maa.
Et Gilde Dig kan løse, det Du vist gjøre kan,
Det er Dig selv til Ære og Venner til Plaser.

Der var et Vers mere, men det har jeg ikke kunnet huske, og nu er det med Piejlen og Bindebrevet jo en Saga blott. Men dengang kom Folk ikke saa meget ud, og saa søgte man selv at lave nogen Fornøjelse, og de var ikke saa fordringsfulde.

Om Foraaret og om Sommeren havde man Keglespil eller Skorsten, som man kaldte det, eller Slaa i Spænd med to Spande og en Femøre at kaste med den forreste, naar man vandt, og med den bageste, naar man tabte.

I Slutningen af forrige Aarhundrede har jeg været med i Skytteforeningen, som vi havde nede i Helmbjergene. Den var stor, og der var Medlemmer fra hele Sognet, fra Obbekjær og

helt fra Tiset. Der var Skydning hver Søndag. Kl. 4 blev Fla-
get hejst, og Markøren var paa sin Plads — der var Orden i
det. Skydningen foregik med Rifler og Blykugler, og saa var
det jo, hvem der kunde træffe Pletten. Ved den aarlige Præ-
mieskydning i September Maaned kan det nok være, der var
Fest. Efter endt Skydning marcherede alle Deltagere med Fa-
nen i Spidsen hen til Gildeshuset, hvor Præmierne blev uddelt,
og hvor der var Dans til den lyse Morgen.

En stor Fest med Tale og Sang og Præmieskydning om Ge-
vinster, arrangeret af private, er nu, ligesom Ringridningen,
taget op igen.

Saa var der de to aarlige Markeder i Ribe: Midsommer- og
Mikaelsmarkedet — eller Krammarkeder, som de ogsaa kald-
tes — med Telte og meget andet paa Torvet. I min Barndom
har jeg ogsaa været med til dem, men de gamle har fortalt, at
før den Tid var det ikke altid slut med Festen i Ribe. Paa
Vejen hjemad var der Dans i nogle af Smugkroerne, af hvilke
der efter Sigende skal have været fem paa Vejen fra Ribe til
Hømlund Kro, og hvem, der lystede, kunde nok faa sig en
Svingom. Musikanterne var der, og blev det for varmt, trak
man bare Frakken af, hængte den op paa Knagen, og saa dan-
sedes der videre.

Til Midsommermarkedet knyttedes det saakaldte Folkemar-
ked, som varede i otte Dage. Der kom baade Karle og Piger,
som vilde have Plads for Sommeren. Det var især Fiskere og
Fiskerpiger, og baade Folk herfra Sognet og de sønderjydske
Bønder skulde gerne derud, naar de manglede Folk. Den før-
ste Husbestyrerinde, jeg havde, efter at jeg havde købt Gaar-
den, lejede jeg paa Folkemarkedet først i Juni Maaned. Hun
var dygtig. Vi havde Snedkere til Reparation af Bygningerne
det meste af Sommeren, og naar jeg var kørende efter Sten
og Tømmer eller Brædder, kunde hun nok, foruden at passe
Husvæsenet, passe dem op med Sten og alt, hvad de manglede.
Jo, det var meget dygtige Folk, der ikke var bange for at
tage fat.

Folkemarkedet holdtes ved Weiss' Stue. Paa Fortovene der
blev mange Lejemaal afsluttet, og Folkene tog som Regel med

i Pladsen med det samme. Løjemaalet gjaldt gerne til Mikkel-
dag, for nogles Vedkommende dog ogsaa til November.

Sønderjyderne gav gerne en god Løn, men Lønningerne var
ikke saa store dengang. I min Barndom og Ungdom var Løn-
nen til en Vogterdreng paa en almindelig Bondegaard 30-40-
60 Kr., efter som det var første, andet eller tredje Aar, indtil
Konfirmationsalderen, men han skulde ogsaa være alles Dreng,
naatte med i Marken at rive Hø til hen paa Eftermiddagen
og passe Kreaturerne, Faarene og alt, hvad der var i Tøjr,
Resten af Dagen; saa det blev sent, før det blev Heiligaften
i Indbjergningstiden og i Høst og Slet. Andenkarlen fik 130—
150 Kr., Førstekarlen eller Avlskarlen kunde komme op paa
200 Kr. det andet eller tredje Aar.

Pigerne begyndte med 60-80-100 Kr. — Indepigen dog 120
Kr. for et Aar fra November til November. Det var i Firserne
og Halvfemserne i forrige Aarhundrede.

Naar Karlene kom sammen dengang, skulde der gerne prø-
ves Kræfter, enten ved at trække Krog, vende Haand eller ved
at tage en Mand op ved Benene — han gjorde sig stiv, og saa
skulde Modparten rejse ham op paa Jorden. De prøvede og-
saa at staa i en Skappe og saa tage en Tønde Rug — 200
Pund — op paa Skulderen, og jeg har set en Karl lægge sig
fladt ned paa Logulvet, der blev saa lagt en Tønde Rug paa
hans Nakke, hvorefter han rejste sig op med den og bar den
op paa Loftet.

Min Bedstefader skal have været ualmindelig stærk. Han
kunde tage Smedens store Forhammer i den yderste Ende af
Skافتet og holde ud i stiv Arm, og Rambukken til at slaa
Planker og Bjælker ned med ved Broer og Sluser, som der
plejede at være fire Mand om, kunde han sætte op alene. Mæn-
dene fik deres Kræfter udviklet dengang, helt fra smaa af.

Der kom ogsaa somme Tider Menageri med vilde Dyr, og
det skulde man som Dreng gerne til Ribe at se. Jeg kan huske
engang, der var kommet et meget stort Menageri i mange
Vogne med alle Slags Dyr: Løver, Tigre, Leopard, Hyæner
og mange Slags Aber. Der var to store Elefanter til at trække
det hele, og det var opstillet ved Lindegaarden. En Kammerat

og jeg var spadserende derud, og han tog da en Spadserestok, som jeg havde med, og rakte ind til en Bavian, som tog den fra ham, sad og narrede ham, naar han greb efter den, og min Spadserestok fik jeg ikke mere. Det var noget, der interesserede os Drengene, at gaa og se paa alle de vilde Dyr; der var nok at more sig over.

Siden hen kom Forsamlingshuset. Det første, der havde Afholdsbevilling, blev senere nedbrudt og et større opførtes, og i 1894 begyndte man at spille Dilletantkomedie — det var jo noget nyt dengang. Nu bruges Forsamlingshuset baade til Gymnastik og meget andet. En ny Tid er brudt frem, og en ny Ungdom vokset op.

I min Barndom havde vi kun en gammel Kornrensemaskine, men saa fik vi en Hakkelsesmaskine til Haandkraft; det var et stort Fremskridt og hurtigere end de gamle Hakkelseknive, naar der skulde skæres Hakkelse til mange Heste. Alle de gamle, haandsmedede Redskaber var tunge at arbejde med, og det hjalp, da vi fik de amerikanske Forke og Skovle; Svingploven havde afløst den gamle Hjulplov, Arbejdsvognen var traakslet, men havde dog Jernringe, og vi havde ogsaa Fjedervogn.

Leen brugtes baade til Slæt og Høst, og det var store Stykker Eng og Kornmark, man skulde gaa over og have Afgrøderne indhjerget fra. Nu gaar alt lettere med Maskinerne. Alle Folk, baade Karle og Piger og Drengen med, maatte hjælpes ad. Det var en streng Tid lige fra Foraarets Begyndelse med Foraarsarbejdet i Marken. Boghveden var den sidste og skulde gerne være saadet til 10. Juni. Samtidig var der Arbejdet med Hede- og Mosetørvene eller Klyne, som vi kaldte dem. Slatten af Gras, hvor der skulde slaas to Gange, skulde gerne begynde midt i Juni, og saa kunde man blive ved helt til 1. August, hvis Vejret tillod at blive færdig til den Tid. Grøfterne i de lave Fener, der ikke var blevet gjort i Stand i Foraaret, skulde oprensnes, inden Kreaturerne kom ud paa Eftergrøden. Det var mest Smaa-Kreaturerne — Køer og Heste maatte staa i Tøjr, da Hegustraad ikke kendtes.

Kornhøsten tog ikke lang Tid, hvis Vejret var godt — ellers

kunde det nok blive sent, især med Boghveden, som var den sidste; blev den gennemvaad af Regnen, var den ikke saa let at faa tør i Hækkene, og det kunde da vare helt til Mikkelsdag, før man kunde faa den tør ind. Saa skulde Kartoflerne tages op, og Vinterrugen saas; en hel Del Pløjning var der ogsaa, især for dem, der dyrkede ny Hede op.

Pigerne maatte jo hjælpe til ved Indbjergningen, men ellers var de fuldt optaget. Der skulde malkes, og Svinene skulde passes, der skulde Kærnes Smør og brygges Øl, som man brugte meget af baade til Madiavning og til Drik, især om Sommeren. Haven skulde ordnes og passes Sommeren igennem.

Der var nok at gøre, men det gik gerne med godt Humør, og de fleste, baade Karle og Piger, var glade og tilfredse, naar de trætte kunde gaa i Seng om Aftenen. Det kunde blive sent nok, og de skulde tidligt op om Morgenen især i Høstens og Slættens Tid. En Mand sagde da ogsaa for Spøg en Morgen, han skulde have Kasketten paa, at den var saa varm fra Aftenen i Forvejen, at han ikke kunde holde ved den! Men ret længe var det ikke siden, han havde haft den paa.

Man bagte ogsaa selv Brød paa Landet dengang. Rugmelet sigtedes, og det fine brugtes til at bage Kager af; der lavedes Knøpkager, som vi kaldte dem, nogle tykke til at skære over og komme Smør paa, og nogle tynde, der spistes til Kaffen som de var. Vi funde faa Kaffe dengang, men fra den Tid, min Bedstemoder var Kone paa Gaarden, er det blevet fortalt, at de kun fik et halvt Pund til Julen — ellers drak de Øl eller Mælk. Naar der bagtes, bragte man gerne en Kage til nogle i Byen, som man »bar Kager sammen med« — som Regel de nærmeste Naboer og Slægtninge. Og naar de saa bagte, fik man en Kage igen. Paa den Maade kunde der jo faas mere frisk Kage. Det kunde jo heller ikke vare saa længe som Brødet, der gerne skulde vare tre—fire Uger.

Knøpkagerne var af Bygmel, og der blev sat Figurer paa dem med en udskaaet Træform. Hvedemel brugtes kun til Smaakager, undtagen til Julen, da der blev bagt nogle store Hvedekager. Og hvor det smagte, naar man Julemorgen fik et

Stykke Hvedekage med Svinefedt paa — jeg synes, jeg kan smage det endnu, naar jeg tanker derpaa.

Julen var jo dejlig for en Dreng med alle de lakre Smaakager, man blev foræret, naar man kom i Byen, og især ved Nytaarsskydning gav det mange, som man kunde godte sig med ind i det nye Aar. Ja, man var ikke forvant dengang — ellers vankede der jo ikke saa meget, undtagen naar der var Gilde.

Klædedragten var heller ikke som nu; den bestod af uldent Tøj fra inderst til yderst. Kun da man fik Kopper paa, maatte der en linned Skjorte til — ellers gav det ikke noget Købrandstøj før til Konfirmationen. Folk i Byen havde mange Faar, og det gav meget Uld, som blev kartet, spundet og vævet, og naar det var skaaret i Klæde, kom Skradderen, som gik rundt til Folk og syede det til Klæder, der baade var varme og stærke at slide paa. Strømperne var ligeledes uldne. Dengang fremstilledes ogsaa meget hjemmelavet helulent Sengtøj til Brudeudstyr, som blev medbragt i Kister, naar en Datter skulde giftes. Der var meget for en Husmoder at udrette, især naar hun havde mange voksne Døtre. Hun skulde tidligt op om Morgenens, og om Vinteren kunde det mange Gange blive sent om Aftenen for at blive færdig med at karte og spinde — det skulde altid være færdigt til sidst i Marts Maa-
ned.

Fodtøjet var heller ikke som nu. Naar man først blev saa stor, at man kunde begynde at gaa i Træsko, fik man nogle, der var lavet helt af Træ med en Blikgjerd over og beslaat med Jernringe fra Smeden — det var solidt Fodtøj. Vi havde en Træskomager i Byen og en mere her i Sognet. Senere hen kunde man saa begynde at faa Læder paa Overdelen af Træskoene, det var ikke saa haardt ved Vristerne.

Naar Foraaret begyndte og Sommeren igennem gik vi med bare Fødder i Stumphoser, som de kaldtes; saa kunde man rigtig løbe efter Kreaturerne. I Begyndelsen kildrede det under Fødderne, og man maatte vænne sig til det; men efterhaanden dannedes et tykkere Hudlag. Det var værst, naar Græsset havde skaaret op i Tærne — det kunde gøre meget

ondt, og naar man passede Kreaturerne ude i Heden, hvor der var mange Helme eller Kallingetand, som de kaldes, kunde man faa en af dem op i Foden; fik man den ikke ud, blev det til Buldenskab, som kunde være saa pinagtigt, at man ikke kunde sove om Natten; der skulde saa gerne Trækplaster paa af forskellig Slags.

Blev man forkølet eller fejlede noget andet, fik man noget fra Husapoteket. Det skulde knibe haardt, før man skulde til Læge; Folk var hærdede dengang og prøvde Hjemmeraadene først. Der var heller ikke saa mange Læger — tre eller fire i Ribe, og min Svigerfader har fortalt, at der i hans Barndom i Tyverne kun var een Læge i Ribe.

BRYLLUPPER I GAMLE DAGE

Naar der i min Barndom og Ungdom skulde være Bryllup, blev der talt om det længe i Forvejen, og man glædede sig et halvt Aar før og mindedes det længe efter. Selv om der var Festligheder nok, var det begrænset, hvad man fik Lov at komme med til, og Bryllupper hørte til de mere sjældne.

Der var da ogsaa stor Forberedelse til saadan et Bryllup. Det varede gerne i tre Dage: Fredag, som var selve Bryllupsdagen, Lørdag og Søndag, da Brudefolkene skulde i Kirke, og siden var der Fest for alle Bordpiger, Opvartere og andre, som havde hjulpet til.

Otte Dage før Brylluppet skulde der en Bedemand ud at indbyde Bryllupsgæsterne og dem, der skulde hjælpe til. Det var som Regel en af de ugifte Mænd i den nærmeste Slægt, og han havde da en Remse at skulle fremsige. Han mødte da frem i fineste sort Puds og remsede Invitationen op. Jeg har aldrig personlig hørt den, men den lød saaledes:

Guds Fred og Goddag! Hvor har I mere af Folket? — Saa vil jeg bestille mit Ærinde med det samme, Folk her er forsamlede! Fra den velagtede Ungkarl N. N. og den dydsirede Pige N. N.: Eftersom det er udset af den højeste Gud i Himlen, og som de først har raadslaaet med Gud i Himlen og saa med deres Værger og gode Venner at ægte hinanden, da vil de lade Jer saa venlig bede, om I ikke vil være saa gode at

komme i Dag otte Dage og følge med dem til Kirke og bede en andagtig Bøn med dem; og naar Gudstjenesten og Kirkens Forretninger har Ende, og de to Personer er bleven koblet i den hellige Ægtestand, at følge med til den Bryllupsgaard og tage Jer det Traktøment til Takke, som bliver Jer forebaaret. I maa komme til dem, som I tror Jer, til at være ganske velkommen. — Dog I maa ikke forsmaa mit Bud!

Det var jo ikke saa lille en Bryllupsremse, som Bedemanden gerne kunde have behov at have opskrevet for at faa den rigtig afleveret. Senere hen kom de ogsaa meget lettere fra det, da indbød de bare fra Brud og Brudgom til den fastsatte Dag og de nærmere angivne Bestillinger.

To Mænd af den nærmeste Slægt skulde være Brudeførere, og to Kvinder, ligeledes af den nærmeste Slægt, skulde smykke Bruden. Desuden var der seks eller flere Brudepiger, som var Slægtninge eller Veninder, og Ridesvende, af hvilke den første var Bedemanden og de øvrige Slægt og Venner. Skafferen var her som Regel Byens Snedker eller en Nabo — somme Tider dem begge. De skulde tillige med Bedemanden sørge for, at Gæsterne fik god Beværtning. Og saa maa vi ikke glemme Køksen og Konerne, der hjalp til i Køkkenet med Opvask og lignende, og endelig tre eller fire Bordpiger, som maatte laane alt Byens Dækkesøj. Der skulde meget til ved saadan et Bryllup. Det var gerne stort i disse Tider, hvis der da kunde skaffes Plads. I almindelige Bondegaarde var der en stor Stue paa tre—fire Fag, og senere hen blev det Skik, at man fik rejst et Telt til. En ordentlig Fæst skulde det være — man holdt da kun Bryllup een Gang, sagdes der.

Efter at Invitationen var overstaet, blev der stor Travlhed i Bryllupsgaarden, der skulde jo baade slagtes og bages, og alt skulde laves til, ligeledes hos Naboerne i Byen — der skulde jo bringes Foen, det vil sige Mælk, Smør, Æg og en Fiæskeskinke, som man kaldte en Violin. Og Musikanterne maa vi ikke glemme. Det var gerne den nærmeste Musiker, der saa sørgede for to eller tre andre, som havde Part i Teltet.

Gæsterne fik ogsaa travlt med at faa Stadsklæderne i Orden, mange skulde have nye, for da skulde man rigtig være fine.

Bryllupsgaven skulde ogsaa købes; den bestod mest af Sølv-tøj og andre brugbare Sager.

Bryllupsdagen var Gæsterne indbudt til Kl. 10, hvor Skafferne modtog dem, og Spillemandene blæste et Stykke paa Hornet for hver, der ankom. Skafferne bød ind i Stuen, og Kl. 11 skulde hele Selskabet helst være samlet, da der skulde spises Frokost, og Bruden skulde smykkes, før man skulde køre til Kirke.

Hele Brudefølget ordnedes af Skafferne. Allerforrest kom Ridesvendene, derefter fulgte Musikken i den første Vogn og Brudepigerne i den næste, saa kom Brudefolkene og dem, der smykkede Bruden med Myrtekrans og Slør, Brudgomsførerne, Brudeparrets Forældre, Søkende og øvrige Slægt, og derefter Resten af Følget. Ridesvendene skulde skynde sig; de skulde forud til Kirken og saa et Stykke tilbage og vende om for Brudefolkene og endelig tilbage til Kirken, hvor de holdt i to Rækker paa hver sin Side af Kirkelaagen. Havde Mølleren krydset Møllen, naar Brudeskaren kom der forbi, skulde alle Ridesvendene denop med en Drikkeskilling derfor, eller ogsaa gav enhver sin Skærv. Bedemanden, som jo var den ypperste skyndte sig at ride op for at naa de andre igen. Det var et smukt Syn med saadan en Brudeskare paa mange Vogne med Musikken i Spidsen, og Folk, som ikke var med, skulde ud at se og tælle Vognene og Ridesvendene.

Efter Vielsen i Kirken, hvor der ofredes til Præst og Degn, drog Følget, efter at man havde overbragt Brudeparret og den nærmeste Slægt sin Lykønskning, tilbage til Gildesgaarden, hvor der trakteredes med et Glas Vin og Kage inden Middagen, der bestod af fersk Suppe med Peberrodssauce og derefter Rombudding eller Risblomme, som det kaldtes. Ved Middagsbordet, hvor der blev sunget Brudesalmer, gik der tre Tallerkener rundt til Indsamling blandt Gæsterne: en til Musikanterne, en til Køksen eller Køgekonerne og en til den fri Fattigkasse. Musikken spillede under Spisningen og det hele var meget festligt.

Ved fire-fem-Tiden fik man Kaffe med Kransekage, Svedske'ærte, Lagkage eller Napoleonskager, Søsterkage, gode

Butterdejssnitter, Kringler og mange andre Slags Smaakager, og bagefter fik Mandene et Par smaa Sorte eller Thepunsche og Damerne et Glas Vin.

Hen paa Aftonen Kl. ca. 8 serveredes Aftensmad, som bestod af Støg og Frikadeller med Kartofler og Sauce, hvortil der skænkedes en lille Dram eller et Glas Vin.

Musikken maatte spille under alle Maaltider og saa spise bagefter sammen med Skafførne, Bordpigerne og alle de andre Hjælpere. Bagefter tog Dansen saa sin Begyndelse; først dansede Bedemanden op med Bruden, som han saa førte hen til Brudgommen, der, efter at de havde danset Brudevalsen, afgav Bruden til hendes Fader og Svigerfader, og saa var Dansen fri. Alle skulde jo danse med Bruden, saa det kunde blive en anstrengende Nat for hende. Tilsidst skulde der gerne rives et Stykke af Brudesløret, hvilket vel betød Lykke.

Ofte var der rejst Flag og Æresport ved Gildesgaarden og i Byen flagedes der, lagesom der var pyntet med Grønt og Blomster ved Døren. Inde i Storstuen var der pyntet med et stort Dannebrogflag midt for det største Bord, hvor Brudfolkene skulde sidde. Forældrene og Bedsteforældrene, hvis de var levende, sad paa hver sin Side af Brudfolkene og dernæst de øvrige nærmeste Slægtninge. Præsten og Degnen sad overfor Brudfolkene, og Brudepigerne og Ridesvendene skulde sidde sammen paa hver af de andre to Bænke. Som Skik og Brug var, stod Brudegaverne udstillet paa et Bord inde i Stuen, saa enhver kunde tage dem i Øjesyn.

Der dansedes gerne til den lyse Morgen afbrudt af en Kaffepause og et Traktément, bestaaende af en lille Sort eller en Vinpunch, alt efter Behag, og Folk morøde sig. Der dansedes gammeldags Polsk, Fingerpolka, Klappdans, Firtur, Tretur og alle de gamle, kendte Runddans, særlig Valse. De gamle og hvem, der ellers ikke dansede, nød Synet, eller de trak sig tilbage til Stuerne og sad og talte sammen. Om Eftermiddagen gik de en Tur i Nabolaget, og de unge var ude at lege »Enkepar herud«!

Ja, der var Føst og Glæde, og Gæsterne holdt længe ud. Lidt Søvn skulde de dog have, før de skulde begynde næste

Dags Gilde, selv om det ikke blev ret meget. Køksen, Køgekonerne og hvem, der ellers havde en Bestilling, var tit slet ikke i Seng — de skulde have det hele parat til næste Døg. Skafferen skulde holde ud, til alle Gæsterne drog af Gaarde og indbød dem til næste Dag at stille igen til Frokost. Andendagen bestod Middagsmaden af Sødsuppe og Flask, som dels var skænket til Festen og dels af hvad man selv havde paa Lager. Ellers gik Dagen som den foregaaende, med en Tur i Byen for de ældre og Løg for de Unge, til Aftenen kom med Musik og Dans. Dog var der den Forskel, at Bruden og Brudgommen selv yartede op, mens Skafferen og Bedemanden sad til Bords, men det gik lige saa højtideligt til, som den første Dag med, at Degnen bad Bordbøn, og man sang en Salme. Denne Dag fik man mest kogt Flask baade til Middag og til Aften, og om Morgenen, før Folk skiltas, blev der ogsaa holdt Maaltid. Begge Bryllupsdage blev der til alle Maaltider budt Cigarer rundt, ligesom Tobakskassen stod til Raadighed for hvem, der lystede.

Taler holdtes af Præsten for Brudfolkene og sommetider ogsaa af Degnen og de nærmeste Slagtinge samt hvem af Gæsterne, der havde Ordet i sin Magt og noget paa Hjerte.

Ved Andendags Brylluppet blev det gerne endnu senere end den første Dag, før Gæsterne skiltas — vel tilpas, for de havde forstaaet at more sig godt og skulde nu hjem at have udsovet; det var jo anstrengende Dage. Men i Gildehuset skulde Brudfolkene op og til Kirke Søndag Formiddag, saa for dem gav det ikke megen Søvn. Det gjorde det heller ikke for det tjenende Personale, Skafferen, Bordpigerne o. s. v. Den nærmeste Familie var indbudt til Middagsmad efter Kirketid, og saa skulde Bordpigerne til at bære de laante Sager hjem igen. Ind imellem fik man en Kop Kaffe og endelig Aftensmad for alle de forsamlede. Og dermed var Brylluppet forbi. Oprydningen af Borde og Bænke ventede gerne til Dagen efter, og saa kom alt atter i den gamle Gænge.

Bryllupperne holdtes gerne om Floraaret eller om Efteraaret.

Ja, saadan holdtes der i min Barndom og Ungdom Bryllup

i en almindelig Bondegaard. I mindre Hjem var det vel ikke saa storstilet, men ogsaa der var der Fæst, naar en Søn eller Datter skulde have Bryllup.

Bruden var smykket med Myrtekrans og Slør, og Brudgommen var i stiveste Puds, og de nærmeste Slægtninge var med til Brylluppet.

Jeg husker et Bryllup, jeg var med til, hvor Manden, der kørte med Brudfolkene, ikke passede godt nok paa, saa Hesten paa Hjemvejen løb ind i Gæstestalden til Krohuset. Den maatte jo ud med det samme, men den var nok vant til at komme derind, naar den kom forbi.

BARNEDAAB OG BARNEDAABSGILDER

Naar der i min Barndom var ankommet en lille Verdensløgger, og det var godt og vel overstaaet, var det Skik — ogsaa for en Del endnu — at man tog til Kirke først. I ældre Tid kaldtes det Kirkegangskoner, men det bruges ikke mere.

Barnets Fader besørgede ca. fire Dage før selv Indbydelse; men han maatte ikke have for travlt ved det, sagde de Gamle, for saa kom han snart igen.

Det var en stor Dag, da den lille skulde i Kirke for at døbes og have Navn. Højtideligheden i Kirken foregik paa samme Maade som nu, med Fæddere, af hvilke der gerne var flere end nu til Dags. Ofte var det om Hverdage, mens det nu kun er om Søndagen.

Der blev dengang bedt til Frokost for dem, der skulde bære den lille. Var det en Dreng skulde han holdes til Daaben af et Mandfolk; det var gerne en af Familien, og han kaldtes da Barnets Gudfader. Han — eller hvis det var en Pige, Barnets Gudmoder — skulde sidde øverst til Bords til alle Maaltider, ligesom alle Fædderne skulde sidde øverst i Stuen. Præsten og Degnen var ogsaa gerne indbudt sammen med Slægt og Venner.

Der opvartedes til Middagsmad med fersk Suppe, Kød, Risblomme eller Kage og Vin, og siden fik man Kaffe med store Kager ligesom til Brylluppet. Der holdtes Bordbøn og

blev sunget Salmer, ligesom Præsten og Døgnen holdt Tale. Faderen var Skaffer sammen med en anden Mand, Fløget var hejst og der var Musik og Opvartning som til Bryllup.

Var det det første Barn, skulde helst alle dem, der havde været med til Brylluppet, ogsaa med til Barnedaabsgildet, som i Reglen kun varede een Dag, undtagen for den nærmeste Familie, Naboer, Skafferen og Bordpigerne. Men ogsaa det varede til ud paa Morgenstunden.

Til Barnedaabsgilde var der mange, som gav en stor Kage — enten en Svedsketærte eller en Napoleonskage som til Bryllup.

Jeg kan huske, at naar man var gaaet til Bords og Familien havde indtaget deres Pladser, var der mange af de andre, som ikke kunde enes. Nogle kom ikke til at sidde højt nok og andre for højt, saa Skafferen havde det største Besvar med at faa dem placeret, og ofte maatte han have dem i Armen for at trække dem ind til Bordet i Stuen.

DØDSFALD OG BEGRAVELSER

Ved Dødsfald og Begravelser var Skikkene i ældre Tid ogsaa meget anderledes end nu.

Naar en Mand eller en Kvinde var død, kom de nærmeste i Familien eller nogle Naboer for at vaske Liget og lægge den døde paa Straa. Her laa Liget i tre—fire Dage, til Ligsynsmændene havde været der, og derefter blev det klædt i Ligklæder og lagt i Kiste til Begravelsesdagen. Kisten blev lavet paa Bestilling af Byens Snedker, og det er blevet fortalt, at Beboerne der i Huset gerne, før Bestillingen kom, kunde høre, at det hamrede inde i Varkstedet, og der kunde da ventes Dødsfald.

Det var en sær Skik, at alle Børnene i Byen skulde hen at se den døde. Jeg har selv, da jeg vel kun var fem Aar, været henne at se Byens Skrædder, da han var død, og det Syn staar for mig endnu.

Hvis det da ikke var i Sommervarmen, laa Liget i Reglen otte Dage efter Dødsfaldet, før Begravelsen fandt Sted. Me-

get skulde jo ordnes, især hvis der skulde være stor Begravelse og Mindefest bagofter. Graven skulde kastes — det blev besørget af Husets egne Mænd, eller Nabomændene hjalp til, der var jo ingen Kirkebetjent ansat dengang. Klokkerringningen blev gerne besørget af tre yngre Mænd af Familien; de to skulde ringe med Klokkerne, naar Ligfølget kom fra Landevejen og op mod Kirken, medens den tredje skulde holde Udkig og meddele, naar Tiden var inde. Jeg har selv været med til det, efter jeg var blevet konfirmeret.

Bedemanden skulde ogsaa bede Ligbærerne og hvem, der ellers skulde have Bestilling, og ordne det hele paa Begravelsesdagen. Degnen kom for at synge Liget ud, Børnene og den nærmeste Familie gik hen til Kisten for at stryge den døde over Panden og Hænderne til Afsked, før Løaget blev lagt paa, og man kørte til Kirkegaarden. Forrest, Ligvognen og derefter den nærmeste Familie, alle i Hestekøretøj; det var jo før Bilernes Tid. Der maatte ikke gerne holdes stille i en Ligskare, som kunde talle op til tyve Vogne eller mere. Dengang var det ikke Skik, at Liget kom i Kirken, men det blev ført lige til Graven, og paa Hjemvejen skulde Ligvognen køre efter Følget.

Begravelsesgildet varede i Reglen kun een Dag, undtagen for den nærmeste Familie og Naboerne samt Bordpigerne og Skafferen.

I ældre Tid, naar Julegrisen blev slagtet paa en Bondegaard, skulde Skinken saltet og røges og lægges ned i Maltkisten eller hænges op ved Skorstenen for at være tilrede, hvis der skulde indtraffe Dødsfald. Ved Begravelser spistes der altid til Middag Sødsuppe med Rosiner og Svedsker samt Flaskeskinke. Man blev gerne bedt om selv at tage Ske, Kniv og Gaffel med for en Nemheds Skyld, men nu laanes eller lejes alt hos Købmanden eller i Brugsforeningen.



Meget er forandret fra ældre Tid, baade paa den ene og den anden Maade. Nu har man Elektricitet mod før Tællelys og først Petroleumslamper, der var et stort Fremskridt; nu

har man Maskiner, hvor før den fysiske Kraft maatte klare baade det ene og det andet. Det var et stort Gode, da vi fik alle Haandred-kaberne af Staal; jeg kan huske, at der brugtes Traskovle i Lo og Stald. Nu har man Maskiner baade paa Mark og i Lade — Slaamaskine, Rive, Mejemaskine, Saa-maskine, baade til Korn og Roer — alt gaaar jo snart med Maskineri. Folk vilde krympe sig ved at komme tilbage til det gammeldags. Nu køres der Mergel ud med Tog og Biler, før maatte man med Heste og Vogn hente Mergel til Jorderne —

Selv Pengevæsenet er undergaaet en Forandring. I mine første Barneaar havde vi de gamle Mønter: $\frac{1}{2}$ Skilling = 1 Øre, 2 Skilling 4 Øre, 1 Mark 33 Øre, 1 Daler 2 Kr., 1 Specie 4 Kr., indtil vi i 1875 fik Guldmøntfod og dermed Kroner og Ører.

Tiderne er gaaet op og ned for alle Erhverv. Og hermed vil jeg slutte mine Optoguelser med Ønsket om, at de maa blive godt modtaget. Det er fortalt jævnt og ligetil, da jeg udover min Skolegang kun har været otte Maaneder paa Landbrugsskole og ellers er uddannet ved praktisk Landbrug.

Varming i Oktober 1945.

Andreas Nørgaard,
Bakkehuset.



EFTERSKRIFT

I Aar er det halvtreds Aar siden, jeg bosatte mig i Varming. Men hvordan hænger det sammen med Varming mod Nord og Varming mod Syd?

En Chefredaktør Max Varming fra Resen ved Hamborg, hvis Forfædre stammede fra Varming, fra den Gaard, jeg har ejet, og som nu min Søn bebor, har meddelt mig, at nede i det skønne Tyrol findes der ogsaa en Varming By og en Varming Sø, ligesom her. Er det mon Varming mod Nord, der er blevet opnavnt efter Varming mod Syd eller omvendt? Jeg antager det første, da Nordboerne altid har haft Vandrelyst, især i Vikinge-Tiden. Jeg ved det ikke, men lader nu Spørgsmaalet gaa videre, i Fald der er nogen, der kan klarlægge det. Navnet kan maaske ogsaa i Folkevandringens Tid være kommet Syd fra og herop. Hvem ved? *Andreas Nørgaard.*